

P.400(2)

KÖNYVTÁROS

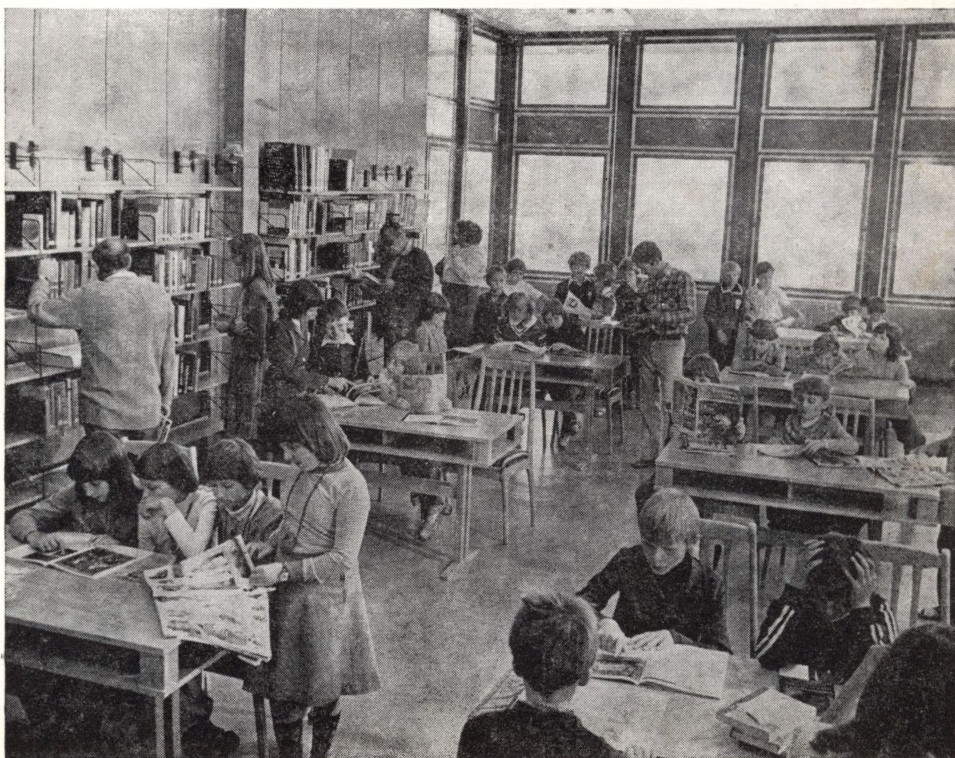

10
1980

A kecskeméti Széchenyiváros 276 négyzetméter alapterületű szolgáltatóházában kapott helyet a megyei könyvtár új fiókkönyvtára. Alsó képünkön: az olvasóterem. Beszámolóinkat lásd a 603. oldalon. (Karáth Imre felvételei)

TARTALOM

Konferenciától konferenciáig. A Magyar Könyvtárosok Egyesületének XII. vándorgyűlése a IV. országos könyvtárügyi konferencia előkészítésének jegyében	571
FUTALA TIBOR: Jutottunk-e előbbre a III. országos könyvtárügyi konferencia óta?	574
KISS JENŐ: A könyvtári szolgáltatások fejlődése a hetvenes években ...	581
HORVÁTH TIBOR: Amit elértünk és amit nem... A számítógépek alkalmazásának kérdései a két konferencia közötti időszakban	584
DR. HILLER ISTVÁN: Jó könyvtárosként jó könyvtárat teremteni	587
Tények és adatok a közművelődési könyvtárak helyzetéről, szolgáltatásairól fejlődéséről	589

BESZÉLGETÉSEK A KÖNYVTÁRRÓL

ID. DR. KOVÁTS FERENC: „Dolgozni csak egészségesen lehet jól” (Walter Béla)	590
--	-----

VISSZHANG

Lássuk meg az erdőtől a fát is! (Bauer József)	594
Egyetlen könyvtárat — könyvtári funkciókkal! (Fogarassy Miklós)	595
Kérdezz — felelek	596, 617, 620
BERECZKY LÁSZLÓ: Jog és könyvtár. Beszélgetés a 70 esztendő DR. TAKÁCS JÓZSEFFEL (Könyvtáros sorsok — könyvtáros pályák)	597
KADOSA ÁRPÁD: Egy iskolai könyvtáros gondjai (Iskola és könyvtár)	601

A KÖNYVTÁRAK ÉLETÉBŐL

Új fiókkönyvtár Kecskeméten (Kriszka János)	603
A lapokban olvastuk (Zalai Hírlap, Szolnok megyei Néplap)	604
Olvastuk	607, 615
Kitüntetések	608
Hírek	608

LÁTÓKÖR

KOVÁCS ILONA: Kézfogás a magyar kultúra ügyében. Külföldön élő magyar származású könyvtárosok és hazai könyvtárosok találkozója	610
--	-----

VALLOMÁSOK A KÖNYVTÁRRÓL

MÉCS KÁROLY: Az ügynök álomvilággal ügynököl	612
SZURMAY ERNŐ: Bemutatjuk a 450 éves mezőtúri középiskola könyvtárát ...	613
VARGA LÁSZLÓ: Az Egri Sajtószövetkezet könyvtára (1919—1926) (A könyvtárak történetéből)	616
Lapozgató	618
Könyvtárosok és bibliográfusok: RÉDEYNÉ HOFFMANN MÁRIA 1885—1945 (Galambos Ferenc)	619
A Könyvtáros galériája: GY. SZABÓ BÉLA (Kéki Béla)	621
DR. TÓTH DEZSŐ: Új segédeszköz a gyarapításhoz: az Új MÉDIA	622

KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM

VADÁSZ FERENCNÉ: A középfokú könyvtárosképzés története és dokumentumai. 1945—1976 (Tóth Gyula)	623
--	-----

BIBLIOGRAFIÁK

REGULI ERNŐ: Fábry Zoltán bibliográfia (<i>Könczöl Imre</i>)	624
SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK	626
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK	629

A lapunk e számában közölt grafikákat Gy. Szabó Béla készítette

Из содержания

- Под знаком XII выездной сессии Общества венгерских библиотечарей и подготовки IV Государственной конференции по библиотечному делу. Статьи занимаются развитием венгерского библиотечного дела между 1970 и 1980: именно общим развитием, развитием обслуживания читателей, применением ЭВМ и подготовкой библиотечарей (571);
- Разговоры о библиотеке (Интервью с врачом-профессором *Ковачем Ференцем* старшим) (590);
- Спор об объединении профсоюзных и научно-технических библиотек, работающих на предприятиях и заводах (594);
- Ковач Илона*: Встреча работающих в зарубежных библиотек библиотечарей венгерского происхождения в Будапеште (610);
- Сурмай Эрнэ*: Библиотека 450 летней средней школы города Меззтур (в комитате Сольнок) (613);
- Тот Дежэ*: Новый информационный журнал (*Уй Медия*) об аудиовизуальных документах, выходящих в Венгрии (622).

From the contents

- Proceedings of the 12th Travelling Conference of the Hungarian Library Association for the preparation of the 4th National Conference on Librarianship. A series of articles on the development of Hungarian librarianship between 1970 and 1980: development in general, development of services, computerization, and library training (571);
- Talks about the library (Interview with *Ferenc Kovács* sen., professor of medicine) (590);
- Dispute on the integration of factory and company trade union libraries with technical libraries (594);
- Ilona Kovács*: Budapest meeting for Hungarian librarians working in foreign libraries (610);
- Ernő Szurmay*: Library of the 450 years old Mezőtúr High School (Szolnok county) (613);
- Dezso Tóth*: „New Media” — a new reference journal of Hungarian audio-visual documents (622).

Aus dem Inhalt

- Im Zeichen der XII. Wandertagung des Vereins Ungarischer Bibliothekare und der Vorbereitung der IV. Landeskonferenz des Bibliothekswesens. Artikeln behandeln die Entwicklung des ungarischen Bibliothekswesens zwischen 1970 und 1980: namentlich die allgemeine Entwicklung, die Entwicklung der Dienstleistungen, die Anwendung der Computers und die Bibliotheksbildung (571);
- Gespräche über die Bibliothek (Interview mit *Ferenc Kovács* senior, Professor der Medizin) (590);
- Diskussion über die Zusammenlegung der in Unternehmen Betrieben tätigen Gewerkschafts- und technischen Fachbibliotheken (594);
- Ilona Kovács*: Treffen von ungarischer Abstammung in ausländischen Bibliotheken arbeitenden Bibliothekaren in Budapest (610);
- Ernő Szurmay*: Die Bibliothek der 450 jährigen Mittelschule von Mezőtúr (Komitat Szolnok) (613);
- Dezso Tóth*: Neue Informationszeitschrift „Új Média” (Neue Media) von den in Ungarn erscheinenden audio-visuellen Dokumenten (622).

Cikkeink szerzői

- Bauer József*, a KG-INFORMATIK osztályvezetője; *Bereczky László*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője; *Fogarassy Miklós*, a KMK munkatársa; *Futala Tibor*, az Országos Műszaki Könyvtár igazgatója; *Galambos Ferenc* bibliográfus; *dr. Hiller István*, a soproni Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtárának főigazgatója; *Horváth Tibor*, az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtártudományi tanszékének adjunktusa; *Kéki Béla*, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának ny. igazgatóhelyettese; *Kiss Jenő*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgatója; *Kovács Ilona*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője; *Könczöl Imre*, a Várpalotai Városi Könyvtár ny. igazgatója; *Szurmay Ernő*, a Szolnoki Megyei Könyvtár igazgatója; *dr. Tóth Dezso*, az Országos Oktatástechnikai Központ (Veszprém) osztályvezetőhelyettese; *Tóth Gyula*, a Szombathelyi Tanárképző Főiskola tanszékvezető docense; *Varga László*, a Heves megyei MESZÖV munkatársa; *Walter Béla*, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Pulmonológiai Klinikájának könyvtárosa.

Főszerkesztő: **Gerő Gyula**
A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.
Telefon: 451-758, 664-805
Kiadja a **Lapkiadó Vállalat**
1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285.
Levélcíme: 1906 Budapest, Pf. 223.
Felelős kiadó: **Siklósi Norbert**

Egyetemi Nyomda — 80.6014 Budapest, 1980.
Felelős vezető **Sümeghi Zoltán** igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a hírlapkézbesítő postahivatalkónál és a Posta Központi Hírlap Irodánál (postacím: Budapest V., József nádor tér 1. — 1900) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj ½ évre 48 forint. Egy szám ára 8 forint. Külföldön terjeszti a „Kultúra” Külkereskedelmi Vállalat. H—1389 Budapest, Postafiók 149.

KÖNYVTÁROS
A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA

INDEX: 25 449

Konferenciától konferenciáig

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének XII. vándorgyűlése a IV. országos könyvtárügyi konferencia előkészítésének jegyében

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének idei, sorrendben a tizenkettedik nagy seregszemléjére Szombathelyen, az új megyei művelődési és ifjúsági házban került sor aug. 14-én és 15-én. Szombathely immár másodszer volt házigazdája a magyar könyvtárosok évente ismétlődő országos összejövetelének: 1971-ben a nem sokkal előbb felavatott új megyei könyvtár bemutatása, az idén pedig az indokolta a Vas megyei meghívást, hogy a Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár elődöntményének, a város első közkönyvtárának ajtaja száz éve, 1880. február 17-én nyílt meg a művelődni vágyók előtt. A vándorgyűlésre 580 könyvtáros sereglett össze az ország minden tájáról, a különféle típusú könyvtárakból, de az összejövetelnek különös jelentőséget és külön rangot adott az is, hogy az egész világból meghívott és egy fontos tanácskozásra Budapestre érkezett 37, magyar származású könyvtáros is részt vett az üléseken. A szocialista országok testvérszervezetei közül ezúttal ismét az NDK, valamint — első ízben — a szlovák könyvtárosegyesület képviseltette magát (ez utóbbival az MKE a vándorgyűlés idején együttműködési megállapodást írt alá), és a résztvevők között volt egy magyarul tudó finn városi könyvtáros is.

A tanácskozást *dr. Zsidai József*, az MKE elnöke nyitotta meg, akinek üdvözlő és bevezető szavai után *dr. Bors Zoltán*, Vas megye Tanácsának elnöke mondott beszédet: köszöntötte a résztvevőket, méltatta az összejövetel fontosságát a megye szempontjából és bemutatta Vas megyét a könyvtárosoknak. A szombathelyi könyvtár centenáriumára emlékeztetve hangoztatta, hogy „a könyv, a könyvtárügy... a megye kulturális rangjához mindig hozzátartozott, sőt egyes időszakokban az élenjáró szerepét is betöltötte.” A megye gazdag könyvtári hagyományainak felidézése kapcsán szólt az egykori könyvtárosokról, elsősorban a nyelvész, néprajztudós, művelődéspolitikus és könyvtáros *Pável Ágostonról*, majd a könyv mai, nem csökkenő fontosságát és a könyvtárosok szerepét emelte ki: „...országosan is meghatározó a könyv és egyáltalán az intézményes könyvtármozgalom esetében, hogy a lakosság mennyire ismerte vagy ismeri föl az olvasás jelentőségét saját életében. Az, hogy a könyv apostolai — ezeken elsősorban a könyvtárosokat értem — mennyire tudják fölkelteni, fölébreszteni a tudásszomját, az ismeretek iránti érdeklődést és vágyat, minden időszakban meghatározó lehet.” A megyében a „berzsényis lépték” a kultúráért bármely poszton felelős hatalmi szervek és a kultúra munkásai számára egyaránt kötelező mérce — ez a tanácsi vezetés számára is: „Kötelességünknek tartjuk és intézkedéseinkben is kifejezésre juttatjuk, hogy a múltbeli értékek alapján, új minőségre törekedve nap mint nap előre vigyük a könyvtár ügyét, az „Olvasó népért” mozgalmat és egyáltalában mindazon formákat, amelyeket a tanácsi és a szakszervezeti könyvtárak nyújthatnak. Ezt a szolgáltatást a tanácsi munka részének tekintjük.”

A megnyitók elhangzása után került sor a vándorgyűlés tárgyát — „A magyar könyvtárügy fejlődése az elmúlt évtizedben (1971—1978). (A III. országos könyvtárügyi konferencia ajánlásainak végrehajtása)” — kifejtő négy beszámolóra. *Futala Tibor*, az Országos Műszaki Könyvtár igazgatója. „A könyvtár- és szakirodalmi tájékoztatásügy a III. országos könyvtárügyi konferencia óta”, *Kiss Jenő*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgatója „A könyvtári szolgáltatások fejlődése az elmúlt évtizedben” címmel tartott előadást, *dr. Horváth Tibor* egyetemi adjunktus a számítógépes adatfeldolgozásnak az elmúlt évtizedben bekövetkezett fejlődésével, az ezzel kapcsolatos kérdésekkel foglalkozott, *dr. Hiller István*, a Soproni Erdészeti és Faipari Egyetem Könyvtárának főigazgatója pedig a hetvenes évek könyvtári személyi ellátottságát és az ellátottságnak a könyvtárosképzéssel, illetve -továbbképzéssel összefüggő kérdéseit tárgyalta előadásában.

Az első nap programjában szerepelt még a szombathelyi városi könyvtár száz évvel ezelőtti megalapítására emlékeztető tábla felavatása is az Alkotmány utca 6. számú háznál, amely a könyvtár első otthona volt. Az „Ebben a házban nyílt meg 1880-ban Szombathely első nyilvános közkönyvtára. Szombathely város Tanácsa 1980” feliratú márványtáblát szép ünnepség keretében avatta fel *Wagner József*, a városi tanács elnökhelyettese. Este baráti találkozóra került sor, amelyen részt vettek a külföldről érkezett könyvtárosok is. Az első nap krónikájához tartozik még egy ki-tüntetési aktus is: A plenáris ülésen *dr. Zsidai József* egyesületi elnök átnyújtotta a művelődési miniszter által adományozott „A szocialista kultúráért” kitüntető jelvényt *Gyimes Ferencnek*, az Állami Gorkij Könyvtár és Sz. Nagy Lajosnak, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársának az MKE zenei, illetve társadalomtudományi szekciójában kifejtett tevékenységükért.

A második napon a vándorgyűlés három szekcióban folytatta a munkát. A könyvtári szolgáltatások elmúlt évtizedbeni fejlődésével foglalkozó szekcióban, melynek elnöke Orosz Bertalanné volt, felkért hozzászólóként Szurmay Ernő a közművelődési könyvtári, dr. Balázs Sándorné dr. Veredy Katalin a társadalomtudományi, dr. Kováts Zoltán a műszaki és a természettudományos terület szolgáltatásainak alakulását vizsgálta meg. A második szekció Billédi Ferencné dr. elnökletével a könyvtárak személyi ellátottságát, a képzéssel és a továbbképzéssel való összefüggéseit vitatta meg. Itt a felkért hozzászólók közül dr. Tóth Gyula (Szombathely) a felsőfokú könyvtárosképzéssel, dr. Katsányi Sándor pedig a középszintű szakemberek képzésének kérdéseivel foglalkozott. A harmadik szekció vitatémája a könyvtárak műszaki, technikai ellátottságának alakulása volt. E szekcióban a Vajda Erik vezette vitában tizen szóltak hozzá a teljes ülésen, valamint a szekció kiegészítő referátumaiban (Szőnyi Katalin: A könyvtári tájékoztatás és a hazai számítástechnika összefüggései; Onódy Miklós: A reprográfia könyvtári alkalmazásának helyzetképe és perspektívái) elhangzottakhoz.

A záróülésen a szekcióelnökök beszámolója után dr. Zsidai József, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke a következőkben foglalta össze az MKE XII. vándorgyűlésének állásfoglalását az elmúlt évtized (1971—1980) könyvtárügyi fejlődéséről:

Eredmények

1. Javult a minisztériumi irányítás színvonala. Az állami felügyelet intenzíven dolgozik a könyvtárügyi távlati (10—15 éves) fejlesztési tervének elkészítésén. Ennek összetevői és módszerei: az Országos Könyvtárügyi Tanács keretében folyó felmérő, elemző tevékenység; a Könyvtártudományi és Módszertani Központban készülő tervkonceptió országos megvitatása; valamint a Magyar Könyvtárosok Egyesületének szervezeteiben és fórumain megnyilvánuló szakmai közvélemény figyelembe vétele és felhasználása;

2. Nagymérvű előrehaladás történt a könyvtári jogalkotás területén: Két fontos jogszabály született az elmúlt évtizedben: az Elnöki Tanács 1976. évi 15. sz. törvényerejű rendelete a könyvtárügyről, valamint a könyvtári rendszerről szóló 5/1978. (XII. 12.) KM. sz. rendelet;

3. A szakma közérzetére és a jó szellemű közvélemény kialakulására kedvezően hatott a 4/1977. (VII. 27.) KM—MűM sz. együttes rendelet alapján megvalósított országos béremelés;

4. A könyvtári állománygyarapítás szintentartását és szerény mérvű fejlesztését a világméretű infláció csak kis mértékben akadályozta, a nehézségeket takarékos, megfontolt beszerző politikával és a fenntartók támogatásának fokozásával, valamint az együttműködés jobb megvalósításával általában sikerült leküzdeni;

5. A közművelődési könyvtárak egy része magas színvonalú zenei részlegeket hozott létre; tökéletesedtek helyismereti, helytörténeti gyűjteményeik, a regionális funkciót vállaló könyvtárak mind jobban betöltik e feladatukat; az ifjúság könyvtári ellátása javult, olvasóvá nevelésének módszerei fejlődtek;

6. A tudományos és szakkönyvtárak jelentősen fejlődtek, szolgáltatóképességük fokozódott. Megfelelő szakirodalmi ellátásukat annak ellenére sikerült megvalósítani, hogy ezen a területen különösen erősen hatott az infláció. Számos könyvtár és szakirodalmi tájékoztatási intézmény tett kezdeményező lépéseket a számítástechnika könyvtári alkalmazására, s ezzel összefüggésben új szolgáltatások bevezetésére került sor. A számítástechnikai kísérletek során több megoldást próbáltak ki:

a) a külföldről beszerzett mágneses (gépi) adattárak alapján a kurrens szelektív bibliográfiai szolgáltatást,

b) on-line csatlakozást a külföldi, világméretű adattárakhoz,

c) csatlakozást a külföldi nagy adattárakhoz oly módon, hogy a magyar anyagnak az adattár részére történő feldolgozása fejében az együttműködő magyar partnerek számára lehetővé váljék az egész adattár valutamentes használata.

A tudományos és a szakkönyvtárak igénybe vétele nagymértékben fokozódott, elmentében a közművelődési hálózatok használatának stagnáló irányzatával;

7. A két főiskolán megerősödött, megszilárdult a képzés. A középfokú könyvtárosok számára elégtételt szolgáltatott a 2/1976. (IX. 14.) OM sz. rendelet, amely lehetővé tette, hogy államvizsga letétele révén főiskolai oklevelet szerezhessenek. Kirajzolódóban vannak a technikus (könyvtárkezelői) képzés körvonalai is;

8. A könyvtárépítésben és a felújítások, épületbővítések területén további előrehaladás történt. Új épületek üzembeállítására került sor, például Nyíregyházán (megyei), Sopronban (egyetemi) és a fővárosban Kőbányán és Kelenföldön (városi kerületi). Új épületek, illetve felújítások révén országosan évente 6—7000 négyzetméterrel bővült a könyvtárak alapterülete;

9. A könyvtárügy nemzetközi kapcsolatai az elmúlt évtized során megfelelő mértékben fejlődtek, tovább bővültek;

10. A saksajtó rendszerre kialakult; a Magyar Könyvtárosok Egyesülete kiépítette szervezeti kereteit, tagságát sikeresen ismertette meg a művelődés- és könyvtárpolitika időszerű kérdéseivel, s eredményesen szervezte és mozgósította az állami feladatok hatékonyabb teljesítésére. A Könyvtárosegyesület széles körű szakmai továbbképzést valósított meg.

Gondok és megoldandó feladatok

1. A közművelődési könyvtárak olvasómozgalmi fejlődése megállt. Az olvasószolgálati adatok az utóbbi években megrekedésről tanúskodnak;

2. A tudományos és a szakkönyvtárak műszaki, technikai felszereltsége kevés kivételtől eltekintve nem kielégítő. A reprográfiai géppark nagysága és állapota az 1960-as évekhez mérten is visszaesett, a gépi technika megújítása — valutahiány miatt — akadozott;

3. A könyvtárügy szervezetileg — és ennek következtében az anyagi erőforrásokat tekintve is — elaprózott: az országban mintegy 17 ezer nyilvántartott könyvtár van, s ez a helyzet a figyelem és az anyagiak koncentrációját épp úgy akadályozza, mint a hatékony működést;

4. A könyvtárak szakemberekkel való ellátottsága romlott. A középszintű munkatársak csoportjában rohamosan emelkedett a szakképzetlenek száma; az idős, jó nyelvtudással rendelkező, nyugdíjba vonult dolgozókat nem sikerült hasonló értékű szakemberekkel pótolni;

5. A könyvtárosképzés helyzete aggodalomra ad okot. Az egyetemi képzés alakulása a hullámvonalhoz hasonlítható; a középfokú oktatás megszűnt; a képzés tartalmában és színvonalában valamennyi oktatási fokon sok a kívánnivaló;

6. A munkamegosztás és az együttműködés nem fejlődött a kellő mértékben: A különböző fenntartókhoz tartozó közművelődési könyvtárak együttműködése esetleges, a szakkönyvtárak számítástechnikai kísérletei elszigeteltek maradtak, és a könyvtárközi együttműködésre általában is az alacsony színvonal a jellemző;

7. A könyvtárépítésben történt előrelépés ellenére nem kielégítő a haladás mértéke. A rossz helyzetben levő könyvtárak száma igen nagy, különösen néhány kulcsfontosságú intézmény (a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára, a Pécsi Tudományegyetem Központi Könyvtára, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, több nagy megyei könyvtár stb.) épületviszonyainak megoldatlansága aggasztó;

8. A könyvtárak jó működését változatlanul erősen veszélyezteti az infláció;

9. A könyvtári és a szakirodalmi tájékoztató munka valamennyi területén sürgős minőségi változtatásokra és a tevékenység megjavítására van szükség.

A záróüléssel nem fejeződött be a vándorgyűlés programja. A második nap délutánján ugyanis könyvtárlátogatásokra került sor a városban, azok pedig, akik nem utaztak haza, a harmadik napon, aug. 16-án egész napos autóbuszkirándulást tehettek az Őrségbe, vagy Sárvára és Bükfürdőre. Külön is meg kell említeni azt a tervszerűséget és gondosságot, amellyel a Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár a monstre találkozózt és a centenáriumi rendezvényeket előkészítette és lebonyolította. A megyei könyvtár nem sokkal a vándorgyűlés előtt könyvtáros—olvasó találkozóra hívta össze a legrégebbi olvasóit, hogy megtudakolja véleményüket a *mai* könyvtárszolgálatról, és észrevételeiket figyelembe vehesse munkájának továbbfejlesztéséhez. Évkönyvet is kiadott (a *Könyvtáros* következő számainak egyikében ismertetni fogja), továbbá megjelentetett egy hasonmás-gyűjteményt „Régi vasi könyvek kis mustrája, amelyet barátai számára nyomtatott 1980-ban Szombathely város százéves közkönyvtára” címmel. Ez a „mustra” a könyvtár tíz helyi vonatkozású, XVI. századi nyomtatványának címlapjáról készült, és mint válogatás a kibocsátó, immár csaknem félmillió kötetes könyvtár rangját is jól bizonyítja. Ezenkívül a megyei könyvtár „A százéves szombathelyi közkönyvtár 1880—1980” címmel kiállítást is állított össze és mutatott be olvasóinak, a könyvtárosok tanácskozásának idején és helyszínén pedig a Könyvtártudományi és Módszertani Központ vándorkiállítása volt látható a magyar könyvtárügy felszabadulás utáni fejlődéséről.

A következő, XIII. vándorgyűlés rendezője és helyszíne még nem ismeretes. A szombathelyi találkozó résztvevői mindenesetre azzal a véleménnyel búcsúztak el Vas megyétől, hogy bárki lesz is a vállalkozó, a XII. vándorgyűlés házigazdái és lebonyolítói, *Takács Miklóst*, *Zelles Ilonát* és társaikat a szervezésben és a figyelmes vendéglátásban nehéz lesz felülmúlniuk . . .

(Lapunk következő oldalain a vándorgyűlés első napján elhangzott négy beszámoló tömörített, cikké formált szövegét közöljük. A tanácskozás teljes anyagát a Magyar Könyvtárosok Egyesületének 1980-as évkönyve tartalmazza majd.)

Jutottunk-e előbbre

a III. országos könyvtárügyi konferencia óta?

Ha jó magasra — mondjuk, a tegnapot, a mát és a holnapot is egyszerre látni engedő magasságba — emelkedem, és ennek következtében nem zavarnak a részletek, a kérdésre egyértelmű igennel kell válaszolnom.

Ha magasságomat úgy választom meg, mint egy rendőrségi helikopter a maga magasságát valamelyik nyári délutánon a balatoni sztráda fölött, akkor azt kell felelnem: noha itt-ott közlekedési dugók fordultak és fordulnak elő, a karaván mégis a kitűzött cél felé halad.

Ha viszont a karaván — szakmánk — olyik-másik kocsijába képzelem magam, akkor esetleg a be- és a leszorítottság hangulata is úrrá lehet rajtam.

A továbbiakban ezeket a keret-válaszokat kell konkrétá tennem, méghozzá ugyancsak váltakozó magasságú álláspontokról véve szemügyre közös dolgaikat. Már csak azért sem járhatok el másként, mivel a III. országos könyvtárügyi konferencia ajánlásai is ugyanígy tettek, amikor „a könyvtárügy és vele összefüggésben a szakirodalmi tájékoztatásügy”, illetve „a szakirányítás, az irányítók és a fenntartók” tennivalóit határozták meg.

Igéretes szabályozások...

Az elmúlt évtized kétségtelenül legfontosabb eseménye a könyvtárügyi alapjogszabályok megújulása és az Országos Szakirodalmi Információs Rendszer korszerűsítési koncepciójának nyilvánosságra hozása volt.

A könyvtárakról szóló 15/1976. számú törvényerejű rendelet, a hozzá csatlakozó 17/1976. számú minisztertanácsi rendelet és az 5/1978. KM számú rendelet megjelentése és hatályba lépése minden kétséget kizáróan egy korszerűbben funkcionáló és eredményesebben igazgatható könyvtárügy ígéretét rejti magában.

Az alapjogszabályok ígéretes volta több vonatkozásban is kitetszik. Itt mindössze kettőt említek meg közülük.

Az első az, hogy a „mindenkinek könyvtári ellátást” követelményét a korábban megszokottnál mélyebben differenciálják. Az 1956. évi alapjogszabályok „mindenki” alatt általában állampolgárokat, szervezett munkásokat, szakembereket és tanulókat értettek. Az új jogszabályok a „mindenki” által összefogott körben az imént felsoroltakon kívül a fegyveres testületek tagjait, a szövetségi dolgozókat, a nemzeti-ségek tagjait, a betegeket és gondozottakat, tehát mindazokat a népességcsoportokat is megnevezik, amelyeknek könyvtári ellátása, hogy e jogukkal egyáltalán élni tudjanak, valóban sajátos gondoskodást kíván.

S hogy ennek nemcsak elvi, hanem számottevő gyakorlati jelentősége is van, arról a honvédségi könyvtárügy igen dinamikus, a nemzetiségi ellátás évről évre derekasan előre menő, valamint a betegek és gondozottak könyvtári könyvhöz való juttatásának hovatovább összefüggővé váló fejlődése tanúskodik. Remélhető, hogy a különleges gondoskodást kívánók és a hátrányos helyzetűek könyvtári ellátásával kapcsolatos erőfeszítések szárba szökkenése lesz a magyar könyvtárügy egyik új minőségű sikere.

Az új alapjogszabályok másik nagy ígéretét az igazgatási-felügyeleti szervezési elv (a hálózatok esetében) és a szakterületi-területi szervezési elv (az együttműködési körök esetében) következetes és dialektikus alkalmazása rejti magában. Ha jól mennek a dolgok — és az ágazati felügyeleben kívül rajtunk, a szakmán is áll, hogy jól menjenek —, akkor az igazgatási-felügyeleti elv működésétől bizvást követelhetjük meg a rendszer működési feltételeinek megteremtését, a szakterületi-területi elv működésétől pedig a biztosított feltételekkel arányban álló, az igényeket a lehető legjobban kielégítő könyvtári — irodalmi, szakirodalmi és tájékoztatási — ellátást.

Másként fogalmazva: ebben a következetes és dialektikus szabályozásban távlatilag a strukturált könyvtárpolitika kibontakozásának lehetőségét látom, „a mindennel való egy kicsit törődés” helyett a határozott és valóságos voltuknál fogva irányító mutató hangsúlyok kitételét.

Az alapjogszabályok másodikként hangoztatott ígéretének megalapozott voltát azzal az igencsak örvendetes ténnyel szeretném még alátámasztani, hogy általa a szakkönyvtári és a szakirodalmi tájékoztatási rendszer építkezési-szerveződési elvei teljesen azonossá váltak.

Az — persze — más kérdés, hogy két olyan ikerrendszer esetében, mint amilyen a szakkönyvtári és a szakirodalmi tájékoztatási — amelyről legalábbis *Apollinaire* Égővének pih-madarai jutnak az ember eszébe, minthogy „egy szárnyuk van csak s párosan repülnek fenn az égen” — ennek mindenképpen így kellene lennie. Ezt — az Országos Szakirodalmi Információs Rendszer továbbfejlesztési elképzeléseinek ismerteté helyezésével — azért említem meg vívmányként, mert hosszú ideig nem ez volt a helyzet.

.. még le nem vont következtetések

A szakkönyvtári és a szakirodalmi tájékoztatási rendszer lényegi azonosságát a rájuk vonatkozó alapdokumentumok minden további nélkül „nem adják ki”, mivel más-más terminológiát használnak, és bár majdnem ugyanazon a területen terveznek, sokszor egymás tudta nélkül és esetenként egymás ellenére is.

A két rendszer — amely meggyőződésem szerint csak akkor kettő, ha e fikcióhoz való ragaszkodás miatt az egyik szemem tengelyét ujjammal valamennyire eltolom — tervezési-szervezési-építkezési elveinek fokozódó egybeesése az elmúlt évtized mindennapi gyakorlatában még nem vagy csak alig volt érezhető.

Sőt: az a tény, hogy a III. országos könyvtárügyi konferenciát követő időkben a két legérdekeltebb főhatóság, a Kulturális Minisztérium és az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság — mindegyik saját alapdokumentumait elkészítendő — koncepcionális tevékenységre vonult vissza, és hogy ez helyel-közzel az évtized jórészt felemésztette, sok, korábban — bár nem hibátlanul, de mégis reménykeltően — bontakozgató erőfeszítést zsugorított ismét elvi szintre.

E visszanyesett erőfeszítések közül mindenekelőtt a gyűjtőkori egyeztetési munkákat kell megemlítenem, mint a szakkönyvtári és a szakirodalmi tájékoztatási együttműködés szempontjából a legfontosabbakat. Ezek 1973 márciusáig erőteljesen folytak, ezután mintha elválták volna őket. Igaz, a gyűjtőkori együttműködés gondolatai az új könyvtárügyi alapjogszabályokban mint szakterületi és területi együttműködési körök nyertek megfogalmazást, ám ez az elképzelés még annyira sem vált valósággá, mint az 1968. és 1972. évi gyűjtőkori utasítások korlátozott valósága volt.

Egyébként a kétoldali alapdokumentumok által célbavett intézményi bázis is a le nem vont következtetésekről árulkodik. A könyvtári alapjogszabályok az irányítás, a K + F (kutatás + fejlesztés) és a felsőoktatás könyvtári-szakirodalmi ellátását — a hálózati keretek meghatározása mellett — elsősorban az ún. országos feladatkörű szakkönyvtárak 120 tagú mezőnyére bízzák, azzal a feltételezéssel, hogy mindenképp előtérbe ezeket a könyvtárak alakítanak majd szakterületi együttműködési köröket a szakirodalmi igények és tájékoztatási szolgáltatások minél maradéktalanabb kielégítésére.

A szóban forgó szakkönyvtárak közül az Országos Szakirodalmi Információs Rendszer 92-vel számol kiemelt intézményként. Ha a hiányzó 28 intézményt nézzük, azonnal felmerül a kérdés: miért nem kell az Országos Szakirodalmi Információs Rendszernek például a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár vagy a Magyar Tudományos Akadémia több vezető kutatóintézetének a könyvtára?

Az Országos Szakirodalmi Információs Rendszer által kiemelten kezelt intézeti mezőny 264 tagból áll, tehát jóval nagyobb mint az országos feladatkörű szakkönyvtárak mezőnye. Itt meg az kérdezhető joggal: ezek az intézmények és szakkönyvtáraik miért maradtak ki a szakkönyvtárak preferált seregéből?

Ha a két főhatóság egyszer közösen jelölné ki azt a körülbelül 200 információs intézményt és szakkönyvtárat, amelyre elsősorban lehet építeni az ország szakirodalmi ellátását és szakirodalmi tájékoztatását, akkor mindjárt megszűnnék az a bizonyos „kettős látás”, amelyre az előbb utaltam.

A kétoldali alapdokumentumok elégtelen összehangoltságára azért kellett rámutatnom, mivel szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy a szakkönyvtári tevékenység és a szakirodalmi információs szolgáltatásrendszer szinte kiált a legnagyobb mérvű egységes tervezés, működtetés és irányítás után. Az a megfogalmazás, hogy „a könyvtárak szakmai tájékoztatási (információs) tevékenységére vonatkozó ágazati felügyeletet a kulturális miniszter az OMF elnökével egyetértésben látja el” (Vhr. 30. § (3) bek.), bizony kettős hatalom, amely a tvr. egyik csiki-csuki szövegén, nevezetesen azon alapszik, hogy „a szakkönyvtár a gyűjtőkörének megfelelő területen a szakmai tájékoztatási (információs) rendszer, a tájékoztatási intézmény pedig, könyvtári feladatai mértékéig, a könyvtári rendszer része”. Az imént idézett formula azért veszélyes — noha a folyamat történetét nézve mindenképpen előrelépésnek

számít — mert amikor korszerűnek és rendszerszerűnek tűnik, valójában azt a korábbi téveszmét konzerválja, hogy a szakkönyvtári és a szakirodalmi információs tevékenység egy ismert spré szlogenjével élve — „valami egészen más”, s nem ugyanannak a dolognak két oldala, vagy legalábbis az említett Apollinaire-hasonlat-tal érzékeltetett együtt-repülés.

Korszerű szolgáltatások és fokozott együttműködésre intő jelek

Szakkönyvtári-tájékoztatási rendszerünk fontos előrelépéseként kell értékelni, hogy — egy cikk frappáns fogalmazását elorozva — „végre megnyíltak a fenntartói pénztárcák a nyugati gépi indexek beszerzése előtt”. A *Hazai szakirodalmi számítógépes információkereső szolgáltatások* című, tavaly megjelent füzetke kilenc üzemszerűen működő és 13 előkészítés alatt álló számítógépes információkereső szolgáltatásról tájékoztat. Ezek jórészt nyugati szalagokat használnak, de vannak közöttük hazai fejlesztésű szolgáltatások és — használatbavételi előkészületben — NTMIR-szalagok is.

E számítógépes szolgáltatásoknak az elmúlt évtized elején való megjelenése és az évtized folyamán való sokasodása igen határozott követelményekkel lépett fel a primer források hazai megléte, valamint a hazai és a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés, illetve másolatszolgáltatás meggyorsítása tekintetében.

Örvendetes, hogy azok a felmérések, amelyek egy-egy szalag használatát megelőzték, megnyugtató állományhelyzetről adtak tanúbizonyságot. Így pl. az INSPEC által teljesen referált folyóiratok 88 százaléka volt meg eleve az országban, 67 százaléka az Országos Műszaki Könyvtár állományában. Az ISI SCI folyóiratbázisából kerekén 75 százalék áll rendelkezésre az országban.

Ezek az adatok mindenképpen a beszerzéssel foglalkozó szakkönyvtárosok színvonalas munkájáról vallanak, és arról, hogy eddig a szakkönyvtárügyben úgy-ahogy sikerült fenntartani a primer dokumentumok beszerzésének elért szintjét. Ebben a fenntartók áldozatkészsége is benne foglaltatik, amely azért — meg kell jegyezni — nem minden szakkönyvtári tartományban volt egyforma. „Az új gazdasági mechanizmus — figyelmeztet e tényre egyik egyetemi könyvtárunk vezetője — a kulturális intézmények valamennyi típusánál a gazdasági prosperitás és növekedés egy új szakaszát hozta magával, egyedül a felsőoktatási könyvtárak működésének a legfontosabb — tudniillik állományfejlesztési — alapjában következett be földcsuszamlás.”

A számítógépes szolgáltatások mind általánosabbá válásával is magyarázható a könyvtárközi kölcsönzési számadatoknak legalábbis a megduplázódása. A III. országos könyvtárügyi konferencia még csak évi „közel százezer kötet átkölcsönzéséről” beszélt, 1976-ban viszont már kétszázezer egységre becsülték a forgalmat.

E, mostanra már legalább fele részben másolatforgalommal fejlődött szolgáltatás felfutását az is elősegítette, hogy meghonosodott és mind decentralizáltabbá válik a könyvtárközi kölcsönzési műveleteket erősen egyszerűsítő és gyorsító postai, illetve BLLD- (British Library Lending Division) kuponok használata.

Az állománygyarapításnak gazdasági nehézségeink és a drágulási hullám harapófogójába került sorsáról nemrég a *Könyvtáros*, valamint a *Tudományos és Műszaki Tájékoztató* egy-egy cikke adott nem túlságosan derülő előrejelzéseket. E tekintetben éppen azok a nagy gyűjtemények vannak veszélyben, amelyekre a szakirodalmi és a szakirodalmi tájékoztatási igények kielégítésének túlnyomó része jut. Hát íme, máris adott a tér, amelyen az újjászerveződőben levő szakkönyvtárügyünk — a korábban elvi jelentőségének mondott szabályozási előnyöket ténylegesen kamatoztatva — megmutathatja egy oroszlánkörmeit.

Az elmúlt tíz év folyamán tágabbá és erősebbé váltak azok a kapcsolatok, amelyek révén reményünk van a nemzetközi információkincsből való fokozottabb részesedésre. Ezért hangsúlyozta a tavalyi UNISIST kormányközi konferencián a magyar delegáció vezetője, hogy „az UNISIST program eddigi végrehajtását a Magyar Népköztársaságban kedvezően értékeljük”, illetve hogy „továbbra is részt kívánunk venni az ENSZ szakmai szervezetei által létrehozott, és az UNISIST konceptuális keretei szerint fejlesztett világméretű információs rendszerekben ugyanúgy, mint a regionális együttműködésekben, elsősorban a KGST-tagországok NTMIR-ében, az NTMIK-ban, valamint a kölcsönösen előnyös két- és többoldalú információs együttműködésekben.”

Magyarország a Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszer, az NTMIR keretében jelenleg 7 Nemzetközi Speciális Információs Rendszerben (NSIR)

Dr. Zsidai József, az MKE elnöke megnyitja a vándorgyűlést. (Kovács Géza felvétele)

és 17 Nemzetközi Ágazati Tudományos és Műszaki Információs Rendszerben (NÁTMIR) vesz részt, ami hatalmas erőforrást jelent a hazai információs igények minél maradéktalanabb kielégítése szempontjából.

Az együttműködés itt vázolt eredményei ellenére is osztozom egyik vezető szakemberünknek abban az aggodalmában, hogy országunk „NTMIR-elkötelezettsége és a magyar NTMIR nemzeti szervek — mint olyanok — mérvadó tevékenysége egyelőre nem érvényesül elég határozottan a hazai információs rendszer épülése közben. Nem mintha lebecsülné azokat az elvi, politikai jelentőségű erőfeszítéseket, amelyeket az NTMIR fejlesztése érdekében kormányzati szinten kifejtettek, vagy a szocialista állampolgári és a hivatásbéli ethosz egymást erősítő megnyilvánulásait az NTMIR nemzeti szervek szakértőinek munkájában. Csupán az integrálódást nem érzi megfelelően teljesnek egyfelől az információ nemzetközi távvezetékének fölfogott NTMIR, másfelől a belföldi szükségletekhez tapadó „hétköznapi” információs tevékenység alakulása és gyakorlata között”.

Ez a kritika végül is azokat az irányítási, tervezési, fejlesztési ellentmondásokat találja telibe, amelyekről a korábbiakban esett szó.

A működési-fejlesztési mércék dicsérete

Azonnal termőre fordultaknak kell minősítenem azokat a gondosan kimunkált modelleket, amelyek határozott és mind e mellett rugalmasan alakítható arculatot adtak a könyvtárügyben a szakkönyvtárügyet körülvevő területeknek, főként a tanácsi és a szakszervezeti könyvtáraknak.

Ezek a modellek azokban a dokumentumokban találhatóak, amelyek „irányelvek”, „szakmai irányelvek” és „alapevek és követelmények” kezdetű címmel a III. országos könyvtárügyi konferenciát követő egy-két évben jelentek meg, de félkész állapotukban már a nagy tanácskozás napjaiban is rendelkezésre álltak.

Korábban a közművelődési és az iskolai könyvtárakban nem volt olyan megbízható mérce, amelynek felhasználásával meg lehetett volna állapítani, hogy „x” vagy „y” település, üzem vagy iskola könyvtára működési feltételeiben és szolgáltatásaiban megfelel-e a társadalmi, üzemi és iskolai igényeknek és szükségleteknek. Az addig szokásos középtávú — ötéves — tervek a „mindenhez tegyünk hozzá valamit” módszerrel készültek, azaz mindig csak az előnyomulás mértékét szabták meg, elérendő célját soha.

A szóban forgó irányelv-dokumentumok gyűjtési és szolgáltatási modelljei az ellátandók alapján számított igénybevételi valószínűségek és színvonalak szerint alakultak ki, s ez — szervezeti változtatások nélkül is — egyeztetett, ésszerű állományépítést, magasabb szintről való speciális igénykielégítést, szolgáltatástelepítést és szétsugárzást tett lehetővé.

Noha dokumentumaink egyike sem volt pénzügyileg központi módon alátámasztva, létezésüket az ágazati felügyelet, a fenntartók köre és a szakmai gyakorlat olyannyira figyelembe vette, hogy az általuk kitűzött célok elérésének irányába hatott minden cselekedet. Ha ma például az „A”-típusú könyvtárak mindegyike és a „B”-típusú könyvtárak többsége tekinthető a lakosságot változatos szolgáltatásokkal ellátó általános tájékoztatási intézménynek, az nem utolsósorban köszönhető annak a hatásnak, amit a *Szakmai irányelvek* a megjelenésük óta eltelt nyolc év alatt kifejtettek.

Ezt annak ellenére bizvást állíthatom, hogy a beruházások tekintetében a III. országos könyvtárügyi konferencia óta eltelt évtized korántsem mondható aranykornak, noha több nagy beruházás és könyvtáráépítésre mozgósító kezdeményezés, akció révén e téren is volt előrehaladás.

Meg kell jegyezni, hogy az irányelv-családból azoknak volt a legkisebb sikerük, amelyek rendszerköziek voltak, illetve a sikeres irányelvek azon tételeinek, amelyek rendszerközi megoldásokat sugalltak. Mindez — oly jellemzően hazai közéletünkre — a fenntartók és a szakmánkbéliek „legyen bármilyen kicsiny, de a saját dombocskám legyen”-hajlamát tükrözi.

Csak sajnálható, hogy ebből a modellezési gyakorlatból a szakkönyvtárügy és a szakirodalmi tájékoztatásügy egyelőre kimaradt. Megítélésem szerint a helyi szakkönyvtárak és információs munkahelyek szférájában gyakoriak a gazdaságtalan megoldások és befektetések. Különösen azokon a helyeken folyik a hatalmasan megnőtt pénzügyi keretek nem egészen okszerű elköltése, ahol még nem jutottak el az adott vállalat, üzem, intézet mindenfajta információs tevékenységének valamilyen integrálásához.

Sok olyan üzem van, amelynek megfelelő informáltságához sokkal több „pénz, paripa, fegyver” kívánatnék, mint amekkora a jelenlegi ráfordítás, de még több az olyan, ahol a jelenleginél kevesebb. A szakkönyvtári és a szakirodalmi információs módszertani és koordinációs munka elmaradásában való felelősség nem kis mértékben éppen ebből a tényből tűnik ki.

A szakma helyzete és közérzete

A szakma helyzete és közérzete elsősorú kérdés, ugyanis számottevő mértékben járul hozzá az általa működtetett feltételrendszer működésének minőségéhez. A jó helyzetű és közérzetű személyzet munkája sokféle hiányt tud áthidalni, a rossz helyzetű és közérzetű pedig még jó feltételek esetén sem túlságosan eredményes.

S hogy az a feltételrendszer, amelynek működtetése ránk bízott, nem elhanyagolható része a nemzeti vagyonnak, had érzékeltesse a *Javaslat a könyvtárügy cselekvési és fejlesztési programjára* című tervezetből vett néhány számadat:

A közművelődési könyvtárak száma 10 578, ebből 5039-et a különböző szintű tanácsok, 5538-at a szakszervezetek, egyet az állam tart fenn. Jelentős közművelődési hálózat épült ki a fegyveres erők hatáskörében. Az iskolai könyvtárak száma 4471, ebből 3691 általános iskolában, 529 középiskolában, 251 szakmunkásképző iskolában található. A szakkönyvtári alrendszer statisztikailag nyilvántartott intézményeinek száma 1822.

78 millió a dokumentumok száma a közművelődési, 16 millió a különféle iskolai, 24 millió az országos és más szakkönyvtárakban. A könyvtárak gyarapítására fordított összeg országosan elérte a 291 millió forintot.

Az állandó könyvtárhasználók száma valamennyi könyvtártípusban együttesen 3,32 millió fő. Ebből a közművelődési könyvtárakat használja 2,26 millió. A látogatási alkalmak száma 1978-ban kb. 30 millió volt. A könyvtáraktól kölcsönzött és helyben használt dokumentumok száma 65 millió állományegység egy esztendő alatt.

Ezt a hatalmas vagyont és szolgáltatásrendszert jelenleg — a részfoglalkozású és a tiszteletdíjas könyvtárosok tizenvalahány ezrével vállalva — mintegy hétezer főfoglalkozású könyvtáros kezeli, gondozza, működteti. 1966-ban még csak 4 és fél ezren voltunk. A szolgálatvitel meghatározó személyi gerince tehát mindenképpen számottevő mértékben megerősödött. S ez nem lebecsülhető fejlődés.

Ha ehhez hozzátesszem, hogy a harmadik országos könyvtárügyi konferenciát követően, amikor a könyvtárosok bérezése más hasonló kategóriákéhoz képest bizony elmaradt volt, igen gyorsan következett be egy, a lemaradást enyhítő bérkorrekció, 1977-ben pedig az elmaradást nagyjából-egészéből kiegyenlítő bérrendezés is sorra került, jelenleg általában nincs okunk panaszkodni, legalábbis nem túl hangosan.

Ám az új jogszabály szerinti bérrendezés sem volt teljesen öröm nélküli. Ennek egyik oka az, hogy az adott helyzetben nem minden könyvtárost béreznek a vonatkozó KM—PM rendelet alapján. Szerencsére mégis úgy tűnik, hogy a más bérrendszerekbe sorolt pályatársainknak sincs okuk vészjelzésekre. A másik ok nem objektív szükségszerűség terméke. Arra gondolok nevezetesen, hogy az új bérezési jogszabály az egyetemi és a főiskolai szakképzés merev megkülönböztetésével sok idősebb könyvtárost vetett vissza a ranglétrán, s ezt a méltánytalanságot még a több pénz sem tudta teljesen jóvátenni. További hibája a jogszabálynak: kevés kategóriát képez, s ez besorolási nehézségeket okozott és okoz. Ezt az ellentmondást az időközben megjelent képesítési jogszabály, amely különben is egy „bianco-alkot-

mány”, sem tudta feloldani. A méltányosság és a szakszerűség akkor lenne kötelezően érvényesítendő, ha ez az állapot nem terheli meg semmiféle járulékos költséggel.

A *könyvtárosképzés* alakulását az elmúlt évtizedben nagy vívmányok és kudarcok jellemezték, mégpedig olyaténképpen, hogy a kudarcok esnek hozzánk közelebb az időben. Mivel a *Könyvtári Figyelő* 1980. évi 2. száma ezt a témakört sokoldalúan megvilágította, az eseménytörténetből elég felidézni a „következőket: 1972-ben elkészült mind a könyvtárosképzés, mind az információs szakemberek képzésének koncepciója, és megindult a kétszakos főiskolai könyvtárosképzés; 1975-ben két éves posztgraduális információs tagozat indult az egyetemen, a tanítóképző főiskolának fakultatív tárgyává vált a könyvtárosság; 1976-ban megjelent a „jóvátételi rendelet”, azaz a kiegészítő államvizsgát engedélyező jogszabály a könyvtárosképző szaktanfolyamot végeztek és a népművelő-könyvtárosok számára. 1978 és 1979 folyamán olyan akciók zajlottak a képzés körül, hogy *Kovács Judit* a *Magyar Nemzet*ben felvethette az állítást követő kérdést: „A képzés rendszere felépült. Lebontjuk?”

A válasz nyilvánvalóan csak a „nem bontjuk le, hanem korszerűsítjük” lehet. Ennek első jele a könyvtárkezelői tanfolyamok rendszeresítése. Ha jól élünk ezzel a lehetőséggel, hamarosan korszerűen kiképzett könyvtártechnikusaink lehetnek.

A jelenlegi képzési válságban a szakmát a tantervek korszerűtlenül hagyása miatt terheli felelősség. A tantervek kérdésében olyan alapokon kellene továbbmennünk, amelyeket a *Könyvtári Figyelő* képzési számának több cikke, tanulmánya próbált megvetni.

Ezek után: Milyen is a szakma közérzete? Olyan, amilyenek a *Könyvtáros „Fruskák az olvasószolgálatban”* vitájában megmutatkozott: némileg ellentmondásos. Pozitív összetevője az, hogy növekvő erőik munkálkodnak annak érdekében, hogy a könyvtári, a szakirodalmi tájékoztatási szolgálat, amiért valójában vagyunk, jobban, maradéktalanabban, magasabb színvonalon, szolgálni-készebben működjék.

A kiütérek között azonban már több kolléga, mint a szakmai közvélemény képviselője, valódi zsakutcákra talált rá. A „hogyan szolgál az olvasószolgálat” az iskola, az üzem, a „város dolgozószobájában”, hogy két kiváló korábbi dolgozat címére is emlékeztessenek, a legkevésbé függ a fruskáktól. Rossz határfokú munkánkat semmiképpen sem szabad nemzedéki problémává egyszerűsíteni, s úgy mutogatni szegény fruskák felé, mint ahogy a *Weöres*-vers kispolgári voltukat vállalni nem akaró kispolgárai a szomszédjaikra mutogatnak. A nembánom és a mással foglalkozó fruskák tulajdonképpen mi, a vezető-irányító könyvtárosok vagyunk, legfeljebb a mással foglalkozás tárgya más nálunk, nevezetesen a mi kis csoportunk, a mi kis osztályunk és a mi kis könyvtárunk olyatén működtetése, ahol a működtetés nem a célt szolgálja, hanem inkább csak önmagát.

És továbbmenve: a fruskák kényelme is a mi kényelmünkéből következik olykor, abból az egész társadalmunkat mindinkább bosszantó közömbösségeinkből, amelyek elleni harc — önmagunkkal való harc — fontosságára a XII. pártkongresszus dokumentumai nem véletlenül hívták fel a figyelmet.

Hogyan állunk szolgáltatásaink hatókörével?

Mint a közölt adatokból láttuk és az idősoros adatokból tudjuk, a két nagy közművelődési — a tanácsi és a szakszervezeti — könyvtárhálózat az elmúlt évtizedben nagyjából-egészéből évről évre azonos alapadatokat produkált. Ez elsősorban az olvasók számára és az állományforgalomra vonatkozik.

Ezt az állandóságot sokszor ilyen-olyan érveléssel próbáljuk mentegetni. Mentegetni, mert valahogy röstelltük a dolgot, s a nagy felfutásokhoz hozzászokva szinte az volt az érzésünk, mintha a közművelődési könyvtárosok munkája tömegesen lanyhult volna el.

Helyenként és esetenként, emlékezzünk az iménti megállapításokra, ilyesmi is elfordul, ám ez korántsem lehet jellemző a két alrendszer egészére. Már hogy is gondolhatnánk, hogy az 1969. vagy az 1970. évi olvasótábor összetételében azonos az 1979. évvel vagy az 1980-assal. Közben tíz új „olvasó évfolyam” lépett be az életbe és a könyvtárakba, százezres nagyságrendben haltak meg régi olvasók, ugyanilyen nagyságrendben költözött a népesség új lakótelepekre, új lakásokba (sajnos, könyvtárilag ellátatlan helyekre), változtak az anyagi lehetőségek és a kulturális fogyasztási szokások, sőt még ezen kívül is számos olyan, tömegmértetű mozgás ment végbe a társadalomban, amely a tíz év előtti olvasótábor személyi összetételét legalább a fele részben kicserélte. Hát hogy ne kellett volna itt a közművelődési könyvtárosoknak erőiket évről évre megfeszíteniük, és a régi alapokon újra és újra felépíteniük az olvasótábort?

És azután: az 1979. vagy az 1980. évi olvasótábor minden bizonnyal igényesebb is.

Arról is meg vagyok győződve — s e hitemet az olvasóforgalmi és állományforgalmi statisztikák egyértelműen alátámasztják —, hogy az elmúlt tíz év folyamán az igénykielégítés színvonala sem maradt változatlan. És itt nemcsak az olyan dokumentumfajták tömeges megjelenésére gondolok, mint amilyen a hanglez, a hangszalag, a folyóirat és a nemzetiségi könyv, hanem arra is, hogy a hagyományos könyvgyűjtemegemelkedett. Nem hiába említettem korábban: az „A”- és „B”-típusú könyvtárak mezőnye felvette az általános tájékoztatási intézménytípus ismérveit.

Ahhoz, hogy a közművelődési könyvtárügy szélesíthesse törzsgárdáját, növelje szövetségeseinek táborát, megnyerje a még távol maradót értelmiséget és diákságot, vallom a *Könyvtáros* ez évi 3. számának egyik szerzőjével, az kell, hogy a közművelődés irányítói is megbizonyosodjanak afelől, „hogy a könyvtárak körében magasabb a jól és alacsonyabb a gyengén működő intézmények aránya, mint a művelődési házak körében, s akkor a következő ötéves tervben bizonyára nem kapnak majd ötször kevesebbet a jobban működő intézmények, és az sem ismétlődik meg, hogy egyes években 20—30 százalékkal emelkedik, más években 30—50 százalékkal csökken az állományarapítási keret nagysága, mert ezek az ingadozások legalább 1—2 százalékos olvasói lemorzsolódást eredményezhetnek. A közép- és a felsőfokú településeken optimális feltételekkel működő „kisugárzó” könyvtárak, a falusi iskolával egy fedél alatt, egy korszerű összetett (komplex) intézmény keretében működő „végvári könyvtárak”, az iskolára épülő lakótelepi könyvtárak, a kisebb településeket ellátó bibliobuszok olyan rendszert alkothatnának, amelyek az emberségük és szaktudásuk révén népszerűvé váló könyvtárosaikkal nagymértékben serkenthetik a könyvtárra szoruló, de eddig még a könyvtárakat kerülő olvasókat, hogy az olvasmányhasználat egyik legkorszerűbb módja mellett döntsenek. Ne feledjük: nem a könyvtár szerzi, hanem a társadalom küldi az olvasókat a könyvtárba. Csak legyen ezeknek hova (kihez, miért) menniük!”

A „társadalom küldi az olvasókat a könyvtárba” igazsága még közvetlenebbül fejeződik ki az ugyan még mindig elmaradót, de az elmúlt évtizedben mégis csak lényegesen korszerűsödött iskolai könyvtárügyben, valamint a szakkönyvtárakban.

A szakkönyvtárakat használók száma az 1970. évi 236 ezerről 1978-ra 397 ezerre, a látogatások száma 2 millió 700 ezerről 4 millió 50 ezerre, a használt dokumentumok száma pedig 5 millió 240 ezerről 13 millió 100 ezerre emelkedett. Úgy látszik, hogy mindaz, amit gyártmányfejlesztésnek, munkaszervezésnek, hatékonyságnak nevezünk, valóban nincs meg az információk szélesebb körben való használata és az információk fokozódó használata nélkül.

A szerző maga-mentségei

Noha az elmúlt tíz év eseménytárából sok mindent felidéztem, korántsem mindent. Nem esett szó olyan nagy horderejű dolgokról, mint amilyen a könyvtári-informatikai kutatások és a szaksajtó fejlődése, a hungarika-kutatások szervezetté tétele, s ennek nagy nemzeti és hungarika-bibliográfiákban testet öltött eredményei, a szabványosítás terén való előrehaladás, az új kötelempéldány-rendelet és regionális vívmányai, a vidéki egyetemi könyvtárak mellett megszervezett fordítóirodák, a helyismereti munka fokozódása, hogy a kimaradtak közül csak a legfontosabbakra utaljak. Nem került szóba a Magyar Könyvtárosok Egyesületének mind átfogóbb, mind tömegesebb, mind színvonalasabb munkája sem, nem utolsósorban azért, mert ezt a szombathelyi vándorgyűlés mindennél meggyőzőbben dokumentálja.

Ha visszagondolok egyes állításaimra, illetve, ha összevetem őket a korábban megszokott sablonokkal, talán még mentegetőznöm is kellene, azaz ilyesmiket mondanom: a szakkönyvtárügy és a szakirodalmi tájékoztatás egységes irányításának a követelése nem a könyvtárügy egységének feladását célozza, hanem éppen hogy „megtagadva-megőrizve” megerősítését, ami mögött olyan nemzetközi garanciák is állnak, mint az UNISIST, az UAP, az UBC stb. És ilyesmiket: a közművelődési könyvtárak állandósult hatókörét értékelve nem az ölvetett kézzel való ülésre biztattam, hanem ellenkezőleg, a feltételek olyatán megteremtésére, amelyek bázisán mennyiségben és minőségben egyaránt nagyobb és megalapozottabb előretörést lehet elérni. De a magam-mentségeiből legyen is ennyi elég.

Végül hadd utaljak a *Kulturális Minisztérium* könyvtárügyi osztálya vezetőjének újkévkor a *Könyvtárosban* közzétett munkaprogramjára. Szeretném, ha az új *Művelődési Minisztérium* könyvtári osztályának vezetője megerősítene bennünket abban, hogy ez a mindenképpen helyes program továbbra is érvényes. A szakma készen áll megvalósítására.

Futala Tibor

A könyvtári szolgáltatások fejlődése a hetvenes években

Amikor az 1970. decemberében tartott III. országos könyvtárügyi konferencia a gazdasági és a társadalmi változásokból adódó új szükségleteket a könyvtárak szolgáltatásaival vetette egybe, kénytelen volt megállapítani, hogy nincs közöttük összhang. A könyvtárak igénybevétele növekedett ugyan, de az egyéni igények fejlődése elmaradt a társadalmi szükségletektől. A könyvtárak és a szakirodalmi tájékoztató intézmények — a feltételbeli hiányok miatt — a jelentkező egyéni igényeket sem tudták kielégíteni. Éppen ezért — a konferencia a könyvtári szolgáltatásoknak az ellátandó terület szükségleteihez való igazítását, az ehhez szükséges jobb feltételek megteremtését és a hatékony, szervezett együttműködést ajánlotta.

A közművelődési könyvtárak igénybevételének és szolgáltatásainak alakulása

A konferencia tézisei — a társadalmi-szociológiai és intézményi tényezők arányos fejlődését remélve — úgy ítélték meg, hogy 15 év múlva a lakosság egyharmada könyvtári olvasó lesz. Az elmúlt tíz év nem igazolta ezt a várakozást. A közművelődési könyvtárak majdnem pontosan 1970-ig emelkedő olvasói létszáma és évi kötetforgalma azóta nagyjából ugyanazon a szinten maradt, időnként és jelentéktelen mértékben csökkent vagy emelkedett. Igazolásul azonban jogosan mondhatnánk, hogy a feltételek sem fejlődtek arányosan. Emellett bizonyít az a közművelődési tény, hogy a jobb körülmények közé került könyvtárak új épületük, nagyobb választékuk, differenciált szolgáltatásaik stb. révén új olvasók százait-ezreit vonzzák. (Budapestben például az ebben az időszakban megnyitott új kőbányai és kelenföldi könyvtár 12—15 ezer új olvasót hozott, s ez a két intézmény évente 250—300 ezer kötetet kölcsönöz.) Valóban nagy tartalékok vannak még az olvasószervezésben — különösen Budapesten —, amelyeket a működési feltételek javításával, új könyvtárak építésével ki lehetne használni. Mégis úgy vélem, hogy a gazdasági, társadalmi és szociológiai tényezők illúzióznak minősítik a könyvtári olvasók számának 1970-ben tervezett nagyütemű emelkedését.

Az előző konferencia ajánlásai és az 1972-ben kiadott szakmai irányelvek is külön foglalkoztak a főváros — országos gonddá vált — könyvtári ellátásának javításával. A korszerűbb fővárosi ellátási rendszer kialakítására kidolgozott tervek csak részben — sajnos, kisebb részben — valósultak meg. A tervezett 6—8-ból csak két, megközelítően szükséges nagyságú, részleges felsőfokú könyvtár (a már említett kőbányai és kelenföldi) jött létre, a harmadik (Angyalföld) megépülése a következő év elejére várható. Ezek a várakozásnak megfelelően betöltik funkciójukat, közöttük — a szakrészlegek működtetése tekintetében — munkamegosztás is létrejött, tehermentesítve ezáltal a központ túlsúlyolt olvasói tereit. Sajnos, az ígért program folytatása — az ismert gazdasági nehézségek következtében — időben távolabbra tolódott.

Az elmúlt évtized legfontosabb eredményének a *könyvtárhasználat minőségi javulását* érzem. Különösen a megyei és a vidéki városi könyvtárak (nem véletlenül ott, ahol a fenntartók megteremtették a szükséges feltételeket, elsősorban az új épületet) mind közelebb kerültek ahhoz, hogy — *Szente Ferenc* kifejezésével — a „város dolgozószobája” legyenek. Ebben a könyvtárkategóriában történt a legtöbb jó irányú változás a feltételek tekintetében (gazdag könyv-, folyóirat- és kézikönyv-állomány, helybenolvasási lehetőség, differenciált szolgáltatások, megnövekedett nyitvatartási idő, kellő személyzeti ellátás stb.). Nem véletlen tehát, hogy itt emelkedett a felnőtt olvasók száma, a 15 és 29 év közötti, valamint a munkás és értelmiségi olvasók aránya, a helybenolvasók száma, aránya, s itt igényesebb a dokumentumhasználat: a tudományos, az ismeretterjesztő és a szakirodalom, valamint az információk iránti igény mind a természet-, mind a társadalomtudományban. A könyvtárhasználat minőségi javulása természetes következménye volt annak, hogy a közművelődési könyvtárak szolgáltatóképessége fejlődött. De ez ellen hat a szolgáltatás, a könyvtárosi etika bizonyos mérvű romlása. A legszenvedélyesebben a *Könyvtáros* ún. „fruska”-vitájában kerültek színyre ezek a kérdések. Bevallom, e vitában magam a „fruskáknak” szurkoltam, meggyőződésem lévén, hogy ők sem nem okai, sem nem egyedüli elkövetői az az olvasókkal való „packázásoknak”. De aggasztó jelenség, és mind többen (például: *Halász Béla* könyve és a *Könyvtáros* májusi cikke a tájékoztatásról) hűvös tárgyilagossággal jelzik is, hogy van tennivaló a szolgálat minőségi javítása, szakmai tisztességünk óvása érdekében. A könyvtárvezetés eszközeivel, de a szakma társadalmi erejével, a Könyvtárosegyesület közösségének segítségével is.

A gyermekkönyvtárak és -részlegek, a zenemű- és hangzóterek, a megerősödött — és a helyi kutatást mind igényesebben szolgáló — helytörténeti gyűjtemények, könyvtári galériák, az évi 50 ezer könyvtári „rendezvény” (a hangversenyektől a kiállításokig, az író-olvasó találkozótól a vetélkedőig) mutatják, hogy a könyvtárak milyen irányban gazdagították tevékenységüket. Mindez olyan időszakban jött létre, amelyben a központi elképzelések (a közművelődési párhatározat és törvény!) a bátrabb vállalkozásokat sugallták, a könyvtári irányítás viszont a „határokat védve” csak óvatosan ösztönözte a könyvtárak vállalkozókedvét. Úgy érzem, fel kell vetni: nem jutottunk volna-e több eredményre, ha bátrabban megújítva a könyvtárak hagyományos kereteit (ha a századelő *Szabó Ervin*-i elképzeléseire gondolunk, nem is kellett volna ehhez olyan nagy bátorság!) többre vállalkozunk, s természetes könyvtári feladatnak tekintünk olyan tennivalókat is, amelyekre a társadalom helyettünk más intézményeket hozott létre. Hogy azután ezek folyóirattáraidat, audiovizuális gyűjteményeket, művelődési klubokat és olyan szakköröket létesítsenek, amelyeknek természetes helye a könyvtár — tovább szaporítva ezáltal a felesleges párhuzamosságokat. Vajon a kisebb településeken nem láthatók volna el a könyvtárak a közművelődés szinte valamennyi feladatát? Nem óvatos tartózkodásunknak is köszönhető-e, hogy a fenntartók inkább másra fordították beruházási kereteiket, a könyvtárak pedig nem épültek az általunk remélt mértékben? Utólag már a tyúk vagy a tojás dilemmájának tűnik ez az elmélkedés, de tanulságai hasznosak lehetnek a jövőre. Az ésszerű takarékoságtól is vezérelt fenntartók és irányítók bizonyára szövetsegeink lennének hasonló megoldások érvényesítésében.

A közművelődési feladatokról szólva nem kerülhetjük meg a *gyermekkönyvtári ellátását*. Az iskolai könyvtárak állománygyarapítási kerete megháromszorozódott, állományuk majdnem megduplázódott az elmúlt tíz évben. Mégis változatlanul igaznak kell tartanunk az 1970-es tézisek megállapítását az oktatási intézmények könyvtári ellátási gondjairól. A közművelődési könyvtárak gyermekkönyvtárai sem fognak át olyan fontos területeket, mint a lakótelepek, s hiányok vannak a vidéki városokban és Budapesten is. Nem elegendő a választék, a kisebb helyeken pedig a mennyiség sem. A különféle csatornákon történt ráfordítások helyett többre jutottunk volna, ha a konferencia meg a szakmai irányelvek ajánlásaira hallgatva, együtt, összehangoltan fejlesztjük e két — a jövő szempontjából meghatározó — könyvtár-típust. Vagy erre is a gazdasági kényszer fog ráébreszteni bennünket?

A szakkönyvtári szolgáltatások alakulása

Az elmúlt évtized a *szakkönyvtárak* szolgáltatásainak fejlődésében néhány igen lényeges változást hozott. Kétségkívül a legjelentősebb a számítógépes információkereső szolgáltatás — talán túlzás ezt mondani — „meghonosodása”. Inkább kezdetről beszélhetünk, elsősorban a természet- és a műszaki tudományok terén. A 70-es évek második felében már 9 számítógépes információkereső szolgálat működik. Kísérleti jelleggel néhány másik is dolgozik, és arra számítunk, hogy néhány évben belül újabb 10—15 lép szolgálatba. Az 1970-es konferencia téziseinek várakozásával ellentétben nem a központi szolgáltatásoknál kezdődött a gépesítés (a Magyar Nemzeti Bibliográfiát ugyan 1978 óta számítógépen állítják elő, de az ehhez fűzött egyéb remények egyelőre nem váltak valóra), hanem a műszaki területek — érthetően sürgető — igénye nyert először kielégítést a Veszprémi Vegyipari Egyetem könyvtára, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ és a miskolci műegyetemi könyvtár erőfeszítéseinek eredményeképp.

Az újabb tervekben már szerepel a mezőgazdaság — gazdasági jelentőségéhez képest kicsit későn — és néhány társadalomtudományi ágazat. A társadalomtudományokban az Országgyűlési Könyvtáré az úttörés érdeme, napjainkban pedig a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára kezd ígéretes vállalkozásokba. A gépesített irodalomkereséshez több helyen kiegészítő szolgáltatás (másolatkészítés, fordítás stb.) kapcsolódik. Külön meg kell említeni a vidéki fordítóirodákat is.

Mindez több annál, semhogy pusztán felkészülési lehetőségek tekintsük a jövőre, hisz érezhető javulást hoz az érintett ágazatok szakirodalmi információellátásában. De a szükségletekhez képest a fejlődést lassúnak kell minősítenünk. És az eddigi eredmények még inkább felhívják a figyelmet a dokumentumbázis hiányaira, amely — féltő — egyre kiáltóbb lesz az 1970-es konferencián is szóvá tett és azóta egyre folytatódó külföldi könyv- és folyóirat-áremelkedések következtében. Azt, hogy a műszaki területen kezdjék a számítógépek alkalmazását, a gazdasági (kutatási-fejlesztési) kényszeren és a jobb anyagi dotáción kívül talán az is megkönnyítette, hogy itt egy-egy könyvtár „uralja” a terepet, „fedezi” szinte az ismeretág egész szakirodalmi szükségletét. A társadalomtudományokban a sokközpontúság, az a tény, hogy egy szélesebb ismeretág anyaga csak több könyvtárban együttesen található meg,

(Horváth Pál felvétele)

valamint a sok fenntartó eltérő érdeke valószínűleg nehezebbé teszi az ilyen átfogó programok megvalósítását. Pedig itt is szükség volna rá, hiszen ma is igaz a III. országos könyvtárügyi konferenciának az megállapítása, hogy a társadalomtudományi dokumentációban kézműves módszerek uralkodnak. Sőt, mi több, a gyűjtőkori kooperáción túlmutató, a tájékoztatásban, dokumentációban jogosan igényelt együttműködés sem fejlődik a kívánatos mértékben. Az Országgyűlési Könyvtár, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár néhány kezdeményezése ebben a tekintetben csak kezdeti eredménynek minősíthető.

A szolgáltatások alakulását tekintve nem feledkezhetünk meg arról, hogy több alapszolgáltatás, például a helybenolvasás is, néhány nagyon fontos esetben kérdésessé vált. A konferencia tézisei — joggal — úgy számoltak a nagy nyilvános, tudományos könyvtárakkal (például az Országos Széchényi Könyvtárral, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárával, a tudományegyetemi könyvtárakkal), hogy a kutatókon kívül a széles olvasóközönségnek is rendelkezésére állnak. Az elavult épületek, a szűkös helyviszonyok azonban még a korábbi lehetőségeket is korlátozták. Ezért talál a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központjának olvasótermi kézikönyvtárában orvosi szakkönyveket a látogató. (Az orvostanhallgatók ugyanis itt találnak maguknak helyet.) Persze a dolog fordítva is igaz. A nagy tudományos könyvtárak olvasótermeit azért ostromolja az érdeklődő nagyközönség, mert — legalábbis Budapesten — nincs elég, közművelődési igényeket kielégítő olvasóterem. A meglévő néhányat a város legtávolabbi pontjáról is felkeresik az érdeklődők.

•

Áttekintésünk végére érve, összegezeként hadd vonjunk le néhány tanulságot:

Az 1970-es konferencia az alaptendenciákat helyesen ismerte fel, ha a számszerűen kitűzött célok és az akkor kívánatosnak tartott feltételek nem pontosan az előjelezésnek megfelelően valósultak is meg. A szükségletek és a szolgáltatások között nem jött létre a remélt összhang.

A konferencia terveiben, elképzeléseiben meglehetősen sokat épített a könyvtárközi együttműködésre, az integrációra, a könyvtári rendszer létrejöttére. Sokat, de talán mégsem eleget! A következő évek gazdasági nehézségei minden bizonnyal még inkább rákényszerítenek bennünket olyan kooperációs megoldásokra, amelyeket, ha a könyvtári rendszer egészében gondolkodunk, eddig is, enélkül is megtehettünk volna. Nem a hiányzó és még sem ígért feltételek helyett mondom ezt, hanem azért, mert meggyőződésem szerint ésszerű célokra szívesebben adnak annak, aki a maga erejét összeszedi.

Még mindig sok mindent akarunk megoldani jogi rendezés útján akkor is, ha a kölcsönösen felismert érdek és az ésszerű együttműködés többet segítené. Természetesen ez a megállapítás sem a szükséges, a hatékonyabb együttműködést és szolgáltatásokat segítő jogszabályok ellen szól.

Az elmúlt harminc évben valóban korszakos, történelmi eredményeket értünk el a könyvtárak fejlesztésében, népünk művelődésének segítésében. A múlthoz képest szinte mérhetetlen ez a fejlődés, de mai igényeinkhez viszonyítva nem elegendő és nem kellő színvonalú. Most — megnehezült körülmények között — az a feladat vár ránk, hogy az elmúlt évtizedben megkezdett intenzív szakaszt folytatva a szocialista társadalom mai igényeinek megfelelő színvonalra emeljük a könyvtári szolgáltatást.

Kiss Jenő

Amit elértünk és amit nem...

A számítógépek alkalmazásának kérdései a két konferencia közötti időszakban

Mit is értünk el a számítógépesítésben az elmúlt évtized alatt? Mindenekelőtt sikerült körülbelül 12–15 mágnesszalagos adatbázist meghonosítanunk; ezeken szelektív információ-szétsugárzás (SDI) jellegű szolgáltatások nyugszanak, s újabb 8–10 mágnesszalag átvétele van folyamatban. A legfontosabbak: a kémiai CACON (Chemical Abstracts Condensates), a kohászati METADEX, az atomenergiái INIS, a fizika több területét felölelő INSPEC, a mezőgazdasági AGRIS, a mérnöki tudományok sok területével foglalkozó COMPENDEX, a szabadalmi tájékoztatás Derwent-szalagjai, az SCI hivatkozási index, a KGST-államok szabadalmi tájékoztatását szolgáló ASZBA, a hazai fejlesztésű Világpolitikai Információ. Körülbelül 4–5 visszakereső rendszerünk működik (közülük a legfontosabbak a vezetéstudományi BIBDOSZ, a Nemzetközi Számítástechnikai Oktatási Központnál (SZÁMOK) működő ISIS, a TEXT PAC a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtárában), és újak is állnak fejlesztés alatt. Az említett mágnesszalagos adatbázisok némelyike retrospektív keresésre is módot nyújt — legalábbis elvben. Érdekes, hogy a visszakereső rendszerek esetében egy kivétellel nem vettünk át adattárat, csak programcsomagokat. Néha a programok is saját fejlesztés eredményei, mint a kitűnő BIBDOSZ. (Kár, hogy a BIBDOSZ működése jelenleg szünetel.)

Csatlakozásunk a nemzetközi visszakereső adatbázisokhoz még várat magára. Éppen ezért igen fontosak az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ sikeres kísérletei, amelyek a nemzetközi adatbázisokhoz való on-line kapcsolódásra irányulnak.

Az érdekelt könyvtárak úgy-ahogy megteremtették saját technikai bázisukat; vagy önállósítva magukat, számítógépezemet működtetnek (OMKDK, KG-INFORMATIK), vagy valamelyik számítógép-vállalattal alakítottak ki kapcsolatokat; néha pedig a fenntartó bocsátott technikai eszközöket a könyvtár rendelkezésére.

A szellemi előkészítés és a technológiai problémák terén jó eredményeket könyvelhetünk el; közülük talán az a legfontosabb, hogy a Magyar Nemzeti Bibliográfia számítógépes előállítására kapcsán megszületett a bibliográfiai leírások nemzeti formátuma, amely illeszkedik (kompatibilis) a nemzetközi előírásokhoz. (Őse MARC II. néven ismeretes.)

Végül ki kell emelni, hogy az UNESCO és más nemzetközi szervezeteknek, valamint a KGST információs szervezeteinek keretében különféle információs programok és rendszerek kidolgozásában és létrehozásában veszünk részt. Tájékoztatásügyünk fejlődésére ennek van a legnagyobb hatása, bár tudjuk, hogy részvételünk a különböző fejlettségi és fejlesztési stádiumban levő nemzetközi rendszerekben igen rapidikus és hullámzó színvonalú.

Gondok és zökkenők

Az eredmények felsorolása után néhány kritikai észrevételt szeretnék fűzni a tényekhez:

Az elsőnek említett külföldi eredetű mágnesszalagos SDI-t csak akkor ítéljük meg helyesen, ha a szolgáltatási rendszer egyik lépcsőfokának tekintjük. A változatos felhasználói igények kielégítése ugyanis ezzel a szolgáltatással önmagában még nem lehetséges. Mert szétsugárzás és visszakeresés csupán együtt képzelhető el, mint az ikerrek. Ezzel szemben nálunk a legtöbb helyen az ikerpárnak csak az egyike jelent meg. A legerősebb szétsugárzó-szolgáltatás, a kémiai CACON esetében tudatosult ez a legkorábban, de a Veszprémi Vegyipari Egyetem Könyvtárának törekvései a mágnesszalaghoz tartozó retrospektív adattár működtetésére — nem a könyvtár hibájából — megfeneklettek. Pedig ez volna a továbbfejlesztés ésszerű útja. Közismert tény az is, hogy a szelektív szétsugárzás ott működik jól, ahol megvan a szolgáltatás könyvtári bázisa, és könyvtárközi együttműködés, valamint reprográfiai eszközök, továbbá fordítószolgáltat támogatja az SDI-t, mint például a két műszaki egyetem könyvtárában. A többi helyen zökkenők mutatkoznak, mert az eredeti dokumentum megszerzésének gondja változatlanul a felhasználót terheli, vagy csak külön huzavona árán juthat az eredetihez. Még kísért a hatvanas éveknek az a felfogása, hogy más a szakirodalmi tájékoztatás és más a könyvtár, s ennek következményeként tudatunk egyik felével információs ügyet szervezünk, a másikkal pedig könyvtárügyet. A tudathasadás kárvallottja a felhasználó. Etikailag sincs rendjén olyan irodalomról adni tájékoztatást, amelynek megszerzésében a felhasználó magára marad.

Ami visszakereső rendszereinket illeti, megállapítható, hogy fejlesztésükben kicsit elmaradtunk. Persze e téren a problémák is bonyolultabbak, a szükséges technika is igényesebb, a pénzügyi kihatások is nagyobbak. Mindenki egyetért azszal, hogy a nemzetközi vagy a világpiacon elérhető retrospektív adattárakra kell alapoznunk. Ezzel szemben még egyetlen adattárhoz sem csatlakoztunk — csak kísérletileg —, hanem működő rendszereinket magunk igyekszünk feltölteni. Részterületeken és a kisebb tudományágakban ez a jövőben is elképzelhető, de nem ez a megoldás. Az ilyen állapotok kialakulásáért aligha a magyar könyvtár- és szakirodalmi tájékoztatásügy hibáztható, sokkal inkább lehetőségeink voltak korlátozottak: hírközlési technikánk, adatátviteli eszközeink olyan alacsony színvonalúak, hogy a retrospektív kereséshez szükséges terminálkapcsolatokat csak a jövőben tudjuk elképzelni. A kábeleket a Posta adja, s a mi problémáink megoldása annak a fejlesztésnek függvénye, amelyet a népgazdaságban fognak eszközölni. Ha ez az akadály elhárul, még mindig egész sereg jogi, pénzügyi, sőt politikai kérdést kell megoldanunk.

A nemzetközi számítógépes rendszerek és a hozzájuk kapcsolódó fejlesztési munkák amúgy is nehézkes voltát megtehetőzzük a magunk nehézségével és lassúságával. A számunkra is fontos nemzetközi rendszerek fejlődése sokkal gyorsabb, mint ezek hazai követése. Lassúak vagyunk, nem tudjuk a tempót átvenni, emiatt lemaradásunk is fokozódik. Ha egy-egy feladatot meg is oldunk a nemzetközi kapcsolatok keretében, időközben számos új is keletkezik, amelyre már nem jut energiánk, nincs intézményünk, vagy nem történik intézkedés a feladat intézményhez telepítésére. Csak egyetlen példát: A számítógépes Magyar Nemzeti Bibliográfia előmunkálatai tíz esztendeig tartottak, sőt a fejlesztésnek még ma sincs vége, mert nem készülnek sem külföldre, sem hazai használatra való csereszalagok. Közben pedig mennyi minden történt, amit még el kellett volna végezni! Vagy mit szólunk az olyan nemzetközi részvételhez, amely létezik ugyan, de itthon semmi vagy nagyon kevés hasznosul belőle. Például elküldjük feldolgozott bibliográfiai tételeinket inputként valamelyik nemzetközi rendszernek, de hazánkban továbbra is a régi változatot működtetjük, mert senki nem gondol arra, hogy a részvétel fejében elvárható haszonnak, könnyítésnek, szolgáltatásnak itthon is jelentkeznie kell.

Számítógépek és központi szolgáltatások; együttműködés és szervezet

A III. országos könyvtárügyi konferencia két igen fontos kérdésben foglalt állást: először is abban, hogy a számítógépek bevezetését a *központi szolgáltatások* fejlesztésével kell kezdeni. A másik vezérgondolata pedig az együttműködés volt. Voltaképpen mi a helyzet ebben a két kérdésben?

Egy nemzet könyvtárügye, szakirodalmi tájékoztatásügye három részből áll: Az irányítási rendszerből, a központi funkciókból és az ellátásukra hivatott szolgáltatásokból, végül a könyvtári és a szakirodalmi tájékoztatási intézményekből. Amikor a III. könyvtárügyi konferencia a központi szolgáltatásokban jelölte meg a számítógépek alkalmazásának fő területét, az a gondolat vezérelte, hogy a központi szolgáltatások fejlettsége szabja meg az egész könyvtárügy fejlettségét. (Például a központi katalógusoké, a könyvtárközi kölcsönzésé, a nemzeti bibliográfiáé stb.) Mert hiába volnának kitűnő könyvtárak, a gyenge központi szolgáltatások működésüket alacsony határfokúra szorítanák vissza; fordítva viszont a jó központi szolgáltatások vonzásában még a gyengébb intézmények határfoka is javulna, mert volna honnan táplálkozniuk, és a megfelelő eszközök is rendelkezésre állnának. Továbbá, mivel csak egymáshoz illeszkedő, egymást kiegészítő rendszerek tervezése lehetséges, a központi szolgáltatások fejlesztésével dolgozhatók ki azok az illeszkedő technológiai eljárások is, amelyek alapján az őket alkalmazó könyvtárak kompatibilis rendszereket hozhatnak létre. Az együttműködésnek ez az egyik biztos alapja.

A központi szolgáltatások terén azonban más történt, mint amit az előző konferencia elképzelt. Kivétel a Magyar Nemzeti Bibliográfia megszületése — ennek azonban az is gyengéje, hogy dokumentációja nem áll a magyar könyvtárak katalógusfejlesztési és bibliográfiai programjainak rendelkezésére. Akkor miért várunk kompatibilitást? (Mellékesen megjegyzem, hogy a BIBDOSZ, amely eleve kompatibilitásra törekedett, önállóan adaptálta ugyanazt a formátumot.) Hadd mondjam meg, hogy az MNB igen kiváló abban, amit csinál, részletekben igen elegáns, szellemes megoldásokat eredményezett. (Írásképe ugyan csúnya, de ezen könnyű segíteni.) Az MNB-t dicséret illeti azért, amit elért, de további outputot is, mágnesszalagos szolgáltatást várunk, amely ismételen felhasználható. Géppel olvasható szolgáltatás kell, mert kiadvány eddig is volt! Persze, az eddigi munkálatoknak óriási a jelentőségük, mivel rengeteg lehetőséget rejtenek még magukban. Szerencsére a Széchényi Könyvtár tervezi is a valódi számítógépes szolgáltatás megindítását. Erről azonban a szakmának tudnia kell, hogy fogadására kellő időben felkészülhessen.

A többi központi szolgáltatás terén úgyszólván semmi sem történt. Talán a folyóiratok központi regisztrálásában várható még valami a párizsi központú ISDS-rendszer hatására. Mindezek alapján elmondható, hogy az 1970. évi konferencia ajánlásainak megvalósításában nagyon is részleges eredmények születtek.

Az előző konferencia másik alap gondolatát, az *együttműködést* illetően nem kívánom a helyzetet ismertetni, mindenki tudja ugyanis, hogy ebben vagyunk a leggyengébbek. Sokak szerint az együttműködésre való képtelenségünk egy új „morbus hungaricus”. Nemzetközi téren tudunk együttműködni, hazai vonatkozásban nem. Pedig mindenki a kooperáció szükségességéről beszél, előnyei ecseteli. Az okok? Az igyekezet néha azon bukkik meg, hogy az eltérő színvonalú könyvtárak között nem lehetséges hathatós kooperáció. Más esetben előfordul az is, hogy egyesek monopolhelyzetet akarnak teremteni maguknak a hálásabb és kifizetődőbb területeken stb. De a mélyebb okokról is el kell gondolkodni. Lehet, hogy a magyar könyvtárügy és szakirodalmi tájékoztatásügy szervezete sem segíti elő a kooperációt. Sok benne a párhuzamosság, átfedés, másrészt hiányok, gazdátlan területek, szakterületek is vannak. Könyvtárügyünknek túl bonyolult a szervezete, amelyben a hálózati elv dominál. A hálózati elv gyengéje, hogy nem fogja össze a könyvtárakat funkcionális szempontból, mert a hálózatok fenntartók szerint alakulnak, és adminisztratív szervezetet eredményeznek. Az együttműködés pedig a funkciók, a feladatok szerint alakítható.

Azt is látni kell — idézek a szervezéseméletből egy közhelyet —, hogy ahol a részek közti összhang gyenge, alacsonyabb a kívánatosnál, ott az irányítási rendszer működésében is bajok lehetnek. A könyvtárak műszaki fejlesztésében nem nagyon lehetett érezni az irányítás jelenlétét, a fejlődés ezért is alakult az imént vázolt módon. De ne legyen félreértés: nem az „odafigyelés” vagy jó szándék hiányzott az irányításból, hanem inkább eszköztelensége volt tapasztalható, még jogi értelemben is.

A változások kora

Milyen területen is kívánjuk szorgalmazni a számítógépek elterjedését a jövőben? Nyilván fokozni óhajtjuk a nemzetközi számítógépes rendszerek és a világpiacon jelentkező nagyszisztemek átvételét. Áttörést várunk a visszakereső számítógépes szolgáltatások hazai adatvégállomások (terminálok) útján megvalósuló használatában, „lekérdezésében”. Mindezzel párhuzamosan várjuk a hazai on-line kapcsolatok kiszélesedését is. Figyelmünk tengelyében változatlanul a hazai központi szolgáltatások állnak, megvalósulhat például a géppel olvasható információk cseréje és egy egész sereg erre épülő szolgáltatás. Megtanulunk rendszerekben gondolkodni, többféle szempontból is. Úgy, hogy minden egyes szolgáltatást rendszerekben szervezünk meg, egészen az eredeti források szavatolt megszerzéséig, másrészt tudatossá válik, hogy minden egyes könyvtár és tájékoztatási intézmény egy nagy, akár világméretű információs rendszer része, végállomása, s a magunk posztján ennek a teljes rendszernek az elérését tesszük lehetővé a felhasználó számára. Szakmai tudásunk átalakul, változik maga a pályakép is.

Szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy az elektronikus számítógépek megjelenésével nemcsak új technikával gazdagodtunk, hanem ennek a technikának átalakító hatásával is számolnunk kell társadalmi életünk minden területén. A történések és a szociológusok információs forradalomról beszélnek, és felvázolják az informatikai forradalom következtében megváltozott társadalom képét. Mi dolgunk a világon ebben a helyzetben? Másféle alakban és közegben jelentkezik az információ, másként lehet megszerezni, másként kell felhasználni, s erre a változásra fel kell készítenünk a felhasználót is. A szokatlanság, újdonság akár megrázkódtatásokkal is járhat, de ezeket a „traumákat” kárpótolhatják a lényegesen kibővült lehetőségek. Fontos teendőnk megtanítani az embereket az új típusú könyvtár használatára.

A könyvtárak szerepét is újra kell fogalmaznunk ebben a megváltozott közegben. A számítógép megjelenése a könyvtárak és a szakirodalmi tájékoztatás világában technikai feltételt teremtett arra, hogy világméretű számbavételt, informáló és ellátó rendszereket tervezhessünk, és munkálkodjunk ezek megvalósításán. Valamennyi világprogramunkat ez a gondolat fogja össze. Mindez nem jelent mást, mint azt, hogy bármely információ bárhol és bárki számára elérhetővé fog válni. Azaz kis országokban is, a társadalom egyedeinek is az esélyei a tudás megszerzésére ismét egyenlőbbekké válnak. A számítógép nemcsak hatalmi eszköz lehet, hanem éppen ellenkezőleg, a demokrácia eszköze is. Rajtunk múlik, hogy a megváltozott körülmények között a könyvtárak, most már egy ragyogó technikával gazdagodva, a demokratikus hagyományokat folytassák.

Horváth Tibor

Jó könyvtárosként jó könyvtárat teremteni

Könyvtáraink személyi ellátottságának kérdései a képzéssel kezdődnek, és a továbbképzéssel folytatódnak. A képzés véges, és lezárando egy iskola-, illetve oktatási típussal, a továbbképzés azonban korunkban nem zárható le, hanem folyamatában állandósítani kell.

Induljunk ki egy tudományos könyvtár személyi szükségleteiből, mert ebben a könyvtártípusban mindenféle és -fajta könyvtárosi tevékenység előfordul. *Zsidai József* írta 1971-ben: a miskolci egyetemi könyvtár arra törekszik, hogy az egyetemet végzett, nívós munkafeladatokat végző dolgozóinak számaránya minél alacsonyabb legyen, mert az egyetemi szakképzés a vezető posztokon, a szaktájékoztatókban és az osztályozási munkákban szükséges, a többi területen középszinten képzett szakembereket és nem utolsósorban technikai személyzetet kell alkalmazni.

Az egyetemi végzettségű könyvtárosok kiválasztása a könyvtári személyzeti politika sarkalatos pontja. Itt a követelményeket magasán kell megszabni. Esetükben vezetői készség, könyvtárosi, illetve szakkönyvtárosi ismeretek, magas általános műveltség, egy vagy több idegen nyelv megfelelő ismerete, hivatástudat és még néhány más emberi erény is szükséges: segítőkészség, megértés, türelem, szerénység, alkalmazkodókészség, diplomáciai érzék.

Személyes tapasztalataim szerint a műszaki és a természettudományos egyetemi könyvtárakban — és bizonyára másutt is — jó, ha a vezető, illetve a vezetők elvégzik az egyetemet is, amelyet szolgálnak. Nem a könyvtáros érdeke ez — bár az sem mondható, hogy ez a többlettudás nem térül meg valamikor, valahol személyileg is —, hanem általa elsősorban és mindenek felett a gondjaira bízott intézmény jut óriási előnyhöz. Ilyen könyvtárosok működése esetében másképpen néznek a könyvtárra, a partner-intézmény rangjára emelik.

A könyvtárak személyi ellátottságát illetően fel kellene számolnunk egy alapvető ellentmondást, amely abból fakad, hogy az emberi jólét megőrzése, fejlesztése érdekében világszerte folyó tudományos kutatások eredményeit közlő, a szakismereteket tároló, rendszerező, és az informálódás céljára rendelkezésre bocsátó könyvtárakban évről évre csökken a szakképzett könyvtárosok aránya, s ennek következtében lelassulnak, „korrodálódnak” a könyvtári szolgáltatások gépezetének fogaskerekei. Mivel a könyvtárak semmiféle más intézmény által nem pótolható pedagógiai és információs szerepet töltenek be társadalmunk életében, a könyvtári és az információs rendszer társadalmi szerepe szükségessé teszi, hogy a könyvtáros- és informatikusképzés kérdései a legszélesebb körű nyilvánosság elé kerüljenek. A *Könyvtári Figyelő* a könyvtárosképzés helyzetét tárgyaló könyvtárosegyesületi állásfoglalásával nyitja meg a könyvtárosképzéssel foglalkozó tematikus számát. Az 1980. évi második számban a témáról közölték, a külföldi könyvtárosképzéssel is foglalkozó cikkek, melyek mintegy összefoglalóját nyújtják a hazai könyvtárosképzéssel és a továbbképzés változásaival kapcsolatos dolgoknak, ismertetik azokat az útvonalakat, amelyekben a főirányban haladva a könyvtárak személyi ellátottságának igényeit kielégítő módon haladnunk kell a képzésben, illetve a továbbképzésben.

A könyvtárosképzés úgynevezett „Y”-modellje nyújtja a legkézenfekvőbb megoldást: a szakkönyvtárosok és a közművelődési könyvtárosok az elsajátítandó közös ismeretek megszerzésére a képzési idő kétharmadát fordítják. Az alapok megszerzése után a képzés kettéválik, és a szakkönyvtárosok esetében az informatika, valamint az azt alapozó tudományok mélyebb elsajátítása, míg a közművelődési könyvtáraknál a szociológia, a pszichológia és a pedagógia könyvtári határterületei felé halad.

A könyvtárak várható munkaerő-szükségletét a jelenlegi képzési rendszer mellett nem tudjuk megnyugtatóan kielégíteni, mert a nem könyvtárosi képzettségű könyvtári dolgozók aránya állandóan növekszik.

A könyvtárosoknak munkájukhoz a következő ismeretekkel kell rendelkezniük:

— az ellátandó szakterületre vonatkozó ismeretanyaggal;

— idegen nyelvek ismeretével és

— könyvtárosi-informatikai képzettséggel.

A korábbi középfokú könyvtárosképző szaktanfolyamok és az azóta szintén megszüntetett tanítóképző intézeti könyvtáros-népművelő képzés azonban egyedül a könyvtárosi-informatikai képzettséghez nyújtott ideig-óráig megfelelő ismereteket. Ezért indokolt volt a képzési formákat kétszakos tanárképző főiskolai képzéssé fejleszteni. Az ott kiképzett könyvtárosoknak kell betölteniük a nagykönyvtári érdemi munkakörök túlnyomó részét, a közepes könyvtári szervezetekben pedig egyes kulcspozíciókat is.

A kis, egyszemélyes könyvtárakban pedig ez a képzettség volna az alkalmazás alapkövetelménye. Mindezek megvalósítása azonban megköveteli a tanárképző főiskolák könyvtárosi tanszékeinek fejlesztését, mindenekelőtt Budapesten egy — az „Y”-

modellnek megfelelő — főiskolai tanszék felállítását. A közepes és a kiskönyvtárakban a bennük végzett szaktájékoztató tevékenység szükségessé teheti egyetemet végzett könyvtárosok alkalmaztatását is.

A képzetlenek nagy száma miatt a jövőben is mellőzhetetlennek látszik a nappali képzést kiegészítő közvetett módozatok alkalmazása.

A tanítóképző főiskolákon 1975, illetve 1976 óta folyik a differenciált képzés, melynek keretében minden hallgatónak szakkollégiumi tárgyat kell választania. Tanulmányaik befejeztével a könyvtári szakkollégiumot végzett hallgatók hasznosan gyümölcsöztethetik megszerzett tudásukat az általános iskolai könyvtárakban vagy a gyermekkönyvtárakban, esetleg mint tiszteletdíjas községi könyvtárosok. Ez az új képzési forma azonban még az indulás számos nehézségével küszködik.

Az egyetemi könyvtárosképzés vonatkozásában elvárt igény a jelenlegi színvonal emelése. Ehhez a tartalmi fejlesztéshez hasznos iránymutatást adott a Könyvtári Figyelő már idézett 1980/2-es száma.

Figyelembe véve az Országos Könyvtárügyi Tanácsnak a könyvtárügy cselekvési és fejlesztési programjára vonatkozó javaslatát, a VI. ötéves tervidőszakra vonatkozó irányelveit, egyet kell érteni azzal az általánosságban megfogalmazott igénnyel, mely szerint mind az egyetemi, mind a főiskolai könyvtárosképzésben a korábban nem könyvtárszakot végzett diplomások számára egyszakos tanulmányok vállalásával lehetővé kell tenni a könyvtári szakképzettség megszerzését. A szakmai ismeretek szinten tartása érdekében kívánatos, hogy az egyetemi és a főiskolai könyvtárosképző tanszékek kapcsolódjanak be a továbbképzés szervezésébe.

Általános az a tapasztalat, hogy a felvételi vizsgák jelenlegi rendszere nincs tekintettel a pályaalakmasságra, mivel nem veszi figyelembe a választott szakma iránti hajlamot, készséget, a tudást illetően pedig kizárólag a történeti-irodalomtörténeti irányban tájékozódik. Ezért a jövőben szükséges lenne a felvételre jelentkezőkkel lélektani és logikai feladatokat is megoldatni, magukkal hozott tudásukat illetően más irányban vizsgáldni (például idegen nyelvek ismerete, a szakkönyvtári irányultságú képzésben pedig a matematikai készség). A Soproni Erdészeti és Faipari Egyetemen például évek óta eredményesen alkalmazzák a felvételi vizsgák előtt a Felsőoktatási Pedagógiai Kutató Központtal együttműködve kidolgozott tesztvizsgálatokat.

A szakma gyakorlatában szükség van alacsonyabb fokon képzett munkaerőkre, az ún. könyvtártechnikusokra is. A mindennapi munkákban olyan feladatokat is el kell látni, amelyek nem feltétlenül indokolják a felsőfokú képzettséget, sőt elvégzésükhöz felesleges is ez. A könyvtárkezelő-képzés tanfolyamszerű oktatás keretében is történhet, amely a 103/1980. KM. sz. utasítás alapján bizonyítványt ad a tanfolyam elvégzése után.

A továbbképzés egyik ága a könyvtárügyben a szakmán belüli szakosodás felé mutat. Ezt a feladatot kiteljesedett formában a képzőintézményeknek kellene megoldaniuk. Kívánatos, hogy ezek a szakosító vállalkozások illeszkedjenek bele a jól kiépült továbbképzési rendszerbe, és ezért különösen fontos a továbbképzési elképzelések minél előbbi részletes kimunkálása a VI. ötéves tervidőszakra szóló irányelvek keretében.

A továbbképzésről szólván indokolt megemlíteni egy érdekes felmérés adatait. Az Erdészeti és Faipari Egyetem Könyvtárában 1970-től 1976-ig 10 dolgozó 27-féle, hálózaton belüli és kívüli tanfolyamon és továbbképzésben vett részt. Mivel másutt is hasonló lehet a helyzet, a könyvtárosi alapképzés tartalmának meghatározásakor feltétlenül figyelembe kell venni, hogy az elmúlt években lefolytatott képzések és továbbképzések — természetesen a tanfolyamszerű képzésre gondolunk — a könyvtári munka melyik területeiről milyen igénnyel jelentkeztek, és hogyan kellene ésszerűen, célszerűen és takarékosabban oktatnunk.

Szeretném hangsúlyozni a Könyvtárosegyesület és a Könyvtártudományi és Módszertani Központ óriási erőfeszítéseit, amelyeket eddig dolgaink megoldása érdekében kifejtettek. A magyar könyvtárostársadalom érzi, értékeli, nagyra becsüli és köszöni ezt a remélhetőleg eredményes és áldozatos munkát.

Összefoglalóként, cselekvési programként a következőkre szeretném felhívni a figyelmet:

Fel kellene pontosan mérnünk a hazai könyvtárosok számát, képzettségét, meg kellene ismerni a velük szemben támasztott képzettségi igényeket és az ő igényeiket a képzésre.

A könyvtárosképzés szakmai szintjének kellő színvonalon tartásához elengedhetetlen a képzés tartalmi reformja.

A továbbképzési formákat bővíteni kell. A tananyag tartalmát, mélységét és arányait összhangba kell hozni az alapfokútól a legfelsőig terjedő képzési skála tartalmával.

Dr. Hiller István

Tények és adatok a közművelődési könyvtárak helyzetéről, szolgáltatásaik fejlődéséről

... A tanácsi és a szakszervezeti könyvtárak együttes állománya 1955 és 1969 között megháromszorozódott, olvasók száma és az évi kötetforgalom megduplázódott; 1969 és 1979 között azonban már lelassult, sőt meg is állt a fejlődés: az állomány alig több mint a felével nőtt, az olvasók száma és a forgalom pedig némileg csökkent is. Mindez számadatokkal kifejezve:

év	állomány (kötet)	olvasó	évi kötetforgalom
1955	7 800 000	1 400 000	26 000 000
1969	24 500 000	2 250 000	54 600 000
1979	38 600 000	2 200 000	52 700 000

... A megyei könyvtárak állománya az elmúlt évtizedben 235 százalékkal növekedett: az 1968. évi 1 606 387 egységről 1979-re 3 782 888 egységre emelkedett. A folyóiratfolyamok száma 52 és fél ezerről 165 ezerre, az egyéb dokumentumoké 26 ezerről 167 ezerre nőtt. A megyei könyvtárakba járatott hírlapok és folyóiratok száma megfelelő, viszont az idegen nyelvűeké alacsonyabb a szakmai irányelvekben előírtnál: általában 100 körül van, és még a legmagasabb példányszám is a 200 alatt marad.

... A megyei könyvtárakban dolgozó 119 tájékoztató könyvtáros közül felsőfokú könyvtárosi és szakági képzése van 41-nek (35 százalék); csupán felsőfokú könyvtárosi végzettségű 19 (15 százalék); csak felsőfokú szakági képesítésű 28 (23 százalék); nincs felsőfokú képesítése 31-nek (27 százalék).

... Míg a közművelődési könyvtárak kölcsönzési forgalma az elmúlt tíz évben országosan 4,5 százalékkal visszaesett, a megyei könyvtáraké 36 százalékkal nőtt, bár az utolsó három évben ezeknél is megtorpanás tapasztalható. A könyvtárközi kölcsönzési forgalom keretében 30 százalékkal nőtt a megyei könyvtárak által adott és 5 százalékkal a részükre küldött művek száma.

... A hetvenes években ötszörösére emelkedett a megyei könyvtárak rendezvényeinek száma. Közülük kiemelkednek a gyermekkönyvtárak rendkívül változatos, egy-egy megyeszékhely, olykor az egész megye gyermekeit megmozgató, ötletgazdag rendezvényei, pályázatai, vetélkedői, könyvtárismereti foglalkozásai.

... A „B”-típusú könyvtárak állománygyarapítási összegei 1970 óta megkétszereződtek, de a beszerzési keretekben túl nagyok a különbségek, sok helyen szűkös a pénzügyi fedezet. A kurrens hírlapok és folyóiratok száma átlagosan 150 cím, de ebből csak 14–15 a külföldi, azaz a javasolt választéknak csupán töredéke. E könyvtár csoport alapterülete a szükségesnek mintegy 60 százaléka, s ugyanilyen arányú a személyi ellátottság is. A dolgozóknak körülbelül a fele végzett egyetemet vagy főiskolát; negyedrészüknak még alapfokú képzettsége sincs — ráadásul ők többnyire az olvasószolgálatban dolgoznak.

... A „B”-típusú könyvtárak évente átlagosan 22 rendezvényt bonyolítanak le, ezek közül az értékesebb, fajsúlyosabb rendezvények száma 7.

... A közelmúltban megvizsgált 26 nagyobb település — átlagnépességük 8300 lakos — „C”-típusú könyvtárának átlagos alapterülete 168 négyzetméter, a szükséges minimális alapterületnek mindössze 54 százaléka. Külön olvasóterme csak 15, gyermekrészlege mintegy 50 százalékuknak van. Munkatársaik száma átlagosan 2,5, ezek 15 százalékának nincs semmiféle képzése. Az állomány átlagosan 27 700 könyvtári egység; a gyarapítási keret átlagban 43 ezer forint, de e könyvtárak 15 százalékának évente még 20 ezer forint sem jut. Az állomány 14,5 százalékát a hanglemezek alkotják. Az olvasók átlagosan 1320-as taborának több mint fele (55 százaléka) tanuló, 47 százaléka általános iskolás. A gyermekfoglalkozások és egyéb rendezvények száma évente 30–40.

Szurmay Ernő „A közművelődési könyvtárak szolgáltatásainak fejlődése” című előadásából, amely a Könyvtárosegyesület XII. vándorgyűlésének „A könyvtári szolgáltatások fejlődése az elmúlt évtizedben” című témával foglalkozó szekcióülésén hangzott el

„Dolgozni csak egészségesen lehet jól”

Idősb Kováts Ferenc professzor Nagyszébenben született, 1888-ban. 1910-ben Kolozsvárott szerzett orvosi diplomát. Ezt követően tíz éven át a vidéki körorvos életét élte Radnóton, majd Vizaknán. A húszas évek elejétől Szegeden dolgozik, majd a budapesti János Kórház II. számú tudóosztályának vezető főorvosa. 1942-től a Pázmány Péter Tudományegyetem tudógyógyászati tanszékének professzora, nyugalmába vonulásáig a Semmelweis Orvostudományi Egyetem tudógyógyászati klinikájának igazgatója.

1932-ben új kórformát írt le az Orvosi Hetilapban, a paprikahasítók tudóbántalmát, ezt a cikkét azóta a szakkönyvek világszerte idézik. Tudományos munkássága során monográfiákat, szakkönyveket és több mint 150 dolgozatot írt. Több külföldi orvostársaság tiszteletbeli, illetve rendes tagja, számos magas állami kitüntetés tulajdonosa.

— A 30. születésnapjának megünneplésére készülő Könyvtáros című folyóirat nemes hagyománya, hogy jeles közéleti személyiségeket, tudósokat, művészeket megszólaltat, könyv- és könyvtári élményeikről kérdez, arról, hogy életpályájuk alakulásában milyen szerepük volt a könyveknek és a könyvtáraknak. Engedje meg, professzor úr, hogy elsőül az ott-honról kapott útravalóról, az indulásról kérdezzem.

— Nagyszébenben egy öreg házban laktunk. Nagypám és apám is jogász volt. Korán árván maradtam. Már gyermekkoromban is szenvedélyesen kutattam a múltat. Nem is kellett messzire mennem, ott volt a házunk manzárdjában. Régi könyvek, zeneművek tömege, a múlt használati tárgyai. A könyvnek Szébenben nagy becsülete volt. Ott nyomtatták Bod Péter nagy szótárát, Köleséri munkáit, az első román nyelvű bibliát. A város szellemi élete mozgalmas volt, világhírű könyvtára is haladt a korrallal.

— Nagyszében után Kolozsvár, az egyetemi évek következtek. Mit jelentett egyetemistának lenni Kolozsvárott, a századforduló utáni években?

— Kincses Kolozsvárnak a kincse az ifjúság volt. A régi reneszánsz városnak csodálatos volt a hangulata. A komoly munka, a szívélyes, bensőségesnek mondható, de mégis zsbongó élet párat-

Id. DR. KOVÁTS
FERENC
orvosprofesszor,
a Semmelweis
Orvostudományi
Egyetem
Tudógyógyászati
Klinikájának
ny. igazgatója,
ny. tanszékvezető
egyetemi tanár

lan szint adott, és otthont nyújtott a diákságnak. Az egyetem tanárai mind ismerték a hallgatókat, számon tartották haladásukat. Már másodévesként fizetéses gyakornok lettem, amit rajztudásomnak köszönhettem. A bonctani intézetnek készítettem az ábrákat, modelleket. Boldogan éltem.

— Úgy tudom, hallgatóként sokat járt könyvtárba.

— Igen. A bonctani intézetnek szép könyvtára volt. Neves külföldi művek sorakoztak munka közben előttem, hiszen naponta ott dolgoztam. Sokat tanultam. Legszívesebben a francia munkákat olvastam. A franciák írásművészek, a „latin elme” tiszta, minden érthető volt. A németek nehézkesek, munkáik között ritka az élvezetes könyv, hogy úgy mondjam: a legtöbbjük „túlírott”. Kilencvenharmadik évemben még ma is emlékszem egy német kórbonctani munka tíz sornál hosszabb mondatára. Szigorlatra tanultam, a mondat minden szavát ismertem, de az értelmét többszörös ismétléssel sem tudtam kihámozni.

— Az orvosi diploma megszerzése után előbb Radnóton körorvoskodott, majd Vizaknán tisztiorvosként dolgozott. Professzor úr már ezekben az években is rendkívül figyelemre méltó tudományos tevékenységet végzett, csaknem 40 tanulmányt publikált. Vajon hogyan volt ez lehetséges körorvosként, tisztiorvosként Radnóton, Vizaknán?

— Radnótra úgy kerültem, hogy mindenképpen a beteg emberrel kívántam foglalkozni, az elméleti, a bonctani munka nem elégített ki. De volt még egyéb okom is. Pesten sikerrel lettem a műtői felvétele vizsgát, sebész akartam lenni. Ez

azonban nem adott volna megélhetést. Szegény voltam, és meg is akartam házasodni. Így nem sokat tétováztam, elmentem körorvosnak egy szegény faluba. Az embernek belülről kifelé kell élnie... Feleségemmel nagyszerűen éreztük magunkat Radnótn, szép otthonot teremtettünk. Sokat dolgoztunk, még a lakást is magunknak kellett kifizetni.

Rövidesen azonban kiderült, hogy az alma materban szerzett tudományommal megrekedtem. Egymás után jöttek a megoldandó nehéz esetek, és én tehetetlen voltam. Különösen a tuberkulózis döbbentett meg; egész családok kihalását okozta, s ennek a folyamatnak csak elkeseredett szemlélője lehettem. Gyógyítási lehetőségek nem voltak, illetve a meglévőekben még sok volt a középkori jelleg.

Nekiálltam hát a tanulásnak. Könyveket hoztam, három külföldi folyóiratot járattam. A könyvek hű kísérőim és mestereim lettek. Mikroszkópot szereztem, laboratóriumot csináltam, jó részét saját műhelyemben. Így készül el mikrofotóm, mozgatható tárgyasztalom. Sztereo mikrofelveteleket készítettem.

Szerettem volna továbbképzésre menni, de a tisztí főorvos két kérésemet is elutasította. Megkerültem a hivatalos utat, és egyenesen a belügyminiszterhez fordultam. A továbbképzőn sokat tanultam, és a háború idején kitört kolerajárványban hasznát vettem tudásomnak.

Három év után Vízaknára hívtak, városi orvosnak. A „város” elnevezés csak amolyan dísz volt, a sós fürdőjéről híres Vízakna akkoriban igazában elmaradt falu volt, felső iskola és minden kulturális intézmény nélkül. De ott már villany is világított, bonyolult vizsgálatokra vállalkozhattam.

— *Professzor úrnak körorvosként voltak-e kapcsolatai könyvtárakkal?*

— Sem Radnótnak, sem Vízaknának nem volt könyvtára. Egyetlen lehetőségem a marosvásárhelyi kollégium könyvtárának használata lett volna, kerestetem azonban olyan csekély volt, hogy rendszeres bejárásra nem is gondolhattam.

— *Aztán következtek a szegedi évek, a külföldi utak...*

— A világháborúval kapcsolatos változások, Erdély elvesztése lehetetlenné tették további működésemet. Állásomat megszüntették, vándorbotot kellett a kezembe vennem. Így jutottam el Szegedre. Ott a legnagyobb készséggel segítettek. A nagy francia díjat nyert *Hollós József dr.* fölkarolt, és mindenben segítségemre volt. Életlehetőséget, működési területet kaptam, s a tüdőbetegekkel foglalkozhattam továbbra is.

Szeged az ország második legnagyobb

városa volt, óriási aranyú tuberkulózis halálozással. Intézmény hiányában nem tudott ellene védekezni. Egy, a kórház kapujában elkerített, gondozónak szánt helyisége le volt zárva, nem működött. A munkásbiztosító pénztár szervezett rendelést tüdőbetegeknek, oda neveztek ki.

Rövidesen éles politikai harcok alakultak ki a jobb- és a baloldal küzdelmével. Mivel ezekben nem vettem részt a jobb oldalon, ráadásul Hollós baloldali vezér volt, én is célpontja lettem a támadásoknak. A tisztí főorvos kommunizmusának nyilvánított, és nem engedte, hogy a tüdőgondozóba kinevezzenek. Közben azonban szerencsém is lett: a kolozsvári egyetem Szegedre költözött. *Jancsó* professzor klinikáján munkahelyhez jutottam, és régi vágyam teljesült: a gümőkór bakteriológiájával foglalkozhattam. Sikerrült a baktérium kitenyésztése a köpetből egy új eljárással, amit ma is használnak.

Tapasztalnom kellett azonban, hogy a nyomtatott betű nem elég; élő gyakorlati kell kiegészíteni. Kezdetől fogva a francia iskolát választottam, mert az magas színvonalú elméleti alapjával a gyakorlatot szolgálta. Valahogy összeszedtem garasaimat, és írtam a Pasteur Intézetbe *Calmette*-nek, megkérdezvén, hogy befogadnak-e pár hétre. Nagyon barátságos választ kaptam: közölte, hogy szívesen látnak, és nem kell fizetnem érte. Párizsba utaztam, ahol csodálatos élményekben volt részem. Sorra jártam a kitűnő intézeteket, és valósággal teleszívtam magam a tudománnyal. A tüdőbetegségek kiváló professzora, *Bezançon* azt kérdezte egyszer, hogy van-e időm vele átnézni egy sorozat röntgenképet. Órákon át magyarázta a röntgenfelvételeken az árnyékok jelentőségét, részleteit, a kórosakat és az egészségeseket. Egy életen át abból éltem. Küssnél, akinek a tüdőbaj megindulásának fölismerése köszönhető, megtanultam a légmell veszélytelen készítését. Otthon aztán továbbfejlesztettem ezt az eljárást, és könyvet írtam e témáról. Könyvem — mint a tuberkulózisról szóló legjobb munka — elnyerte az *Ország*-díjat.

Közben megszereztem a magántanári képesítést, s felsőbb nyomásra megtörtént a kinevezésem is a gondozóba. Most már röntgengép is rendelkezésemre állott, így fedezhettem fel a paprikahasítók betegségét. Ez ismeretlen, nagy betegségcsoport volt, változatos formákkal, de — amint kiderült — sok bajnak a kulcsa. Munkám *Friedrich*-díjat, majd *akadémiai* nívódíjat kapott.

— *Budapesten a János Kórház II. tüdőosztályának élére hívták...*

— Szegeden már kitűnően meg volt

szervezte a munka, újszerű gondozó épült, s részben állt már az éjjeli szanatórium is. Egyetemi rendkívüli tanári kiegészítést nyertem.

Akkoriban hívták föl a figyelmemet arra, hogy Budán, a János Kórházban megüresedett az egyik tüdőosztály főorvosi állása, és javasolták, hogy pályázzam meg. Sokat tűnődtem. Jól éreztem magam Szegeden, de a fővárosban nagyobb működési terem lehetett. A rábeszélésre beadtam pályázatomat. Közben beteg lettem, s az eredmény nem érdekelt. Lejött azonban Szegedre egy orvosi bizottság, s figyelmeztetett, hogy már a harmadik fokon is engem jelöltek az állásra, nézzek utána.

Feleséggel Pestre utaztunk megtekinteni az esetleges munkahelyet, a kórházi osztályt, ahol azelőtt még nem jártam. Föltűnően nagy, tekintélyes és szép épület volt, de belül a piszok tanyája, gazda nélkül. A János Kórház egész főlépcső telepén, 800 betegre, nem volt röntgengép. El voltam képedve! Feleséggem távozában azt mondta: „Ha ezt a szemétdombot szép kis intézete után nem kapja meg, egyet se búsuljon!” Másnap reggel azonban megjelent a kinevezésem. Szegeden egy évi fizetés nélküli szabadságot kértem, hogy visszamehessek, ha nem boldogulok Pesten.

De sikerült. Kaptam röntgengépet is — erre a kórháziak azt mondták, hogy jó főorvost fogtak ki, aki röntgen nélkül még diagnosztizálni sem tud!

Lassan ment a munka beállítása, az elhanyagolt betegek megnyerése, az új eljárások bevezetése. Szívesen jöttek a tanítványok is, ugyanis magántanárként a budapesti egyetemen előadásokat tarthattam.

— *1942-ben megszervezték a Pázmány Péter Tudományegyetem tüdőgyógyászati tanszékét. Professzor úr nyugalomba vonulásáig tanszékvezető tanár, a Tüdőgyógyászati Klinika igazgatója volt. Tanítványai közül sokan ma a tüdőgyógyászat jeles, elismert szakemberei. Hogyan vált a klinika tudományos műhellyé?*

— Amikor végre, hosszas huzavona után megszervezték az egyetemen a tüdőgyógyászati tanszékét, engem hívtak meg vezetőjének. Így tanszék már volt, de klinika még nem. A kar pedig azt kívánta, hogy főorvosi állásomról mondjak le, és szervezzem meg a klinikát is.

A klinika szervezése a háború alatt természetesen nem sikerült. Főorvosi állásomat — fizetés nélkül — megtartottam, s így volt beteganyagom a tanításhoz. A klinika építésére sok eredménytelen kísérlet történt. A sikertelen pró-

bálkozások után a főváros végül is 1952-ben átadta a János Kórház egyik tüdőosztályát az egyetemnek, s ettől kezdve már zavartalanul mehetett a munka és a tanítás, a továbbképzés. Tanult tüdőgyógyászok töltötték be a megüresedett állásokat. Többek között 12 kandidátus, két orvostudományi doktor és négy egyetemi tanár került ki a klinikáról.

— *Tanítványa, Miskovits Gusztáv professzor, a Tüdőgyógyászati Klinika jelenlegi igazgatója a Pneumonologia Hungarica hasábjain így köszöntötte Önt 90. születésnapján: „... iskolát teremtő mester volt, képzőművész, életművész, bátor személyiség és számtalan beteg gyógyító orvosa.” Itt, a Tüdőgyógyászati Klinikán, professzor úr szobájában a falakon tucatnyi festmény függ. Professzor úr fest, szobrokat farag, és úgy tudom, rézzel is dolgozik...*

— Gyermekkorom óta fúrok, faragok: ez székely örökség. Mindig volt műhelyem, gyalu- és esztergapadom, sok szerzőszámom. Ez a munka, a festés, a formázás fő szórakozásom. Ennek mint orvos is mindig hasznát vettem. Látásomat, megfigyelőképességemet és kezűgyességemet is fejlesztette. Örömmel csinálom ma is.

— *Klinikai dolgozószobájában a könyvespolcokon ritka orvosi könyveket látnak...*

— A könyveket végtelenül tisztetem, mert egész pályámon hú kísérfim voltak, és minden haladásomat nekik köszönhetem. Legszívesebben sajátjaimra támaszkodtam. A könyvek szaporodtak, s most már valósággal kiszorítanak a lakásból. A könyvtárakat azonban mindig igénybe vettem, s azok igen nagy segítségemre voltak. Nem intézetben tanultam, így a könyvek voltak nevelőim, mestereim. Aki újat akar, annak ismernie kell a régit. Szerettem a régi könyveket. Megírásuk nagyon sok munkával járt, és sokszor hihetetlen naivitással párosult. Egyidejűleg azonban nagyszerű meglátásaik is voltak. Így az első magyar orvosi könyv írója a XVI. században rendkívüli tudásról tesz bizonyosságot. *Lenecsés György* ismerte az egész akkori irodalmat. A tüdővészről szóló részt a híres francia orvos, *Fernel* akkoriban megjelent könyvéből másolta ki, majdnem szóról szóra. Csodálatos szép magyar nyelven írt, kerülte a latin kifejezéseket. *Fernel* a tuberkulózis természetéről már akkor olyan részleteket állapított meg, amiket csak napjainkban ismertek föl megint.

— *Lenecsés szép magyar nyelven írt. Manapság ez korántsem mondható el a publikáló orvosokról.*

— A régi orvosok is körülményesen írtak, de ezen úgy segítettek, hogy a fontos munkákat magyarázó szöveggel adták ki. Így gyarapodott *Galenus* munkájának XVI. századbeli velencei kiadása öt hatalmas kötetre, *Coronario* magyarázataival. A magyar orvosok mindig szívesen foglalkoztak szép, logikus nyelvünkkel. Kivették részüket a nyelvújításból, a finn és a magyar nyelv rokonságát is orvos fedezte föl. Orvosi nyelvünkben azonban sok hiba van, kialakult egy orvosi „bikkfa-nyelv”. A szöveg hemzsege az idegen szavaktól. Van olyan munka, amelynek címében csak a névelők magyarok. Pedig a latin nyelv ismerete már nagyon gyenge lábón áll, s mégis tele van a szöveg latin és egyéb idegen kifejezésekkel. Minden idegen szó a szövegben egy dőccenő, s éppen úgy az erőltetett szavak is. *Móra* példázza két íróval, hogyan írának le egy bőséges étkezést. *Kazinczy*: — Táppal telítém földi gyarlatom; *Petőfi*: — Úgy jóllaktam, hogy még... Mert fontos, hogy az olvasás folyamatosságát ne szakítsa meg semmi. Előfordult, hogy a lektorálásra küldött magyar közleményt előbb „le kellett fordítanom” s azután az egészet átírnom, mert értelmetlen volt.

— *Hosszú pályája során kikkel kötött ismeretséget, barátságot?*

— Az orvostudomány fejlődése meredeken emelkedett, a tanulást állandóan szükségesnek tartottam. Lehetőleg minden kongresszuson részt vettem. Azokon nem az előadások a fontosak, ezeket el is lehet olvasni, hanem a személyes érintkezés. Korunk kiváló tüdőorvosait majdnem mind személyesen ismertem, az intézeteiket látogattam. A franciák közül *Bezançon*, *Redeker*, *Bard*, *Sergent* és *Durand* nevét említeném, de érintkeztem német, olasz, angol, amerikai orvosokkal is, így *Kayserral*, *Petersennel*, *Morellivel* és *Monaldival*, kapcsolatban álltam Forlanini intézetének kiváló tudósaival és *Hinshawval*, aki a sztreptomycin alkalmazását kidolgozta. Sorolhatnék neveket Ausztriából, Jugoszláviából, Lengyelországból és a Szovjetunióból is. Sokat tanultam tőlük.

— *Nyugdíjas éve alatt is jelentek meg könyvei, sőt, úgy tudom, három könyve is megjelenésre vár. Az egészséges élet, derűs öregség című munkája, melyhez néhai barátja, Passuth László írt szép előszót, gyors egymásutánban két kiadást ért meg, s tervezik a harmadikat. Ez utóbbi könyvnek — talán nem hiba, ha így fogalmazok — egyik legfőbb erénye a személyes példa sugárzó ereje. Mindannyiunk vágya az egészséges, alkotó élet és a derűs öregség. Mit mondana erről, professzor úr, a lap olvasóinak...*

és nekem, a hatvanhat évvel fiatalabbnak?

— Az orvosnak keserves látvány a sok beteg ember, akik nagyrészt önmaguk áldozatai. Elhanyagolják a természet csodálatos adományát, a nagyszerű testet. Visszaélnék a lehetőségeivel, nem törődnek az ártalmakkal. A szívrohamot, érkeményedést, magas vérnyomást maguk segítik elő. A korai halálnak negyven százalékban a helytelen táplálkozás az oka. A terhes anyák alkoholt fogyasztanak, a dohányosok súlyos betegségeket szereznek, átlag hat évvel rövidebb ideig élnek. A bajokat nem előzik meg, és sokan nem törődnek vele. Meredeken emelkedik a tüdőrák a halálokok között. Az ifjúság csak egy része az ember életének, de akkor dől el további sorsa is: szép öregkora lesz-e, vagy küszködik a betegségekkel.

Ezért írtam meg könyvemet. Az átlagember olvasni akar, de nem szereti a tudományt, amit nem is mindig ért meg. Szórakozni akar, és könnyen tanulni. Ehhez kell alkalmazkodni a népszerű könyvvel.

Egész pályámon küzdenem kellett a tudatlanság ellen, de mindig eszembe jutott *Koch* mondása: Sohasem lankadni! Könyveim is sok nehézséggel születtek. A tüdővészről szóló első magyar könyvet én írtam, és magamnak kellett kiadnom. Díjnyertes könyvem, a légmell kezeléséről szóló is saját kiadásom. Három kiadatlan könyvem fekszik íróasztalom fiókjában, de örülök, hogy megírtam őket. A körülmények nem mindig kedveznek a kor íróinak. Idősb Jancsó professzor megírta annak idején az első magyar könyvet a vér betegségeiről. Főnöke leszölte, hogy fölösleges, s emiatt kiadatlan maradt. Kitűnő eljárását ma is használják, de az ismeretek hiánya évtizedekre visszavetette a tudományágat. Ugyanez volt a sorsa nagy, gazdag képanyagú munkájának a tuberkulózis baktériumairól, pedig egyik hasonló kis munkájával akadémiai díjat is nyert. *Calmette* világhírű, feltűnést keltő könyve évtizedekkel utána jelent meg!

Lakosságunk egyharmada elhízott, formátlan. Ennek következményei a cukorbetegség, a keringési és egyéb betegségek. Vezető helyen vagyunk az öngyilkossági statisztikában, azonban a depresszióról írott könyvemre nincs kiadói keret. Késztelen, hogy az élet nehéz, számtalan akadályt kell leküzdenünk. Ingyen nem adnak semmit, mindenért meg kell dolgoznunk. A munka örömet ad, jól dolgozni azonban csak egészségesen lehet.

Walter Béla

Lássuk meg az erdőtől a fát is!

A közösen fenntartott könyvtárak hálózati hovatartozásáról szóló cikkhez
(Könyvtáros 1980. aug., 466—467. old.)

A szervezeti és működési szabályzatok készítésének idején bizony nehéz a feladata az olyan könyvtárosnak, aki egyszerre két könyvtárat kezel. Két szervezeti és működési szabályzatot kell ugyanis készítenie. Legalábbis akkor, ha jól és szabályosan kívánja végezni a munkáját. Mivel azonban a „két könyvtár — egy könyvtáros” elv megvalósítása mindig csak szükségmegoldás, a sok más teendő mellett óhatatlanul elmarad a könyvtári szabályzat is.

A vállalatoknál a műszaki és a szak-szervezeti könyvtárak „egybepréselése” nem a könyvtárügy egysége és a könyvtári tevékenység sokoldalúvá tétele érdekében történt. A jobbik esetben sokkal inkább azért, mivel önmagában egyik gyűjtemény sem működött megfelelően, és sem a szakszervezet, sem a vállalat külön személyzetet, anyagi eszközöket, de helyiséget sem tudott volna juttatni a két könyvtárnak. Ez a „könyvtár” kifejezés is általában idézőjelben értendő. A fenntartók egy helyiségben, egy függetlenített könyvtárossal megoldottnak vélték a könyvtári szolgáltatások kérdését. Hangsúlyozom, ez a jobbik eset, mert legalább elfogadható helyiséget és függetlenített, szakképzett könyvtárost volt hajlandó adni a vállalat. Máshol a helyiségen kívül más nincs is, a két könyvtárat valaki rész munkaidőben vagy társadalmi munkában „kezeli”. Elképzelhető, hogy milyen *kettős funkciót* lát el az ilyen „könyvtár”

Egyébként e két könyvtár egy fedél alá hozásakor a gyűjtemények összeolvasztásáról nincsen szó, ezért helytelen ilyen értelemben a könyvtárak *összevonásáról* beszélni. Továbbra is külön kezelik a szakszervezeti könyvtári és a műszaki könyvtári anyagot. S minthogy más szempontok érvényesülnek a két könyvtár tevékenységében, ellenőrzésében és módszertani irányításában is, helytelen lenne a két gyűjtemény egy hálózati központ által történő irányítása is. A két könyvtár együttlétének egyetlen előnye a képzett könyvtáros szakszerű munkájából adódó lehetőség és a kétféle állomány jó értelmű „árukapcsolásának” lehetősége. Érthető az is, hogy a két részleg közül a könyvtáros érdeklődési körének megfelelő gyűjtemény fejlődik és működik jobban. Ahol azonban a „könyvtáros” személye szürke, és csak részfeladat-

ként vagy kényszerű társadalmi munkaként végzi tevékenységét, nem várható érdemleges haladás az összetelepítéssel sem.

A kétféle hálózati központi irányítás éppen a könyvtáros egyoldalúságát hivatott kiegyenlíteni, a helyes irányba igazítani. Az egyoldalú hálózati irányítás éppen a kettős funkció megszűnését, az egyik feltétlen sorvadását eredményezi. És a műszaki könyvtárak esetében a közművelődési hálózat — melynek nézőpontja eltér a műszaki könyvtári hálózattól — nagyobb súlyával önkéntelenül is a saját oldalára billentené a mérleg nyelvét.

A vállalati műszaki könyvtárosi munka cseppet sem nyugalmasabb, a kedvezmények szempontjából nem előnyösebb, az anyagiak tekintetében pedig bizonyosan hátrányosabb helyzetű a közművelődési könyvtárosi munkánál. A műszaki könyvtáros „nyitottsága” a vállalat műszaki, politikai, gazdasági kérdései felé irányul. E tevékenység nem produkál látványos statisztikai eredményeket, de megtestesül a vállalati tervező, fejlesztő, szervező és piaci, valamint termelő-technológiai munka sok megoldott feladatá-

ban. A vállalati műszaki könyvtáros egyáltalán nem dicsekedhet túlzott önállósággal, hiszen — általában — egy egész vezetői kar van felette, amelynek tagjai kériki vagy követelik a szakirodalmi támogatást, utasítgatják, és esetleg akadályozzák is a könyvtárost munkájában. És az egyszemélyes műszaki könyvtár — ha könyvtárosa dolgozni akar — túlon túl sok feladatot ad önmagában is, elképzelhetetlen tehát, hogy még a szakszerzeteti könyvtár gondjait is vállalja a gondozója. Ezért nem kívánják a műszaki könyvtárosok a két könyvtár együvé telepitését és közös fenntartását. A közművelődési könyvtárosok viszont, nem érzékelvén a műszaki könyvtár speciális és sokrétű, az övékétől jellegében eltérő feladatait, hajlanak a közös működtetés

megvalósítására. Véleményem szerint somkórót és mogyoróbokrot hiába ültetnek egy cserépbé, nem lesz belőle diófa. Lássuk meg végre az erdőtől a fát is: ha külön-külön nem működik jól a műszaki és a szakszerzeteti könyvtár, egybe telepitve sem terem babért a fenntartónak. Illetve csak annyit, hogy a fenntartó a látszatmegoldással minden szemrehányást elháríthat magától: adtam helyet, pénzt, embert, rajtam semmi sem múlt. Meggyőződésem, hogy érdeme sebb megszüntetni az életképtelen kis könyvtárakat, semmint ilyen felemás, több funkciójú, de gyakorlatilag egyik területen sem megfelelően működő hibrideket létrehozni.

Bauer József

Egyetlen könyvtárat — könyvtári funkciókkal!

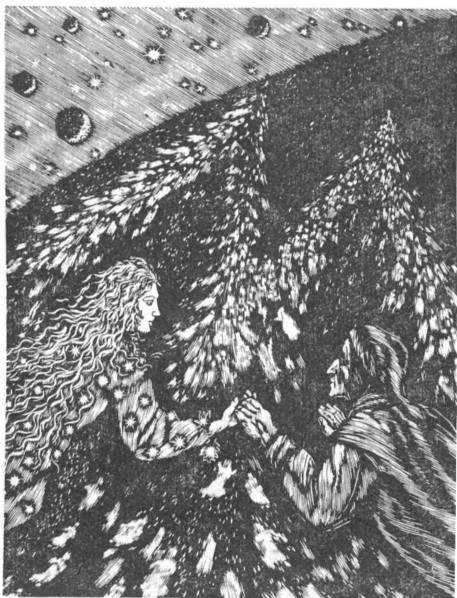
Tisztelem, becsülöm a botanikát meg a fanevelés, fanemesítés tudományát, de Szente Ferenc és Bauer József hasonlatainál szellemesebbet, találóbbat én már nem tudok kiötleni. Így hát — kéretlenül — csak a dolog velejéhez, az „összszevont könyvtárak” kérdéséhez kívánok hozzászólni. Ebből a „bokros” problémakörből is a kisebb üzemi könyvtárak jövőjéhez.

A vitát lobbantó cikk szerzője — szándékának megfelelően — egy, kevés népszerűsége számot tartó könyvtárpolitikai kérdésben kiélezetten fogalmazta meg

mondanivalóját. Kicsit „meredeken”, sommásan, helyenként persze árnyaltanul is. Bauer József válasza nem véletlenül talál bele eleven, nyitvahagyott gondokba, jelezvén azokat a félelmeket, melyek az üzemek műszaki és szakszerzeteti könyvtárainak „egybepréseléséről” a szerzőben felébredtek — hogy az aggodalmait találóan jelző kifejezését idézzem.

Véleményem szerint a válaszcikkből felsorakoztatott tények: tények. Vannak azonban más tények is, melyeket érdemes szóba hozni. Továbbá: vannak e könyvtárak jövőjét érintő elképzelések, melyeknek fényében ezeket a dolgokat újra szemügyre vehetjük.

Igaz és bölcs megállapítás az, hogy két rossz könyvtár egy fedél alá pakolásából, külön szervezeti szabályzat, rossz személyi feltételek esetében nem lesz egy új, jobb könyvtár. Ezt, azt hiszem, senki sem gondolja. És az is nagyon helyénvaló megállapítás, hogy a fenntartók, amennyiben erre az útra lépnek, joggal gondolhatják — általában tájékozatlanul a dolog érdemi részét illetően —, hogy ők megtették a magukét annak érdekében, hogy az üzemi szakmai információ-ellátás meg a munkásművelődés és a közművelődés feltételeit egyszerűen előmozdítsák... Hadd tegyem hozzá: ha semmi sem történik, ha nem lesz ilyen összevonásosdi, a helyzet akkor is siralmas volt és marad. Hivatalnoknak is képzetlen, a gyár műszaki hierarchiájának mélyére szorított „könyvtárosok” tengődnek a középüzemek „fejlesztési” vagy „műszaki-tájékoztatási” osztályainak kis könyvtárszobáiban, jó esetben főál-lásban, alapfokú tanfolyami végzettség-

gel. Tapasztalatból beszélek: nemrégiben alkalmam nyílt egy megyeszékhely valamennyi számottevő termelőüzemének műszaki könyvtárát megvizsgálni, s a tucatralából egy ha akadt, amelyek elfogadható színvonalon dolgozott. Ugyanezeknek a középüzemeknek a szakszervezeti letéti, illetve „önálló” könyvtárait sem lehet színvonalas könyvtárnak tekinteni. Amihez hozzájárul az is, hogy a „közművelődési könyvtári” jelző mögött — ezen a szinten — nemegyszer a kulturális parlagság, az „ez van közművelődésből” szemlélet húzódik meg.

Felmérve ezeket a tényeket, vitapartnereim véleményét is tiszteletben tartva, innen kezdve csak *kérdezni* tudok, az eszmecsere az *olvasóra* bízva a kérdésesen való gondolkodást.

Ha a műszaki-termelési szakkönyvtári könyvtárhálózatok mind-mind „fővárosközpontúak”, s a hálózat kisebb, korántsem látványos egységeinek gondozására oly kevés idő és szakmai energia jut, nem mégis *területi*, regionális „pártfogásukra”, segítségükre kellene gondolni? Ha vidéken csak közművelődési hálózati központok vannak, valamint sok-sok gonddal küszködő felsőoktatásiak, nem kellene mégis ebbe az irányba elindulni, és egyidejűleg erősíteni a szakmai, elvi „informatikai” irányítást a fővárosi szakkönyvtári központból, mely az egyoldalúságokat kiküszöbölni hivatott? (Tudtommal, szakkönyvtári alközponti rendszer

csak az orvostudományi hálózatban alakult ki — ennek eredménye meg is látszik a kórházi szakkönyvtárakon!)

De tovább megyek, tovább kérdezek. Meg kell alkudnunk az „összepréseléssel”, a formális egyesítés gondolatával? Nem helyénvalóbb-e azt kívánni, hogy jöjjön létre a 800—1500 dolgozót foglalkoztató, s nemegyszer jelentős népgazdasági értéket termelő gyárakban, üzemekben a *könyvtár*, melyben a szakmai folyóiratok, a szabványok beszerzése és rendelkezésre bocsátása, a figyelőszolgálat közvetítő működtetése, az ismeretterjesztő és a szépirodalom felkínálása és kézbeadása stb. egy, oszthatatlan feladat? Annak a kevés, fiatal könyvtári szakembernek, aki van, és aki főiskolán vagy egyebütt végéz, az ilyen „egyszemélyes” könyvtár — amennyiben legalább a mintája megteremtődne, s nemcsak szavakban — nem jelentene-e vonzó munkahelyet? Nem akad-e köztük egy is, aki titokban arról ábrándozik, hogy szak- és segéd munkásnak, mérnöknek, technikusnak, személyzetisnek, szakszervezeti bizalmasnak egyaránt — és szakmai tudása egységében — nyújtsjon szolgáltatást? Nem ennek a könyvtárnak a megteremtése lenne a legcélravezetőbb, a színvonal emelkedését leginkább szolgáló gyakorlati lépés, mely a munkásosztály és a műszaki értelmiség céljait, értékteremtő munkáját ott az üzemben könyvtári oldalról a leginkább szolgálná?

Fogarassy Miklós

Kérdezz-felelek

Az éjszakai pótlékkal lapunk idei 4. számában már foglalkoztunk: tájékoztatást adtunk arról, hogy 1980. január 1-től a költségvetési szervek fizikai dolgozói (tehát a közkönyvtárakban a 3561—3566 kulcsszámú munkakörökbe soroltak) számára személyi alapbérük 10 százalékanak megfelelő éjszakai pótlékot kell fizetni, ha rendszeresen (állandóan vagy hetenként váltakozva) éjszakai műszakban dolgoznak. Ezzel kapcsolatban többen kérdezték, hogy:

1. jogosultak-e éjszakai pótlékra a kifejezetten őrszolgálatot végző dolgozók (a kapuőrök, az éjjeliőrök, a portások stb.), illetve

2. mikor minősül a tevékenység éjszakai műszakban végzett munkának?

Válasz:

A 21/1979. (XII. 28.) MüM számú rendelet 5. §-a az éjszakai pótlékra jogosultságot a fizikai dolgozók teljes körére írja elő. Az őrszolgálatot teljesítő dolgozókat pedig kivétel nélkül, minden esetben a fizikai dolgozók csoportjába tartozó munkakörök valamelyikébe kell besorolni. Számukra ezért az éjszakai pótlékot ki kell fizetni, ha foglalkoztatásuk a hivatkozott rendelethezben foglaltaknak egyébként megfelelő, tehát ha rendszeresen (állandóan vagy hetenként váltakozva) éjszakai műszakban dolgoznak.

A 48/1979. (XII. 1.) MT számú rendelet (Mt. V.) 42. §-a értelmében éjszakai munkának minősül az este 22 órától reggel hat óráig végzett munka. Az ebben az időben végzett munka (az őrszolgálatos tevékenység is) éjszakai műszakban végzett munkának minősül az éjszakai pótlékra jogosultság szempontjából.

Jog és könyvtár

Beszélgetés a 70 esztendő dr. Takács Józseffel

Minden valamirevaló könyvtáros ismeri a „Takácsot”, illetve a „Takácsokat”, a könyvtári szolgálat jogi szabályait és magyarázatát tartalmazó kézikönyveket. Jog és könyvtár — könyvtár és jog. Ennek a fogalomnak, illetve intézménynek a jegyében telt el a most 70 esztendő Takács József munkás életének nagyobb része. Egyszer a jog vitte a primet, máskor pedig a könyvtárra esett a fő hangsúly. Most is a könyvtárban találtam rá, ahol nyugdíjas-ként jogi feltáró munkát végez, s az anyag visszakeresését egy általa kidolgozott szakrendszer teszi lehetővé...

Beszélgetésünk kezdetén a „kályhától” indulva, gyermekkori környezetének bemutatására kértem.

— Egyszerű polgári családból származom, és bár első pillanatban ellentmondásosnak látszik, hozzá kell tennem, hogy erősen értelmiségi környezetben nőttem fel. Nagybátyám *Takács Menyhért* volt, a jászvári premontrai rend főnöke. Az ő egyénisége egész életemre kihatott. A családban egyébként öten voltunk gyermekek. Én sokkal fiatalabb voltam, mint a többi testvérem, például legidősebb nővérem elemi iskolában tanítónénim volt, ezért mindig nagyobb szerettem volna lenni, szívesen voltam a felnőttek körében, és vágytam arra, hogy idősebb legyek. Hát ez a vágyam végre sikerült.

— *Hol végezted az iskoláidat? Mi volt, és ki volt hatással rád, hogy a jogi pályát választottad?*

— Az elemi iskolát Kassán, kedves és szép szülővárosomban végeztem. Mivel Kassa Csehszlovákiához került, és magyar gimnáziumba nem járhattam, magánúton végeztem el, a már említett nagybátyám környezetében, az első hat gimnáziumot, majd Pesten, a piaristáknál érettségiztem. Ez szintén nem múlt el nyomtalanul az életemben. A vonzódásom kezdettől fogva humán jellegű volt, és nagyon lekött az emberekkel való foglalkozás és a szervezés. Rokonsági körömben két községi jegyző is volt, nagyon tetszett nekem, ahogyan az emberekkel foglalkoztak, és ez vonzott a közigazgatáshoz. Egyetemi tanulmányaimat a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem jogi karán végeztem.

— *Mi következett az egyetem után?*

— Amikor 1931-ben a jogi karon abszolváltam, a világválság már Magyar-

országot is elérte. Emiatt csak nagyon nehezen, úgynevezett „ideiglenes hivatalnokként” sikerült elhelyezkednem a fővárosi árvaszéknél. Az árvaszék nagyon érdekes környezet volt, vonzott a munka szociális tartalma, a felekkel való közvetlen érintkezés lehetősége. Amikor főnököm és hivatali mintaképem, *Szokolay Leó* a fővárosi árvaszék elnöke lett, maga mellé vett elnökségi titkárnak, de rendes ügykörömet is megtartottam. *Szokolay Leó* értékes tudományos munkát is végzett, és ezt tőlem is elvárta. Már 1937-ben megjelent az első kis tanulmányom, és azután folyamatosan igyekeztem elmélyülni a gyámügyi igazgatás és a szervezés elméletében. A gyámhatósági jogon kívül különösen a közszolgálati pragmatika, a közszolgálat jogi szabályozása érdekelt. A gyakorlatban pedig az országhoz akkoriban visszakerült területek gyámhatóságainak munkáját szerveztem.

— *Hogyan sikerült fiatalon ilyen fontos beosztásba kerülnöd? Milyenek voltak ezek a veszttheres idők, amelyek már a második világháború éveire estek?*

— Nagyon őszintén meg kell mondanom, hogy tulajdonképpen a körülmények juttattak hozzá. Az ember bekerült a közszolgálati rangsorba, amit köznyelven „szamárlétrának” neveztek; ez azt jelentette, hogy egy adott státusba jutott, amelyben az állások száma meg volt határozva. Az illető nem érdemei szerint léphetett előre, hanem csak akkor került egy lépcsőfokkal feljebb, ha előtte valamely állás megüresedett. Példával illusztrálva: a fővárosi X. fizetési osztályban — mint árvaszéki segédfogalmazó — ki-

lenc évet töltöttem, az ennél magasabb IX. fizetési osztályban pedig csupán három. Nem azért, mintha időközben értékebb lett volna a munkám, hanem egyszerűen azért, mert a X. fizetési osztályban nem volt előttem üres hely. Pedig már abban az időben országos jellegű szervezési és gyámhatósági munkákban vettem részt, és a *Magyar Közigazgatásban* olyan gyámügyi rovatot vezettem, amely a gyámhatóságok egész problemaikáját: szervezési, tartalmi, anyagi és eljárásjogi kérdéseit is magában foglalta. Így a szakmai berkekben már ismert voltam, s talán úgy jellemezhetem, hogy „túlnöttem” a státusomon. Az 1944. március 19-i német megszállás után a nyilasok uralmi törekvéseit a belügyminisztériumban két államtitkár is képviselte: Endre László és Bakó László. Amikor ezek 1944 augusztusában megbuktak, a minisztériumban ellentőrekvés indult meg: olyan embereket akartak vezető pozíciókba kinevezni, akik szakmai hozzáértésükön kívül tiszta múltúak is voltak. Néhány városba így neveztek ki új polgármestert. Én Szolnokra kerültem, harmincnégy éves fejjel egy olyan város élére, amelyik front-helyzetben volt. De visszatekintve, nem bántam meg semmit abból, amit tettem. A város lakosságával, szolgálati viszonylatban pedig az utcaseprőtől a főispánig kitűnő kapcsolatokat sikerült teremtenem. A katonai parancsnokokkal viszont rendkívül feszült volt a viszonyom. Emiatt fel is jelentettek. Egy példát mondok arra, milyen volt az akkori katonai vezetés: A városparancsnok erőszakkal vitte el a város temetkezési kocsiját, és Szolnok — a bombázásoktól annyira sújtott város — halottait úgy hordták a tűzoltók a karjukban, mert a városparancsnok úr fedett kocsiban kívánta a pálinkáját elszállítani a fronterületről.

— *Úgy tudom, hogy nagyon érdekesen alakult a felszabadulás utáni pályád. Dolgoztál a Gazdasági Főtanácsban, az újjáépítés vezérkarában, aztán a Belügyminisztérium következett, épp a legnehezebb években. Hogy sikerült ezeket „sérülés” nélkül megusznod?*

— Hát nem egészen sérülés nélkül. 1945 olyan forradalmi átalakulást hozott, amely után egészen természetes volt mindazoknak a magatartását alaposan megvizsgálni, akik a régi időkben vezető állásban voltak. Ezért az én ügyemben népbírósi eljárás is volt, és az igazolási eljárás is sokáig tartott. Végül a népbírósi eljárás felmentéssel, az igazolási pedig igazolással végződött.

Kezdetben munkafelügyelőként tevékenykedtem a fővárosban, a romok, roncsok elszállítása körül, majd a Gazdasági Főtanácshoz kerültem, amelynek főtitká-

ra *Vas Zoltán* volt. 1945. december 8-án, a főtanács titkárságának megalakulása napján *Vas Zoltán* azt mondta: „Nézzé, én egy embernek a szemébe nézek, és aszerint adok neki bizalmat.” Ezt a bizalmat élveztem is; nála becsületesen és sokat kellett dolgozni, de ő megvédte az embert, minden tisztességes javaslata mellett kiállt. A főtanácsnál a gazdasági tárgyú, kormányhatósági szintű igazgatásban vettem részt főosztályvezetőként. Munkám rendkívül érdekes volt, de mindig úgy éreztem, hogy lélekben távol vagyok mindettől, és az első szerelem, a gyámügyi igazgatás vonzott vissza. *Szebenyi Endre* belügyi államtitkár segítségével sikerült visszakerülnöm a Belügyminisztériumba, azonban maga *Rajk László* belügyminiszter értette meg velem, hogy egyelőre nem a gyámügyben a helyem: „... tudom, hogy Takács elvtársnak kedvenc gyermeke a gyámügy, de nem állunk olyan jól, hogy elsőrendű szakembereket másodrendű helyekre tegyünk. Ezért én ennél sokkal fontosabb megbízást akarok adni, de ígérem, ha négy hónap múlva azt mondja nekem, hogy a gyámügyhöz akar menni, 24 órán belül a gyámügyi osztály vezetője lesz” — mondotta. Aztán csendben hozzátette: „Én meg vagyok győződve arról, hogy erre nem fog sor kerülni.” Így lettem miniszteri tanácsosként az úgynevezett vármegyei és községi gazdasági osztály vezetője. Az új munkakörben elméleti irányba fordult érdeklődésem. Országos felmérést kezdeményeztem a községek mezőgazdasági, ipari és kulturális vonzásáról. Akkor ezt a munkát egy kicsit megmosolyogták, túlságosan elméletinek tartották, és az a vélemény alakult ki, hogy nem vagyok nagyobb feladatokra alkalmas, igazi gyakorlati ember. Én azonban ezt egyáltalában nem bántam, s harminc évvel később örömmel láttam, hogy elkezdték ezt a témát intézményesen kutatni, mert rájöttek, hogy minden területszervezés alapja a tényleges vonzásnak, a gazdasági tényezőknek a felmérése és a figyelembe vétele a döntéseknél. A belügyben egyébként nem hagytam fel régi tudományos munkámmal: a gyámüggyel, a közigazgatási, személyzeti kérdésekkel. Így 1948-ban *Nizsalovszky Endre* és *Mártonffy Károly* egyetemi tanárok ajánlására egyetemi magántanár lettem. Mint már említettem, az a hírem járta, hogy elméleti ember vagyok, aki a közigazgatásban nem annyira a gyakorlati, hanem inkább az elméleti megalapozásban lehet tényező. Ez akkor bántott egy kicsit, de későbbi megmaradásomnak biztosítéka lett. Erre akkor persze még nem gondoltam, de hát az ember sohasem tudhatja, hogy később mit hoz a sors.

— *Akkoriban, a negyvenes évek végén elég gyakori volt a pályák megtörése. A tédről hallhatnánk néhány szót?*

— Bizonyos szempontból megtörés volt, de „modernül” úgy is fogalmazhatnám, hogy a földi irányítóközpont pályamódosítást hajtott végre nálam. Hogy mi volt a közvetlen ok? Akkor azt mondták nekem: olyan közeli kapcsolatban voltam Rajk Lászlóval, hogy látnom kellett volna, milyen gazember, és fel kellett volna erre hívnom a figyelmet. Hát, én nem láttam azt, ami nem volt. Ezzel a nyilvánvaló ürüggyel akartak egyesek félreállítani. Másoknál viszont a megbecsülés számos jelét tapasztaltam. Ebben most már segített az, hogy egyetemi magántanár voltam, és ezért szinte magától adódott az, hol helyezkedjem el, mivel a Rajk-ügy következtében a közszolgálatból távoznom kellett.

— *Aztán, mint annyian, akiket az eredeti pályájukról eltérítettek, az ötvenes évek elején Te is a könyvtárosság csendes öblébe evezted. Mit éreztél erre a kényszerpályára vonulva, mit tudtál a könyvtárosi munkáról, hogyan hasznosítottad jogi tudásodat?*

— Amikor a belügyből — hogy finoman fejezzem ki magam — kivettek, *Beér János*, az elnöki főosztály főnöke azt mondta, legyek nyugodt, mert engem hivatalból fognak elhelyezni, mégpedig könyvtárosnak.

Mit tudtam a könyvtárról? Őszintén be kell vallanom, hogy addig a könyvtárral csak mint munkaeszközzel találkoztam, és nem ismertem a belső munka komolyságát, nehézségeit, azt, hogy az milyen felkészültséget kíván. Igaz, nem kifejezetten könyvtárba, hanem osztályvezetőként az Országos Könyvtári Központba kerültem.

Az Országos Könyvtári Központ csendesnek látszott, de csak messziről nézve volt az. Tudniillik, a munkatársak két részre szakadtak ott. Az egyik csoport a vezetőhöz, a másik a személyzeti főnökhöz húzott. Mind a két csoport magának akarta vallani az új embert, és mind a kettő rossznéven vette, hogy én inkább a munkában igyekeztem helytállni, s ha már ilyen „botcsinálta könyvtáros” lettem, inkább a szervezésből és az igazgatásból akartam kivenni a részemet. Végeredményben, bár könyvtári intézményről volt szó, a szervezési feladat nem volt új számomra. Később új vezető került az Országos Könyvtári Központ élére *Zalai Zoltán* személyében. Ő régi ismerősöm volt, annak idején én elnököltem abban a bizottságban, amelyiktől jogi képesítését kapta. Diplomáján az én aláírásom szerepelt. Zalaival hamar

összebarátkoztunk. Nagyon nagy hangú ember volt, ezzel leplezte az abban az időben nem nagyon divatos, humánus lényét. Rendkívül tisztességes, derék embernek ismertem meg. Az Országos Könyvtári Központ személyzete egyébként nem annyira könyvtárosokból, hanem „deklasszált” értelmiségiekből tevődött össze. Egyetemi tanárok, oktatók, tudományos kutatók voltak a kollégák, akik bizonyos okokból a könyvtári területre kerültek. Az igazi könyvtárosok közül talán kettőt kell megemlítenem, anélkül is inkább, mert a szakma klasszikusai közé tartoznak: *Fitz József* és *Kőhalmi Béla* nevét. Őket nagy tisztelettel vettük körül, mindkettőjüket megbecsültük emberi magatartásukért, tudásukért, műveltségükért.

— *Hogyan sikerült hasznosítanod a jogi tudásodat az OKK-ban, hiszen ekkor került sor a magyar könyvtári szervezet kiépítésére?*

— Az Országos Könyvtári Központ középfokú igazgatási szerv volt, amelynek létét véleményem szerint az indokolta, hogy maga az irányító minisztérium igen fiatal s szakmailag nem eléggé ütőképes volt. (Egyébként hasonló középszerv állt a múzeum- és a levéltárügy élén is.) Később, a fejlődés során eljutottunk oda, hogy ezek a középfokú szervek lassan kezdtek „elkopni”, így 1952-ben megszűnt az Országos Könyvtári Központ, majd 1954-ben utódintézménye, a Népkönyvtári Központ is: feladatkörüket lényegében az Országos Széchényi Könyvtár vette át. Nekem még az OKK révén igen jó kapcsolatom volt a Széchényi Könyvtár akkori főigazgatójával, *Varjas Bélával*, s amikor egy minisztériumi vizsgálat nyomán napirendre került, hogy a könyvtárban igazgatási osztályt kell szervezni, ennek vezetője én lettem. Tulajdonképpen itt döbentem rá a könyvtárosság és a könyvtári munka nehézségére. A kollégák és a kolléganők között egészen kitűnő emberekkel, tudós könyvtárosokkal találkoztam, maga *Varjas Béla* főigazgató is kiváló könyvtáros volt. Hamarosan be kellett látnom, hogy az én koromban — 42 éves voltam — már az ember nemigen tud egy új pályán elindulni: sohasem lesznek olyan katalogizáló, mint *Goriupp Alíz*, vagy olyan szakosó, mint *Veregy Gyula*. Ezért kerestem azt a határterületet, ahol hasznosítani tudom szakképzettségemet. Így kezdtem foglalkozni a „könyvtári joggal”, amely tulajdonképpen nincsen, mert a könyvtári munka jogi szabályozása a kulturális igazgatás része. A jogszabályok előkészítésével akkoriban nagyon sokat foglalkozott a Népművelési Minisztérium, és én az Országos Könyvtárügyi Tanács és a minisztérium könyv-

tári osztályának megbízásából számos jogszabályt készítettem elő, amellett magának a könyvtárügyi tanácsnak is nagyon sokat dolgoztam. Megbecsültek, a jogi munkabizottság vezetője voltam, és a társadalomtudományi könyvtárak igazgatóiból alakult bizottság elnökévé is kineveztek. Igyekeztem a könyvtári szakirodalmat is művelni. A *Magyar Könyvszemlé*ben és a *Könyvtárosban* kisebb-nagyobb tanulmányaim, írásaim jelentek meg.

— *Az 1956-ban megjelent könyvtárügyi törvényerejű rendelet addigi könyvtári munkád betetőzése is volt. Utána könyvtári karriered megtört, egzisztenciális gondokkal küszködtél, de talpra álltál. Aztán jött az Országgyűlési Könyvtár. Mi volt az itteni munkád lényege?*

— A könyvtárügyi törvényerejű rendelet előkészítésében elsősorban *Barabási Rezső*vel, a könyvtárügyi osztály vezetőjével és *Kovács Máté*val, az Országos Könyvtárügyi Tanács elnökével vettünk részt. Igen szép munka volt. Tulajdonképpen, ha úgy történt volna a végrehajtása, ahogy azt a törvény előírta, nem is bizonyos, hogy új, törvényerejű rendeletet kellett volna hozni, de ez a magánvéleményem. (Általában nálunk a jogszabályalkotás jobb, mint a végrehajtás.) Ez valóban szép feladat volt. Amivel kezdetben nem egészen értettünk egyet, az a dokumentáció elhelyezése volt. Ez a megoldás akkor már a Szovjetunióban is meghaladott volt, úgyhogy mi egy lépéssel megkéstünk. Ezután történt az én második „pályamódosításom” — hogy finoman fejezzem ki magam —, aminek a hátterében — nemcsak az én véleményem szerint — személyi okok álltak. Tény az, hogy többen kényszerből megváltak a Széchenyi Könyvtártól. A főigazgatót és engem elhelyeztek, és néhány kiváló fiatal kollégát is elküldtek. Úgy kerültem az Országgyűlési Könyvtárba, hogy 1957-ben ismét bizottság vizsgálta fölül a Széchenyi Könyvtár munkáját, és ez a bizottság — bár személyi összetételében csaknem azonos volt a korábbival, amelyik az igazgatási osztály felállítását javasolta — most megállapította, hogy hiba volt az osztályt létrehozni. De hát ezt inkább csak a humor kedvéért említem meg. *Vértés György*, aki akkor az Országgyűlési Könyvtár igazgatója volt, elmondotta nekem, hogy a bizottságban, amelynek tagja volt, feltűnt az ellenünk folyó személyi hajszája, és ezért hívott engem könyvtárába, becsületézésből és „igazságtévesi” szándékból.

Az Országgyűlési Könyvtárban egyébként valóban „helyem” volt, hiszen ez jogi gyűjtőkörű könyvtár, amelyben a

saját szakmámat képviselhettem. Maga *Vértés György* vegyésznek készült, majd irodalommal foglalkozott, a jogtudományt nem nagyon szerette, azt viszont helyeselte, hogy jogász képviselje a szakmát. Itt kidolgoztam néhány új katalógus rendszerét, kiadványokat készítettem, az állománygyarapítás jogi szempontjait érvényesítettem. És amellett nem nélkülöztem a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztályának a bizalmát sem, a minisztérium továbbra is igénybe vette munkámat. A Minisztertanács Tanácsai Hivatala és a könyvtárügyi osztály közös kinevezése folytán a hivatali szakkönyvtárak országos szakfelügyelője lettem, továbbra is véleményeket, jogszabálytervezeteket kértek tőlem. 1958-ban megszereztem az állam- és jogtudományi kandidátusi fokozatot is.

— *Aztán újabb fordulat következett: visszatértél az első szerelemhez, az igazgatáshoz.*

— 1964-ben a Magyar Tudományos Akadémia elnökségi titkárságán osztályvezető-helyettesi állást kínáltak fel. Ez egyrészt fizetésemelkedéssel járt, másrészt nagy megbecsülést is jelentett számomra. Egy ötagú családnak egyetlen keresője voltam, s az sem volt mellékes, hogy közelebb kerültem a régebbi szakmához, a szervezéshez, a tudományos igazgatáshoz. Szívesen is mentem át. Az Akadémián tudományszervezéssel, tudománypolitikával foglalkoztam, ilyen előterjesztéseket, beszámolókat készítettem. Később, az országos távlati tudományos kutatási tervnek a szervezésekor, amikor *Erdei Ferenc* volt az Akadémia főtájtára, vele kerültem közvetlen kapcsolatba. Erdeinek rendkívül jó szeme volt, jól lehetett vele dolgozni, a munkát megbecsülte. Ez a közvetlen kapcsolat számomra is felemelő, érdekes élmény volt.

— *A nyugdíjba vonulás után újra a könyvtár következett. Úgy tudom, hogy az Országgyűlési Könyvtárban végzett munkádon kívül a magyar könyvtárjog kézikönyvének összeállításán is dolgozol.*

— 1972 nyarán kértem a nyugdíjaztatásomat, s 1973 nyaráig még az Akadémiánál maradtam tanácsadóként, hogy utódomat bevezessem a munkába. Azután megkérdeztem *Vályi Gábor*t, az Országgyűlési Könyvtár új igazgatóját, hogy nyugdíjasként szívesen látna-e. Így kerültem ismét a Parlamenti Könyvtárba. Itt a fő munkám, ami különösen kedves számomra: 1977. január 1-e óta a megyei szintű — beleértve a megyei városokat és természetesen a fővárost is — tanácsai és végrehajtó bizottsági előterjesztéseket egy sajátos szakrendszerben — ezt én dolgoztam ki — gyűjtjük és feltárjuk. Én ezt a gyűjteményt kin-

csestárnak tartom már ma is, de tíztizenöt év múlva olyan betekintést fog nyújtani a magyar közigazgatásba, amit sem a vezetés, sem a tudományos kutatás, sem a gyakorlat nem nélkülözhet. Megjegyzem, hogy mi ebből az anyagból ma is készítenk olyan összefoglaló kis tanulmányokat, amelyekből a közigazgatás egy-egy területének munkája jól áttekinthető. Ez a vezetés számára feltétlenül fontos, de a tudományos kutatáshoz, a tudománytörténet, a közigazgatás fejlődésének vizsgálatához éppúgy szükséges. Örülünk, hogy egyes közigazgatási szervek kérnek tőlünk bizonyos beszámolókat, mert ezekből ők a tapasztalatokat átveszik. Tehát a gyakorlatot is segíteni tudjuk. Közben *Balászné Veredy Katalinnal* együtt összeállítottuk a könyvtári jogszabálygyűjtemény 6. kiadását. A vezetés, a tudomány és a gyakorlat egyaránt hasznát látja ennek is.

Ezzel elérkeztünk az „összefoglalás-hoz”. Nekem az az érzésem, hogy a horatiusi „ércnél maradandóbb mű” az én életemben nem valósult meg, legalábbis a közéletben nem. Ami számomra igazán siker: a házasságom, a három gyermekem és a négy unokám. Hogy belőlem mi marad írásos emlékként? Hadd feleljek rá a számomra oly kedves humorral. Gyermekkoromban — mint minden fiú — fociztam. Véleményem szerint nem túlságosan jól. Mégis a vidéki csapat — amelyben játszottam — 50 éves fennállása alkalmából kiadott könyvec-

kében többször említik a nevemet, mint azét, aki „Jászó színeit 10 éven át képviselte, a Bódva völgyében”. Azután következik néhány mérkőzés leírása, amelyből kiderül, hogy pontos beadásaimmal segítettem a csapatot. Hát talán a közigazgatásban, az életben, a könyvtár és a jog kapcsolatában is a „pontos beadások” lehettek azok, amelyek érdememül tudhatók be. Hogy nem késtem le a határidőket, nem késtem a hivatalból, s — főleg — hogy elkészítettem, amit vártak tőlem. De hát azért nevem mégiscsak, mint focistáé fog fennmaradni. Az az érzésem, hogy nem mondhatom el azt sem, amit egy régi kollégám válaszolt arra a kérdésemre, hogyan érzi magát új munkahelyén, a minisztériumban. Az ismert kínai mondásra utalva, miszerint „aki sokat dolgozik, sokat hibázik”, leszögezte, hogy a maga részéről abszolúte nem akar hibát elkövetni. Hát én feltehetőleg sokat hibáztam. Am még most is — szerény, csendes könyvtári múltam mellett — a szakmával kacérokodom. Az elmúlt évben az *Allam- és Jogtudományban*, az *Allam- és Igazgatásban* és a *Jogtudományi Közönyben* körülbelül 10 ivnyi gyámügyi témájú tanulmányom jelent meg. Könyvtár és jog bennem így maradt meg egységben, s ha nem tudtam egészen könyvtáros lenni, talán annyira jogász sem, mint amennyire szerettem volna.

Bereczky László

iskola és könyvtár

Egy iskolai könyvtáros gondjai

Kétségtelen, hogy az annak idején kiadott *Irányelvek a 18 éven aluli ifjúság könyvtári ellátásának javítására* (Könyvtáros, 1972. 2. szám) az iskolai könyvtárosoknak jó eligazítást nyújtott az általános tudnivalókat illetően. Az olyan részletekre kiterjedő rendelkezéseket, mint például a könyvtári állomány ellenőrzése és az állományból való törlés, pedig a *Művelődésügyi Közöny* 1975. évi 17. száma tartalmazza. A kulturális miniszter és a pénzügyminiszter együttes rendeletéből azonban az iskolai könyvtárnak nem mindig sikerül kihámoznia az egyéb könyvtáraktól elütő helyzetére alkalmazandó teendőket. Kétségeinken, gondjainkon a közművelődési könyvtárak vezetői sem tudnak segíteni, hiába fordulnánk hozzájuk, mert az iskolákra vonatkozó gazdasági rendelkezéseken, a jelentések pontjain nem áll módjukban változtatni. Vegyük sorra a problémákat!

A *Középfokú Szakoktatásnak* még az 1972. évi 3. számában megemlítettem és kérttem, hogy a művelődésügyi osztályok a könyvtári állományban bekövetkezett változásokról a jelentést ne szeptember 15-től a következő év szeptember 15-ig terjedő időre kérjék, mert ez a könyvtárostól újabb, felesleges többletmunkát kíván, s nehézségei miatt sohasem lesz pontos. Ezzel szemben a könyvek vásárlására fordítható összeget naptári évre kapjuk. A folyóiratok egy részét is az év végén leltározzuk, s az ajándékba kapott könyvek számát és értékét is ekkor összegezzük. A csoportos leltár-

könyvbe is a naptári év végének adatai kerülnek be: gyarapodás, törlés, állomány és annak részletezése. Újabbban annyi változás történt, hogy a határidőt két héttel korábbra tették, szeptember 1-re. Az elmondottak alapján ez sem megoldás, mert ha negyedévenként vezetnénk is a csoportos leltárkönyvet, a negyedik negyedév október 1-ével kezdődik, nem szeptemberben.

Az volna tehát az ésszerű, ha a könyvtári állományról a statisztikát a december 31-i állapot szerint kívánánk meg. Ebből az is kiderülne, hogy a könyvtáros a rendelkezésére bocsátott összegből mennyit használt fel, illetve mennyit nem, és miért. Volt év, amikor betegségem idején az évi 20 ezer forintból csak ezeregynéháyszáz fogyott el, a többi egyszer s mindenkorra elveszett számunkra. Senkinek sem szűrt szemet.

Helytelennek tartom azt is, hogy a művelődésügyi osztály, ha — mondjuk — a kollégiumok közti versenyben győztes kollégiumot tízezer forinttal jutalmazza, ezt azazal a kikötéssel teszi, hogy azon csak a kollégiumi könyvtár részére és csakis műszaki könyveket szabad vásárolni. Már régen összevontuk a tanári és az ifjúsági könyvtárakat, nincs két könyvtár, csak egy, az „iskolai”. Ha az iskolai könyvtár kapja a tízezer forintot, a könyvtáros — az állományt figyelembe véve — helyesen, hasznosan gazdálkodhat. Új, a tanároknak is hiányzó műveket vásárolhat, amelyektől nem zárják el az iskola *bejáró* tanulóit sem. Ellenben az amúgy is meglévő, szép kollégiumi olvasóban a duplum példányokból „letéti” könyvtár létesíthető, amelyből nem rekeszteni ki a különböző szótáraktól kezdve a magyar és a világirodalom történetén át a művészeti lexikonig, viláगतlaszig stb. egyetlen fontos kézikönyvtári művet sem.

S azok az egymásnak ellentmondó tájékoztatások, illetve rendelkezések szabadpolcos elhelyezés esetén az évi „kálóról”! A Sallai—Sebestvén-féle *Könyvtárban a tanítóképző intézet I. évfolyama számára* című tankönyv (1967, Tankönyvkiadó) szerint az évi 10—15 ezrelék lehet. Az *Írányelvek* s az említett rendelet között is — ha jól értelmezem — eltérés mutatkozik, az egyiknél 4, a másiknál 5 ezrelék a megengedhető hiány...

Hasonlóan zűrzavaros az elveszett könyvek térítési árának felhasználhatósága. Az egyik rendelkezés szerint az összeget a gazdasági hivatalba kell befizetni. A másik, az *Iskolai könyvtárak egységes kezelési szabályzata* (54/1959. M. K. 18. sz.) 3. § (6) b/3 pontja szerint „... ha tanuló veszt el a könyvet és szociális körülményei indokolják, az igazgató engedélyezheti, hogy az elveszett könyv helyett ugyanolyan értékű más, az iskolai könyvtárban elhelyezhető könyvet adjon be.” Másutt viszont azt találjuk, hogy ilyesféle megoldás nem lehetséges, az árát kell megtéríteni.

Szerintem az volna a helyes megoldás, ha az elveszett könyv helyébe más, ugyanolyan vagy nagyobb értékű könyvet is lehetne adni, illetve a könyvtáros a befizetett összegekből az év végén a könyvtár részére szükséges könyveket vehetne.

Míndezeket azonban a feje tetejére állítja, s elvileg még az elveszett, de megtérített és a könyvesboltban kapható ugyanazon könyv megvételét is tiltja az a rendelkezés, mely szerint a „bruttó gazdálkodású” iskolák könyvtárára nem vonatkozik a már többször említett, 1975. évi „együttes rendelet”. Az elveszett könyvek ellenértéke gyanánt kapott, az elrongvoltakért a MÉH által fizetett összegből nem vásárolhat könyvet a könyvtáros, ez az összeg az iskola bevételét garancia.

Állandóan ismétlődik a vita a gazdasági hivatallal a folvóiratok egy részének a leltárkönyvbe való év végi beírása miatt is, amely ellen tiltakoznak. Mit tehetek megvívőzésekre azon kívül, hogy hivatkozom az erre vonatkozó könyvtárkezelési gyakorlatra? S ugyancsak: miképp lehet meggyőzni a gazdasági hivatalt, hogy — mondjuk — egy tízezer kötetes könyvtár leltári ellenőrzése több időt vesz igénybe, mint például az iskolai faliférkéneké, s így a téli szünetben aligha végezhető el. Azt hiszem, ennek is van valamiféle mértéke, normája. Mintha valahol azt olvastam volna, hogy 500 kötet leltározási ideje 2 nap, azaz 16 munkaóra.

Végezetül a bérezésről is valamit, amely itt ilven, ott olvan; a szokástól s nem annyira a könyvtár fogalmától és a könyvtáros munkájától függ, hanem inkább attól, hogy az illetékes mennyire találja fontosnak a könyvtárat az oktató-nevelő munkában. Hallottam olvasó nyugdíjasról, aki most könyvtáros tanárként dolgozik, és heti háromszor félnapos, időben igencsak túlteljesített évi munkáiért, a szakorta kifejezett szóbeli elismerés és dícséret mellett a pedagógusnapon jutalomként a szokásos nyugdíjárulék levonása után 385 forintot kapott. Vaion mit szólna ilven összegű jutalomhoz egy könyvhai kiegészítő? Igaz, az említett kollégának is, miután illendően megköszönte a „jutalmat”, nem vette fel, hanem felajánlotta a nónapi reprezentációra szánt összeg kiegészítésére.

Kadosa Árpád,

az esztergomi Hell József Károly
Bányagépészeti Szakközépiskola
tanár-könyvtárosa

Új fiókkönyvtár Kecskeméten

Felszabadulásunk 35. évfordulóján közművelődési létesítménnyel gazdagodott Kecskemét egyik dinamikusan fejlődő lakótelepe, a Széchenyiváros. A Katona József Megyei Könyvtár új fiókkönyvtára a városi tanács által építtetett szolgáltatóházban kapott helyett.

Széchenyiváros könyvtárilag a korábbi években sem volt teljesen ellátatlan. Csaknem tíz éve egy áldozatkész nyugdíjas pedagógus házaspár lakótelepi lakásának előszobájában elhelyezhettünk néhány száz könyvet, és ők vállalták az olvasók fogadását is. A rendkívül kicsiny alapterület és a szűkös állomány miatt azonban ez a fiók csak a közvetlen környék ellátási gondjait enyhítette. Évekkel később sokat javított a helyzeten az, hogy a könyvtár már egy 9 (!) négyzetméter alapterületű, bérelt szarítóhelyiségben folytathatta munkáját. Ezen a tenyérnyi helyen majdnem 4 ezer kötetet zsúfoltak össze, s a két részfoglalkozású könyvtáros — természetesen munkaidőn túl — iskolai osztályokat keresett fel és nyert meg a rendszeres olvasásnak, illetve könyvtárhasználatnak. Az olvasói kör kiszélesedett, az utóbbi években már több mint 700 olvasó járt rendszeresen ide kölcsönözni. Az időközben csaknem 20 ezer lakosúra duzzadt városrész igényeinek azonban így sem tudott már megfelelni a könyvtár. Nem volt katalógusa, alapterülete miatt nem adódott lehetőség a helybenolvasásra, nem járhattak napilapok, folyóiratok, nem lehetett elkülöníteni az alapvető kézikönyveket sem. Így égető szükség mutatkozott olyan intézmény létesítésére, amely már nemcsak átmenetileg képes magára vállalni a Széchenyiváros könyvtári ellátásának gondjait.

Az április 3-án átadott új fiókkönyvtár 276 négyzetméter alapterületű, korszerűen berendezett, világos, tágas. Előterében önkiszolgáló rendszerű ruhatári szekrények teszik lehetővé a kabátok, táskák biztonságos tárolását. Itt helyezték el a hírlapolvasót, ahol beiratkozás nélkül is forgathatják az érdeklődők az országos napilapokat, a megyei lapot, az irodalmi és a kulturális hetilapokat, valamint a másorlapokat.

A szorosabban vett két könyvtári helyiséget az épület szerkezeti kötöttségei miatt különválasztott szabadpolcos kölcsönzővé és olvasóteremmé kellett berendeznünk. A válogatótérben mintegy 8 ezer kötetet találnak az olvasók. A szép számú gyermek- és ifjúsági irodalmat elkülönítve, alacsonyabb polcokon helyeztük el, de térben nem választottuk el mereven a felnőtteknek szánt irodalomtól. Az olvasóteremben 40 ülőhelyet tudtunk kialakítani a helybenolvasásra. Itt helyeztük el a legfontosabb segédkönyveket, bibliográfiákat, lexikonokat, szótárakat, az egyes tudományterületek összefoglaló munkáit, valamint az értékesebb művészeti albumokat. A több mint félszáz — főként a „C”-típusú könyvtárakba javasolt — időszakki kiad-

A kölcsönző
(Karáth Imre felvétele)

vány is itt található. Az állományban való eligazodást — a könyvtárosok állandó segítő jelenléte mellett — a betűrendes és a szakkatalógus könnyíti meg. Itt tervezzük a zenei részleg felszerelését is, ahol több száz lemez, műsoros kazetták, hangszalagok, nyelvlecek és a mindenkori rádióműsor közül választhatnak majd az érdeklődők. Az olvasóteremben 25—30 hallgatóhelyet alakítunk ki. Ez lehetőséget kínál a csoportos nyelvtanulásra és a szervezett keretekben folyó zenehallgatásra is.

A megnyitás óta eltelt idő megfigyelései még nem elegendők ahhoz, hogy a könyvtár hatásáról érdemi következtetéseket vonhassunk le. Néhány, határozott irányú változásra mégis fel kellett figyelniünk. Természetesnek vettük az olvasók létszámának rohamos emelkedését. Az első hónapban valóban több mint 300 új beiratkozónk volt. Ezzel máris meghaladtuk az 1979. évi taglétszámot. Említésre méltó azonban az olvasók arányának szembeötlő megváltozása is. Míg korábban olvasóink 90 százaléka 14 évesnél fiatalabb korú volt, addig a jelenlegi arány megközelítőleg 50—50 százalék a felnőtt, illetve a gyermek- és az ifjúsági korosztályhoz tartozó olvasók között. A foglalkozás szerinti megoszlásban is nagy a változás. Egyre nagyobb százalékban veszik igénybe szolgáltatásainkat a felsőfokú tanintézetek hallgatói és a magas képesítésű szakemberek, orvosok, mérnökök, jogászok, pedagógusok. Örven detesen megnőtt a kölcsönözött szakirodalom aránya, és mind többen használják az olvasótermet, kérnek tájékoztatást az egyszerű adat- és tényközlést, tanácsadást, felvilágosítást meghaladó mértékben.

A fiókkönyvtár távolsága a megyei könyvtártól 1000—1200 méter. Itt kell tehát felkészülnünk egyszerűen a lakosság minél teljesebb ellátására, másrészt az amúgy is túlszűfolt központ tehermentesítésére. Hogy ezt a feladatot elláthassuk, állományunkat legalább 15—20 ezer kötetesre kell bővítenünk. Ilyen nagy állománnyal és a szolgáltatások fokozatos kiterjesztésével már vállalkozhatunk arra, hogy a városrész igényeinek megfelelő színvonalon oldjuk meg feladatainkat.

Kriskó János

a kecskeméti széchenyivárosi
fiókkönyvtár vezetője

a lapokban olvastuk

Községi könyvtár — városi szinten

25 éve alapították Zalaszentgrót mai közkönyvtárát

Kevés község, település akad, ahol oly nagy múltra tekinthet vissza a könyvkultúra, mint Zalaszentgróton. Először majd másfél százada, 1842-ben a kor egyik legnagyobb magyarja, a Kehidán élt *Deák Ferenc* kezdeményezett itt könyvtáralapítást, majd 1901-ben az Ipartestület tagsága. Később, az I. világháború idején egy másik kiskönyvtár is működött néhány esztendeig, 170 kötettel.

A kommunisták 500 kötete

A háború utolsó hónapjaiban a nyilasok kitelepítették a könyvtárat, majd 1947-ben az akkor alapított szentgróti MADISZ próbálta ismét összegyűjteni a megmaradt köteteket. Zalaszentgrót történetének lelkes bűváraitól tudom, hogy a helyi könyvkultúra feltámasztásához milyen jeles segítséget nyújtott a kom-

munista párt. 500 kötet könyvvel ajándékozták meg az utóbb Népkönyvtár nevet felvett intézményt, szovjet írók — elsősorban *Gorkij* — műveivel megismertette így az olvasókat.

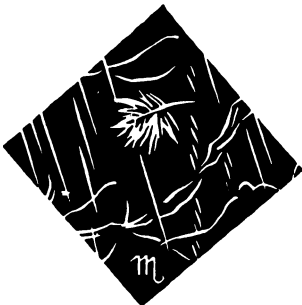
A következő több mint húsz éven át itt is meglehetősen hányatott sorsa volt a járási szerephez is jutott szentgróti könyvtárnak, többször költözött az intézmény. Az első — akkori körülmények közt — megfelelő otthonra a volt Korona kávéházban lett 1955-ben, ezt az időpontot tartják egyébként is a mai tanácsi közművelődési könyvtár hivatalos alapításának. *Csőglei Józsefné*, a nagyközségi körzeti könyvtár vezetője a kezdetektől könyvtároskodik az intézményben, szerinte 25 éve egy frissen vásárolt, antikvár jellegű *Jókai*-sorozat volt a könyvslágerük. Az alig 37 négyzetméter alapterületű Korona-beli könyvtárból négy évvel később a hajdani vámházba

— az akkori bírósági épületbe — költözve már 55 négyzetméternyi tér jutott a könyvtári élet számára, s mintegy ötezer kötettel várták az olvasókat. A feltetelek itt sem voltak rózsásak, hiszen a fal nedves volt, a padlószint jószerivel pincemélységben húzódtott. A könyv igazi hódító útja mégis ekkortájt kezdődött, a szentgróti járás falvaiban is ezek köreiben népszerűsítette a jó irodalmat.

Ami megújulást hozott

A 25 éves közkönyvtár létének fordulópontja 1970, amikor az akkor avatott Hamburger Jenő Művelődési Központba költözhetett az intézmény. Itt már valóban korszerű módon dolgozhattak, hiszen először 220, majd 1974-től további 90 négyzetméternyi alapterület gazdái lettek a könyvtárosok. Az 1966-ban — egy volt bolthelyiségben — alapított nagyközségi gyermekkönyvtár hat éve került az anya-intézmény tőzsomszédságába, amikor lehetőség nyílt a központ átriumának beépítésére.

A mai könyvtári olvasót egy rendkívül sokirányú, jó szívvvel mondhatjuk: városi szintű intézmény fogadja így Zalaszentgróton évek óta. Csak jelzésszerűen: majd ötvenezres már az állomány — harmadrészt szakirodalom —, s közte a 25 éve gyűjtött sajtótermékekből 914 bekötött évfolyam található; 155-féle újságra, folyóiratra — és például 26 külföldi lapra — fizetnek elő. 1967-ben bekapcsolódtak az akkori lemeztár-alapítási országos kísérletbe 11 más intézmény társaságában, s ma már másfél ezer lemezzel rendelkeznek. Néhány éve elnyerte a *Kiváló könyvtár* címet az intézmény, s az ezzel járó tekintélyes summából egy zavartalan lemezhallgatást lehetővé tevő, modern stúdióasztalt vásároltak. A „holdkompnak” becézett asztalnál egyszerre öten lemezezhettek — elsőbbséget a komolyzene-kedvelők élveznek —, s mind népszerűbbek az angol, orosz, német, spanyol stb. nyelvek tanulását biztosító kazettás nyelvleckék.

A megfelelő körülmények mellett a könyvtári élet megújulásának záloga volt a nagyközségi tanács bőkezű támogatása is. Zalaszentgróton ugyanis évi 120 ezer forintot ad csak magára a könyvbeszerzésre a helyi tanácsi testület, ennek eredményeként évről évre több mint kétezer kötettel gyarapodik az állomány. (Így lassan már ismét kinövik a polcokat, raktárakat.) E szép összegben felül még egyebek közt sajtótermékekre 30, hanglezésvásárlásra pedig 20 ezer forintot juttat esztendőről esztendőre a tanács, látva a virágzó könyvtári kultúra hasznát.

Szellemi-közéleti centrumként

S hogy milyen haszonról lehet szó? 1700 olvasója van — fiókkönyvtáraival együtt — a szentgróti intézménynek, a nagyközség minden negyedik lakója beiratkozott olvasó. Ez a két szám magában is igen jelentékeny közművelő szerepre utalhat, ami korántsem merül ki a puszta kölcsönzésben. Együttműködve a kultúrközpont népművelőivel, számos klub és más közművelő lehetőség gazdája régtől a könyvtár, a népszerű nőklubnak például 13 esztendeje adnak otthont. Működött itt zenei klub is, irodalmi rendezvényeiken pedig neves írók-költők, kutatók jószerivel egymásnak adják a kilincset az utóbbi tíz évben. Ilyenkor a közönség körében tekintélyes számmal képviseltetik magukat a helyi szocialista brigádok, akik persze a hétköznapiakon is gyakori vendégek a kölcsönzőben, és éppen ezért válhattak az ünnepi könyvesprogramok kedvelőivé.

Különösen sokat tesz a szentgróti közkönyvtár a felnövekvő olvasók, a diákok körében a könyv, a könyvtárhasználat népszerűsítéséért. Kétszer kellett megrendezniük például a helyi gimnazisták részére a *Felfedezem a könyvtárat* című tanfolyamot, az általános iskolások pedig valóban tömegmérétekben ismerkednek itt rendhagyó órákon, játékdélutánokon, napközis könyvtári foglalkozásokon stb. az irodalommal, a művészetekkel, s nem utolsósorban a könyvtárhasználattal. A gazdag anyag — amelyből egyebek közt a helytörténeti gyűjteményt, a nagyszótárakat, a szovjet és a német enciklopédiákat, néprajzi köteteket említenénk — valóban tág teret nyújt mindehhez.

Így jutott el ez a városi szintű könyvtár ahhoz, hogy méltán a körzet és a nagyközség egyik szellemi-közéleti centrumaként tiszteljék, s mind többek éljenek lehetőségeivel.

T. A.

(Zalai Hírlap)

Mint elátkozott királykisasszony

Dőlőfélben a könyvtár Tiszaföldváron és másutt is

Néhány esztendővel ezelőtt egy jelentős közéleti személyiség fogadására készült Tiszaföldvár. A főút mentén, a volt piactéren hirtelen rendet csináltak: fákat ültettek, padokat szereltek fel, parkosítottak. Mind-ehhez volt gépi és kézi erő, társadalmi munka, pénz. Ugyanitt most: fölültötte fejét a gaz, az előző kaszálás szénáját széthordta a szél, szemét is akad. Szemrehányóan néz szembe a park a járókelőkkel: hiába volt a munka, az összefogás?

Szerencsére egy elhanyagolt park nem dőlhet össze. Nem úgy, mint egy könyvtár!

Kruchió Istvánné, a tiszaföldvári könyvtár vezetője — szegyenkezve, pedig neki nincs miért — mutatja meg a könyvtár helyiségeit.

A raktárhelyiségben omladozik a mennyezet, a könyvespolcok tetején lavór, vödör, műanyag pohár — mindig odateszik az edényeket, ahol éppen a legjobban folyik. Az oldalfalakon repedések — nemcsak a raktárban, hanem az olvasóteremben is. A könyvtár irodájában — amely egyúttal könyvraktár is — hatalmas folt jelzi a mennyezetet a legutóbbi eső méreteit, az egyik polc alatt felhúzott egérfogó.

— Hát igen, akad egér is — mondja a könyvtárvezető. — Úgy vigyázunk, ahogy tudunk...

Kell is vigyázni. Ez a 107 négyzetméteres könyvtár 28 ezer remekül válogatott, katalógusokkal „föltárt” kötetet tartalmaz. Az előregedett, omló épület, a benne levő hatalmas kincssel, a békává varázsolt szépséges szép királylány meséjét juttatja eszembe. Csakhogy ez nem mese, s nincs királyfi, akinek csókjától azzá változnék minden, ami.

Kruchió Istvánné szakképzett könyvtáros. 1959 óta dolgozik könyvek és olvasók között.

— Ezt a helyiséget 1968-ban vette birtokba a könyvtár, korábban az iskola irodái voltak itt. Az alapterület már az átadás pillanatában kevés volt, helyben-olvasásra, a könyvtári munka lelkét jelentő olvasótermi tevékenységre soha nem volt lehetőségünk. Évente 120—130 ezer forintért vásárolunk könyvet, gazdag a folyóirat-állományunk is — egy-kettőre szűknek bizonyult a könyvtár. Aztán: nincs mosdó, nincs mellékhelyiség, nincs a feldolgozó munkához szükséges iroda...

— Tizenkét évvel ezelőtt tehát egy, a korszerű könyvtári munka lehetőségét kizáró létesítményt adtak át?

És néhány éven belül egyre súlyosabban jelentkeztek a problémák.

Tavaly több mint 2400 olvasója volt a tiszaföldvári könyvtárnak, az idén valószínűleg kevesebb lesz. Természetes, hogy a rossz körülmények hatással vannak a település olvasómozgalmára is. A könyvtárvezető évek óta minden beszámolójában, jelentésében jelzi a fenntartó községit tanácsnak, hogy baj van. Eddig nem történt semmi.

*

Csatos Imrénével, a községi tanács elnökével egy „szükségirodában” (éppen folyik a tanácsháza teljes felújítása) beszélgettünk.

— A könyvtár épülete — nem kell hozzá statikusai vagy mérnöki dokumentum — életveszélyes, a könyvek károsodását nem is említve. Sürgősen kell tehát valami átmeneti megoldást találni, s aztán pedig olyat, ami hosszú időre megnyugtató — netán: korszerű — módon lehetővé tenné a 12 ezer lelkes Tiszaföldvár könyvtári ellátását. Előbb beszéljen kérem a távlati elképzelésekről.

— Nem könnyű. A könyvtár helyzete sok gondot, fejtörést okoz. Tervünk, pontosabban elgondolásunk azért van. Most ősszel kezdődik egy nyolc tantermes iskola építése Tiszaföldváron. Az iskola átadása 1982-ben lesz, a belterületi iskolában felszabaduló helyiségekben felújítással lehetne kialakítani egy, a jelenleginél nagyobb alapterületű, korszerűbb könyvtárat.

— Mennyi a községi tanács felújítási alapja egy évben?

— Hatszázhuszezer forint.

— Ha mind erre fordítják is — úgy tudjuk, az iskolák is leromlott állapotban vannak —, kevés lesz.

— A költségek viselésébe természetesen szeretnénk „bevonni” a település gazdasági szerveit, a Lenin Tsz-t, az ipari szövetkezetet...

— Tárgyaltak már erről?

— Még nem.

*

Bódi Imréné, az országos hírű Lenin Tsz elnökének, aki tagja a megyei tanács

közművelődési bizottságának is, föltettük a kérdést.

— *Omladozik, beázik, dőlőfélben van a községi könyvtár. A községi tanács elnökének tájékoztatása szerint egy korszerű könyvtár kialakításában számítanak a szövetkezet hathatós támogatására is.*

— Jelenleg nincs pénzünk erre — lehetséges, hogy annak idején tudunk majd segíteni. Az új iskola építéséhez már átutaltunk a tanácsnak egymillió forintot, évi 40 ezer forinttal a művelődési házat, 150 ezer forinttal az MHSZ-bázist, szállítással együtt több mint 250 ezer forinttal a sportegyesületet támogatjuk...

— *Ön harminc éve él, és hosszú ideje dolgozik vezető beosztásban Tiszaföldváron. Mi az oka annak, hogy a kulturális középületek — művelődési ház, könyvtár, iskolák — átlagon aluliak, finoman szólva.*

— Tiszaföldvár harminc évvel ezelőtt — ugyanezzel a létesítményhálózattal „jól állt” e tekintetben. Aztán az idő telt, az épületek romlottak, s bár tévova tervek születtek, minden maradt. Érzésem szerint húsz esztendővel ezelőtt kellett volna felmérni a helyzetet.

Ismét a tanácsházán. *Döbrei József* műszaki ügyintéző is súlyosnak minősíti a könyvtár állapotát.

— Cserepeztük, körülbetonoztattuk pár éve — hiába. Régi, rossz vályogépület, ha ez egyszer elázik, elindul, és nem tudni, hogy megáll-e.

Ezek után lássuk, milyen átmeneti megoldás ígérkezik.

— A KIOSZ-szal tárgyalunk. A kisiparosok székháza átmenetileg megoldaná a problémát — mondja az elnöksasszony.

Kruchió Istvánné:

— A KIOSZ-székház semmiképp nem megfelelő. Akkor inkább itt maradunk.

Nyugodt lélekkel ideírhatjuk helyszíni tapasztalataink alapján: a szóban forgó

épület valóban alkalmatlan — még ideiglenesen is — könyvtári célokra. Dohos, vizes, sötét vályogház: több százezer forint értékű könyvvállományt nem szabad tárolni benne. Egy rossz cseberből egy még rosszabb vederbe...

Felkiáltó- és kérdőjelet kiteve itt akár be is fejezhetnénk, ha egyedi eset volna a tiszaföldvári.

1970 táján a községi tanácsok — a Művelődésügyi Minisztérium előírása értelmében — a takarékosági szempontok és különböző helyi anyagi „források” figyelembevételével elkészítették a könyvtárak távlati fejlesztési terveit. Számos településen — több helyütt a szolnoki járásban — mintha megfeledeztek volna a fenntartók a tervekről. A megyében a szolnoki járásban jut a mérőszámként használatos 100 lakosra a legkevesebb „könyvtári négyzetméter”. Tiszaföldváron az előírtnak a fele sincs meg. Kengyelen az ötöde se, de Tiszabón, Újszászon, Kenderesen sem jobb a helyzet. Összehasonlításképpen: a tiszafüredi járásban 92 százaléka megvan az előírt alapterületnek — jórészt a tanácsok közelmúltban tett erőfeszítése eredményeképp. S ha csak az alapterület hiányoznék: omlik a könyvtár gyermekrezslege Újszászon, veszedelmesen beázik Tiszabón, Kengyelen pedig az elképesztő zsúfoltság veszélyezteti a könyvek épségét. És az olvasókét és a könyvtárosokét!

Figyelemre méltó, hogy a szolnoki járásnak nincs a szó igazi értelmében vett könyvtári-módszertani központja sem. Évekkel ezelőtt a törökszentmiklósi és a szolnoki járás összevonása után a két központi könyvtárban megszűntek a módszertani csoportok. Pedig hozzáértő, aktív, segítesre kész felügyeletre, falujáró könyvtári „diplomátákra” ugyancsak szükség volna.

Szabó János

Szolnok megyei Néplap

Olvastuk

a *Szabad Föld* július 27-i számában *Bajor Nagy Ernő* „Bogácsi szombat délután” című riportját a Bükk hegység és az Alföld találkozásánál fekvő borsodi községről. „Jellemzi Bogácsnak és a könyvtárnak a kapcsolatát, hogy a temetőben Fodor Juliannának, a község egykori nagyemlékezetű tanítójának és könyvtárosának síremlékén egy kőből faragott nyitott könyv van, és a megboldogult foglalkozásaként egyik oldalon azt írták, tanító — a másikon pedig azt, hogy könyvtáros.” A cikkíró soraihoz csak annyit: alighanem ez az első eset az országban, hogy egy tiszteletdíjas falusi könyvtáros hivatástudattal végzett munkáját a síremlékén is foglalkozásként ismeri el és örökíti meg a környezete.

Kitüntetések

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa az Interkozmosz program keretében a világűr meghódításában, az első magyar—szovjet közös űrrepülés tudományos programjának előkészítésében kifejtett munkája elismeréseként a MUNKÁÉRT arany fokozatát adományozta *Agoston Mihálynak*, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ főigazgatójának.

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa eredményes munkája elismeréseként, nyugállományba vonulása alkalmából *dr. Borsos Józsefnének*, az Országos Széchényi Könyvtár főmunkatársának a MUNKÁÉRT bronz fokozata kitüntetését adományozta.

A kulturális miniszter, illetve az oktatási miniszter az 1980. évi pedagógusnap alkalmából, eredményes munkájuk elismeréséül *Huszár Gábornak*, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola könyvtári szakalkalmazottjának és *dr. Kukorelli Tibornének*, a Színház- és Filmművészeti Főiskola könyvtárvezetőjének, valamint *Mózes Ödönnének*, a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem vegyipari automatizálási főiskolai kar (Dunaújváros) könyvtárosának a KIVALÓ MUNKÁÉRT kitüntetését adományozta; *Hornicsár Tihaménné*, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem főkönyvtárosát, *dr. Szobonya Miklósnét*, a szegedi József Attila Tudományegyetem könyvtárosát, *Devsics Miklósnét*, a Pénzügyi és Számviteli Főiskola könyvtárvezetőjét, *Kindl Jakabnét*, a Pécsi Tanárképző Főiskola könyvtárosát, *Kelemenné Skultéty Évát*, a Nehézipari Műszaki Egyetem könyvtárosát és *Iván Margitot*, a győri Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola könyvtárosát MINISZTERI DICSERETben részesítette.

Az oktatási miniszter az 1980. évi pedagógusnap alkalmából, eredményes munkája elismeréseként *Istvánder Józsefné* általános iskolai könyvtárosnak (Pécscsabolcs) a KIVALÓ MUNKÁÉRT kitüntetését adományozta.

A kulturális miniszter nyugállományba vonulása alkalmából, eredményes munkája elismeréséül *Bacsa Andrásné*nek, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 12. sz. kerületi könyvtára vezetőjének a KIVALÓ MUNKÁÉRT kitüntetését adományozta.

KÖNYV- ÉS PAPÍR-RESTAURÁLÓ TANFOLYAM INDUL a budapesti Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola esti tagozatán 1981. februárjában az Országos Széchényi Könyvtár kezdeményezésére, a Művelődési Minisztérium rendelkezése értelmében. A két és fél éves, középfokú végzettséget nyújtó tanfolyamra mindazok jelentkezhetnek, akik közgyűjteménynél dolgoznak, érettségivel, könyvkötő szakmunkásvizsgával vagy könyvkötő alapismeretekkel és legalább két éves könyvkötői vagy restaurátori szakmai gyakorlattal rendelkeznek. Bővebb felvilágosítás és jelentkezés az Országos Széchényi Könyvtár könyvrestauráló laboratóriumánál (B. Kozovcsa Ildikó, Bp. V., Guszev u. 1. Tel.: 172-401) vagy hírlapállomány-védelmi osz-

Hírek

tályánál (Kastaly Beatrix, Bp. V., Rosenberg házaspár u. 6. Tel.: 318-776). (Ky)

KINEVEZÉSEK. A közel-múltban változások történtek a könyvtárügy több fontos posztján. Július elsejével az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtár tudományi tanszékének vezetőjévé **DR. DÁN RÓBERT**et, az ELTE tudományos főmunkatársát nevezték ki, augusztus 1-i hatállyal pedig a következő kinevezésekre került sor: az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum főigazgatójává, a nyugalomba vonuló **dr. Arató Ferenc** utódává **BALÁZS MIHÁLY**t, főigazgató-helyettesé pedig **LENGYEL SÁNDOR**t nevezték ki a művelődési miniszter. Balázs

Mihály az Oktatási Minisztérium pártbizottságának titkára, korábban pedig a Köznevelés c. folyóirat szerkesztője volt; Lengyel Sándor az Oktatási Minisztérium titkárságát vezette. — **KISS JENŐ**t, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár megbízott főigazgatóját főigazgatóvá nevezte ki a Fővárosi Tanács V. B. — **A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár legnagyobb hálózati egységének, a kőbányai Pataky István téri, 12. számú kerületi könyvtárnak vezetője, Bacsa Andrásné nyugalomba vonult; utódává júl. 15-i hatállyal TVERDOTA MIKLÓS**NÉ DR.-t nevezték ki.

VAS MEGYÉBEN OLVASÓTÁBORT az idén rendeztek első ízben. A *Hazafias Népfront* által szervezett és több kulturális intézmény által anya-

gílag is támogatott olvasó-tábornak a körmendi Bathyány-kastély adott otthont. A tiznapos táborban résztvevő negyven szakmunkástanuló részére változatos programot állított össze a tábor vezetősége, melynek élén Romhányi József, a szombathelyi 405. sz. Ipari Szakmunkásképző Intézet tanára állt. A bemutatók, előadások, foglalkozások sorában egyebek között táncdíjazzal összekapcsolt népművészeti műsor, film- és képzőművészeti bemutató, illetve foglalkozás, várkoncert, kórustalálkozó és komolyzenei hangverseny meghallgatása, country-bemutató és pol-beat est is szerepelt. Az irodalom- és olvasászeretetet, könyvtárhasználati ismereteket Hajnalné Németh Valéria körmendi és Devecsery László szomhatelhi könyvtárosok pláncították a fiatalokba. (T. L.)

A MEGYEI TANÁCSOK ÁLTAL ALAPÍTOTT KÖZMŰVELŐDÉSI DÍJAK közül, amelyeket az idei alkotmány napi ünnepek kapcsán osztottak ki, a Békés megyei tanács díját a *Békécsabai Megyei Könyvtár közössége*, a Győr-Sopron megyei tanács díját *Pernesz Gúla*, a győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár igazgatója, a Heves megyeit *Kocsis István*, a Hatvani Városi Könyvtár igazgatója, a Pest megyei Tanácsét *Csáki Ilésné*, a Dunaharaszti Nagyközségi Könyvtár vezetője, a Szolnok megyei Tanácsét pedig *Lékö Erzsébet*, a Jászjákóhalmi Községi Könyvtár vezetője kapta.

A PÉCSI VÁROSI KÖNYVTÁRHÁLÓZAT LEGNAGYOBB EGYSÉGÉT avatták fel aug. 20-án. A szigeti városrészt panelház-környezetében meghagyott XVIII. századi épületet, amelyet a régi tulajdonos iparos-kereskedő családról *Griffaton-háznak* neveznek, a városi tanács

nyolcmillió forintos költséggel felújította, és benne a városi könyvtárhálózat legnagyobb, 543 négyzetméter alapterületű egységét alakította ki, a környék 14 éven felüli lakossága számára. Az épület földszintjén olvasóterem és zeneszoba, emeletén 210 négyzetméteres szabadpólcos kölcsönző található. A svéd—magyar együttműködés keretében gyártott All-media bútorzattal berendezett könyvtár indulási állománya több mint 20 ezer kötet könyv, 250-féle hírlap- és folyóirat, valamint több száz hanglemez; nyitvatartási ideje heti 43 óra. A könyvtárátadó ünnepség avatóbeszédét Erdélyi Zoltán, Ybl-díjas építész, Pécs megyei Város Tanácsának vb-tagja mondta.

HALÁLOZÁS. Dr. Szabó Sándor Géza, a Debreceni Megyei Könyvtár főkönyvtárosa, irodalomtörténész július 15-én, 35 éves korában tragikus körülmények között elhunyt. Ady és Debrecen című dokumentumkötete és bibliográfiája a Dénes Zsófia-alapítvány díjazott műve lett, s a szakkritika az Ady-centenáriumra megjelent legértékesebb öt kiadvány közé sorolta; Móricz és Debrecen című kötete a közeljövőben hagyja el a nyomdát. Befejezetlenül maradt a Csokonai Kör levelesládája című dokumentumkötete a század elejének debreceni irodalmi társaságáról. Szeptemberben kezdte volna meg az aspirantúrát, melynek témájául a debreceni felvilágosodás utolsó korszakát választotta. Kül-

ső munkatársa volt az **Alföld** című folyóiratnak, a **Hajdú-Bihari Naplónak**, s lapunk, a **Könyvtáros** is több írását publikálta. Legutolsó cikkének, mely az „Új városok könyvtárai” sorozatban **Berettyóújfaluról** szölt, megjelenését már nem érte meg.

SZOCIALISTA EGYÜTTMŰKÖDÉSI SZERZŐDÉST kötött szept. 3-án a Könyvértékesítő Vállalat, illetve a Paksi Közművelődési Intézmények Igazgatósága, az Atomerőmű-beurházás Szakszervezeti Intéző Bizottsága, valamint a Paks és Vidéke ÁFESZ. A szerződés célja a könyvkereskedelem és a könyvtárellátás jobb feltételeinek megteremtése Paks városában és az atomerőmű területén, pontjai között pedig a terjesztőhálózat kibővítése, az újdonságzállítás meggyorsítása, az atomerőműben dolgozó külföldi szakemberek könyvellátásának megszervezése, a Paksi Városi-Járásai Könyvtár rendeléseinek gyors és pontos teljesítése, továbbá az író-olvasó találkozóinak megrendezéséhez nyújtandó segítség szerepel.

KITÜNTETÉS. DR. LAZÁR PÉTERTt, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ nyugalmazott főigazgatóját a Kaula-alapítvány aranyérmével tüntették ki a könyvtárügy és az információügy fejlesztésében szerzett érdemeiért és az indiai nemzeti tudományos-műszaki információs rendszer megtervezésében való részvételéért. A kitüntést, melynek odaítéléséről nemzetközi bizottság döntött, szeptember 3-án a Kulturális Kapcsolatok Intézetében adta át az indiai nagykövetség tanácsosa az alapítványt tevő Prithvin Kaula professzor, az indiai könyvtárügyi oktatók egyesületének elnöke, a benaresi egyetem dékánja jelenlétében.

Kézfogás a magyar kultúra ügyében

Külföldön élő
magyar származású könyvtárosok
és hazai könyvtárosok találkozója

Évek óta épül a híd a hazai és a határon túli magyarság között. Évek óta mind igazabb kép kép kerekedik egymásról a határon innen és túl. A nyelv és az irodalom invitálta elsőnek itthoni beszélgetésre a hazánktól távol élő magyarságot, s lassanként a kultúra más területei is csatlakoztak a kapcsolatteremtés szép programjához. Hiányzott azonban egy láncszem: a kultúra közvetítőinek tevékeny csapata, a könyvtárosok köre. Hogy mennyire hiányzott a hungarika-kapcsolatok köréből a könyvtárosok méltó képviselője, azt a külföldi magyar könyvtárosok első alkalommal megrendezett hazai találkozásának sikere bizonyítja. A kezdeményezésért a *Magyarok Világszövetségét* illeti a köszönet. A lebonyolítás oroszlánrészét is a Világszövetség vállalta magára, a szervezés nehéz feladatához azonban kitűnő segítséget kapott a Széchényi Könyvtártól és a Magyar Könyvtárosok Egyesületétől is.

Az augusztus 11-től augusztus 15-ig tartó programban 10 ország 37 magyar könyvtárosa vett részt. A háromnapos tanácskozást értékes vidéki program egészítette ki.

A konferencia célja és jelentősége sokrétű volt. Talán elsőként a kölcsönös tájékoztatást kell megemlítenünk. A magyar könyvtárügy eredményeiről és gondjairól *Sárdy Péter*, a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályának helyettes vezetője, nemzetközi kapcsolatainkról *Papp István*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ igazgatója, a külföldi magyar könyvgyűjtemények jelentőségéről és szerepéről pedig *dr.Havasi Zoltán*, az OSZK főigazgató-helyettese adott áttekintést. A hazai könyvtárügyről a vendégekben kialakult kép a Magyar Könyvtárosok Egyesületének szombathelyi vándorgyűlésén elhangzott nyílt, elgondolkodtató referátumok alapján válhatott még teljesebbé.

Számunkra rendkívül színes és sokoldalú bepillantásra kínáltak lehetőséget vendégeink összefoglalói. A tanácskozásra hozzánk érkezett könyvtárosok tevékenysége szerteágazó, sokszínű, lehetőségeik sokfélék, tevékenységük hatósugara különböző. Valamennyi megnyilatkozásban közös volt azonban a magyar kultúra szeretete és megbecsülése, a felelősség annak megőrzéséért és terjesztéséért, a törekvés arra, hogy ki-ki a maga helyén, a maga lehetőségei szerint megtegye a tőle telhetőt.

Mi mindenről esett szó? *Zoltay Zsófia* a Buenos Aires-i magyar egyesületi könyvtárakról, *Czakó T. Piroška* egy amerikai iskolai könyvtáros (Sterling Heights, Michigan) lehetőségeiről, *Kádár Péter* (Göteborg) a svéd közművelődési könyvtárak „ronggyá olvasott magyar könyveiről” számolt be. *Kabdebő Tamás* (Manchester) a külföldi magyarság olvasói ízlését elemezte. Beszámolójukból a *külföldi magyar olvasókért* szívvel lélekkel küzdő könyvtáros munkájáról kapott képet a hazai könyvtárostársadalom.

A külföldi magyar gyűjtemények számbavétele újonnan éledő igény. A jelenleg folyó kutató és feltáró munka csak nemrég kezdődött. Értékes adatokat szolgáltatnak ehhez a munkához azok a külföldi kollégák, akik egy-egy könyvtár magyar vonatkozásait vagy éppen egy-egy magyar könyvtárat ismertettek. *Galambos Ferenc* (Unterwart) a burgenlandi magyarság egyik könyvtáráról, *Kesztyűs Tibor* (Göttingen) a Göttingeni Egyetemi Könyvtár finnugor gyűjteményéről, *Evans Katalin* (Oxford) a Bodleian Library állományának magyar vonatkozásairól, *Muraközy Borsos Nóra* (Párizs) a Bibliothèque National, *Horchler Gábor* (Washington) a Library of Congress, *Sz muk Szilvia* (New York) a New York Public Library, *Dobozy Mária*

(Princeton) pedig a Princetoni Egyetemi Könyvtár magyar anyagáról adott tájékoztatást.

A külföldi magyar *gyűjtemények fejlesztéséért* és színvonalaért éppen az ott élő magyar könyvtárosok lehetnek rendkívül sokat. Kettős tájékozottságuk sajátos többlet, speciális ismeret, amely egyaránt érték a hazai kultúra terjesztése és a határon túl élő magyarság kulturális ellátottsága szempontjából.

Nem kisebb jelentőségű a magyar származású könyvtárosok aktivitása a kint élő magyarság *életére és történetére vonatkozó dokumentumok* gyűjtésében. Ezt a teremtető erőt képviselte *Stein Rózsa* (New York) izgalmas beszámolója a Columbia Egyetem egyik speciális gyűjteményében végzett munkájáról és a kortárs nyilatkozatokat gyűjtő magnószalagár magyar anyagáról. *Molnár Ágoston* (American Hungarian Foundation, New Brunswick) előadása meggyőző erővel tárta fel a dokumentumok gyűjtésének jelentőségét, és felhívta a figyelmet a lehetséges módszerekre. Igen fontos gondolatot fogalmazott meg, amikor felvetette a közös program alapján létrehozandó hungarika tájékoztatói központ alapításának lehetőségét.

Czigány Magda (London) arra hívta fel a figyelmet, hogy a külföldi magyar könyvtárosok fontos szerepet tölthetnek be a külföldi hungarikák hazajuttatásában, illetve beszerzésük elősegítésében.

A lkalom nyílt ezúttal arra is, hogy megismerjük a külföldi magyar gyűjtemények *gyarapításának* gondjait és lehetőségeit. Mind az eredmények, mind a sikertelenségek arra hívták fel a figyelmet, mennyire fontos, hogy a hazai tájékoztatás a kellő színvonalon álljon és megfelelően gyors legyen, s ugyancsak mennyire fontos a hazai ügyintézés alkalmazkodóképessége, az együttműködés gondos építése. Az erről folytatott beszélgetés során a Kultúra Külkereskedelmi Vállalatot *Beck Andrásné* fősztályvezető képviselte.

A kint élő magyar könyvtárosokra legalább olyan felelősséget ró a gyűjtemények *feltárása*, mint azok fejlesztése. A feltárás hagyományos eszközeinek, a bibliográfiáknak, illetve azok készítésének fontosságát fejtette ki *Békly-Halász Iván* (Toronto). E munka módszertani kérdéseiről *Kozák Réka* (St. Louis) készített gondos elemzést. Az egyik nagy amerikai bibliográfiai vállalkozásban (Union Catalogue) való magyar részvétel fontosságáról hallottunk *Oroszlán Judit* (Washington) nemes büszkeséggel megfogalmazott beszámolójában. Az új technika, a gépesítés lehetőségeit lelkesen ecsetelte *Kovács Gábor* (Colorado) és *Krivátsky Péter* (National Library of Medicine). *Györgyei Klára* (New Haven) ennek buktatóiról, *Rajec M. Erzsébet* (New York) pedig az új szolgáltatások sokoldalú hasznosításának lehetőségéről s a hungarika anyag feltárása során felbukkanó értékekről adott előremutató áttekintést. A hazai és a külföldi magyar könyvtárosok együttműködése szempontjából egyik legfontosabb bejelentés éppen e tárgykörben hangzott el *Basa Molnár Enikő* és *Basa Péter* előadásában, akik egy gépesített hungarika-adatbázis tervét körvonalazták. Ez a terv találozik a hazai könyvtérms korszerű feltárásának programjával is, és így — talán nem is a távoli jövőben — a mágnesszalagok cseréje útján előre vetíti a hungarika-tájékoztatás nagyvonalú lehetőségét.

A találkozó *Bíró Ruth* (Pittsburgh) referátumával egy eddig talán kevésbé hangsúlyozott szempontra is felhívta a figyelmet. Arra, hogy a magyar kultúra megfelelő képviselete külföldön nemcsak a kint élő magyarság számára fontos, s nem csupán a hazai kultúra érdeke, hanem értékes hozzájárulás az egyetemes kultúrához is. Az ebben a szellemben született programok és erőforrások (például az INTERFUTURE) — ha megtaláljuk velük a kapcsolatot — új lehetőségeket kínálnak az együttműködés továbbfejlesztéséhez.

E néhány nap hangulata jogos reményeket ébreszt arra, hogy a magyar könyvtárosok szakmai köre kibővül a határon túl élő magyar könyvtáros szakemberekével. Bízunk benne, hogy a külföldi magyar könyvtárak és könyvtárosok tevékenységéről ezután rendszeresebb tájékoztatást kapunk, a hazai és a külföldi hungarika-gyűjtés biztosabb forrásokra támaszkodhat, az együttműködés lehetősége megnő, a magyar kultúra terjesztése a külföldi könyvtárakon keresztül rendszeresebb és módszeresebb formákat ölt.

Dr. Szabó Zoltán, a Magyarok Világszövetségének főtítkára nem véletlenül hangsúlyozta megnyitó beszédében a találkozó, a személyes kapcsolat jelentőségét, mert e programok szószólói és az együttműködés során a mi partnereink elsősorban éppen azok a könyvtárosok lehetnek, akik részesei voltak a budapesti baráti kézfogásnak, s egymás körében új barátokra leltek.

Kovács Ilona

VALLOMÁSOK A KÖNYVTÁRRÓL

Az ügynök álomvilággal ügynököl

Nem is tudom, mikor kezdődött. Két-három éves koromból őrzöm azt az emléket, hogy nagyanyám mesét olvas fel nekem. Azután már én nyúztam állandóan: olvasson! Felolvasta szegény előbb *Benedek Elek* és *Vajda Marietta* összes meséit, majd a Mackó Mukit, meg mindazokat a gyerekkönyveket, amelyek akkor slágerek voltak. Egyre gyöngülő szemét a *Robin Hoodon* és *Kiplingnek A dzsungel könyvén* rongálta tovább követelőző unokája kedvéért. Az iskolában először olvasni tanultam meg, ezért nem lettem „játszó gyerek”. Olvasó voltam. Délutánonként félkönyökön hevertem, és faltam mindent, ami a szülői és nagyszülői könyvtárban elérhető volt. Előbb a hátsó sorokból a „nem nekem valókat”, később a díszkötéses szépirodalmat: *Gárdonyit, Mórát, Mikszáthot, Nyírőt, Tamásit*, majd az ostrom alatt a pincében a *Don Quijote* rövidített, ifjúsági kiadását.

A háború után már az iskolában is olvastam, főleg a számtan- és a fizikaórákon. Rettenő jól kidolgozott módszerem volt: lefedtem a füzetet a könyvet, és soronként csúszttam a lapon. A tanárom soha nem vette észre, és közepes matematikajegyemet gyengébb szellemi képességemnek tulajdonította. Pedig ez a közepes is kitűnő matematikus szomszédomnak volt köszönhető, akinek a tudása és állandó súgása lehetővé tette számomra az órák alatti olvasást. Kidolgozott módszerekben otthon sem volt hiány: zseblámpával a paplan alatt is olvastam... — Agyban nincs olvasás! Arra való a szék és az asztal — szokta mondani apám. De így 13—15 éves koromra végeztem *Sinclair Lewis* könyveivel és *Upton Sinclairrel, Török Rezsővel és Karinthy: Tanár úr kéremjével*. Lassan külön olvasmányvilág alakult ki bennem. Hőseim voltak, ideáljaim, de olyanok is, akiket gyűlöltem vagy megvettem. Tudtam beszélni Gárdonyi vagy Mikszáth stílusában. A középiskolában aztán *Földi Béla* bácsi, magyartanár és iskolai könyvtáros — a Toldy Gimnázium legendás alakja — végigolvastatta velünk az orosz klasszikusokat, és megtanított a versek olvasására és szeretetére. Nálam — mint nemzedékem jó néhány tagjánál — *József Attila* és *Radnóti* voltak a listavezetők. Mégis szertelenül olvastam, válogatás nélkül. *Conan Doyle* éppúgy lekötött, mint *Solohov*; a cowboy-regénytől a gorkiji realizmusig minden stílushoz volt közöm. Tizenéves korom nagy élménye végül is Móríc Zsigmond maradt.

MECS KÁROLY
színművész

Az olvasásba a főiskola hozott rendszert. A sok kötelező olvasmányt, amit *Hegedűs Géza* szigorúan számonkért. Köszönet neki! *Trautmann Ilke* könyvtárvezető csodálatos bűvészkedésének hála, mindig idejében megkaptam valamennyit. Így tanultam meg szeretni a drámaolvasást a nagy görögöktől kezdve a később, de örökre megszeretett *Szomorgy Dezsőig*. A négy év alatt isten tudja, hány csodán rágtam át magam. Állandó olvasója voltam ebben az időben a főiskola könyvtárának. Már nekem is nagy könyvtáram volt odahaza, de 1958—60 táján sok könyv még csak a mi szakkönyvtárunkban létezett. Évfolyamok adták tovább a ronggyá olvasott *Szomorgy-, Szép Ernő-, Kosztolányi-*köteteket, *Kleist* vagy *Euripidész* műveit. Ma már ezeket — szerencsére — újra kiadták, így azóta saját könyvtáramat használom.

Milyen lehet nem olvasni? Nem tudom. Éhségről már feledkeztem meg olvasás közben, de arra nem emlékszem, hogy a jóllakottság elvette volna a kedvemet az olvasástól. És ahogy az ételekben sem vagyok válogatós, ugyanúgy olvasmányaimban sem. Egyetlen feltétel: műfajában legyen jó! Persze, vannak kedvenceim, amelyekből többet és gyakrabban „fogyasztok”, s akadnak számomra kevésbé élvezhetőek is. Ezekből csak a javát próbálok kicsipkedni, a többiről nagyvonalúan lemondok. Természetesen az is előfordul, hogy kötelességből nem kívánt műbe ütközöm, ilyenkor — ha valóban elkerülhetetlen a találkozás — igyekszem az anyag bizalmába férközni, azzal a hiú reménnyel, hátha megadja magát. Ekkor ismét felkeresem a könyvtárakat.

A könyvtár varázsa, a semmivel össze nem téveszthető könyvszag mindig elindítja bennem azt a folyamatot, amely a mindennapok legszebb időtöltésének vágyát éreli: az olvasását. Kialakult bennem az olvasó ember lelkivilága és az élő ember belső énjé, ami ugyan szét nem választható, mégsem homogén. Az ügynök álomvilággal ügynököl — hallom *Willy Loman* szavait —, és bár értelmem tiltakozik ellene, érzem, hogy így van. A könyv bizonyos esetekben mákony. Am úgy bódít el, hogy általa tisztábbnak, értelmesebbnek, gazdagabbnak érezzük magunkat. Pedig lehet, hogy épp egyéni döntési képességünket befolyásolja. Veszélyes játékok! Szétszórta tesz, társadalmi bajok és konfliktusok részesévé, ugyanak-

kor egy kicsit védtelenné, mert elringat, a hősök tetteit és erényeit szuggálja belénk.

Azt hiszem, közismert a szuperszonikus pilóta balesetének története: A repülőgépből kiszállva gépkocsiba ült, és belerohant a sorompóba, mert botkormányának érezve a volánt, húzni kezdte. Nos, valahogy így reagálok néha, ha nagyon belelélem magam valamelyik regény vagy dráma világába, és a könyvet letéve, hirtelen nem tudom, hogyan kerül elem egy közért, egy utca, a gyalogjáró...

Számomra az olvasás életszükséglet! Menekülés a napi gondok elől a történelemben, szociográfiában, a talán ismert, de megunhatatlanul, mindig másként jelentkező emberi, társadalmi helyzetekbe.

Bemutatjuk

a 450 éves mezőtúri középiskola könyvtárát

Mezőtúrnak, ennek a több mint 700 éves múltira visszatekintő alföldi városnak legrégebbi iskolája, a Dózsa György nevét viselő mezőgazdasági gépszerező szakközépiskola (azelőtt a Munka Vörös Zászló Erdemrendjével kitüntetett gimnázium) most ünnepli alapításának 450. évfordulóját.

Az 1530-as megnyitás azt is jelenti, hogy ez az iskola megelőzte neves társait, a sárospatakit, a pápait és a debrecenit is. A magyar reformáció plebejus szárnyának, a szó szoros értelemben vett magyar „igehirdetőknak” köszönheti létét, nem pedig valamelyik, hirtelen a reformációhoz csatlakozott patrónus főúrnak. Alig húsz évvel alapítása után már olyan „oskolamestere” van, mint *Szegedi Kis István*, a neves prédikátor, tudós és író. Nem véletlen, hogy jó néhány itt tanító mester a debreceni kollégium tanítója is lett.

Az alapításra is jellemző szabad, népi fogantatású, felvilágosodott gondolkodás nemes hagyománnyá vált ebben az iskolában, amelyhez a fenntartó város parasztpolgársága a legveszterhesebb időkben is gőrcsösen ragaszkodott. Törökök, rácok pusztították, égették e várost, sőt lakói a XVIII. század fordulóján kétszer is futni kényszerültek, de iskolájuk még ott, akkor is működött.

A mezőtúri diákok voltak az 1735-ös parasztfelkelés szellemi mozgatói: le is sújtott rájuk Bécs haragja alaposan. Nem húzódtak félre az 1848–49-es szabadságharcban sem. Közülük került ki *Pétery Károly*, a radikális politikus és

író, *Kossuth* barátja is. Így talán azon sem kell csodálkoznunk, hogy 1918. október 31-én éppen az iskola akkori igazgatója, *Borsos Károly* és egyik tanára, *Lányi Lajos* kezdeményezésére alakult meg a Nemzeti Tanács.

De sohasem szűkölködött ez a gimnázium kiváló tanárokbán. Messze a teljesség igénye nélkül említhetjük közülük *ifj. Péczeli József* író és akadémikust, a nyelvész *Fogarassy Gábort*, *Czebe Gyula* bizantinológust, a Kossuth-díjas *Csenki Imrét* s néhány olyant is, akiknek a nevét talán már csak a hálás tanítványok és a barátok megtartó emlékezete őrzi, köztük *Benkő Gyuláét*, *Boros Istvánét*, *Herbály Andrásét*, *Patkós Jánosét* s az iskola felszabadulás utáni igazgatóját, a fájdalmasan korán elhunyt *Óri Zoltánét*, az őt követő és hasonló sorsú *Ádám Sándorét* és *Bíró Józsefét*.

De igaztalanok volnánk, ha nem említenénk a még köztünk élő *Papp Lászlót*, *Högye Sándort*, *Óri Zoltánét*, a még ma is tanító *Dobos Istvánt*, *Varga Lajost*, *Gombás Istvánt*...

Talán megbocsátható a hosszú, de korántsem teljes felsorolás, hiszen e sorok íróját annyi feledhetetlen emlék, közös munkában született és erősödött barátság kötötte s köti ehhez az iskolához, volt és mai tanáraihoz.

De a nagymúltú iskola méltán lehet büszke tanítványaira is. Itt maturált a költő *Erdélyi József*, *Tamkó Sírátó Károly* és itt tanult *Szép Ernő* is. Innen indult a festő *Félegyházi Gyula*, *Várady Lajos*, *Török János*, *Izsák József*, *Salgó*

Endre, a keramikus *Gorka Géza*, *Veres Miklós*, *Kun Éva*, a grafikus *Túri-Polgár István*. Volt tanulói névsorában találjuk *Tábori Kornél*, *Háy Mihály* nevét. Innen került ki az iskola egykori igazgatójának fia, a Chinoin gyár mai vezérigazgatója, *Mezey Barna* s egy rövid „intermezzo” erejéig ide járt *Várkonyi Zoltán*, a nemrég elhunyt kiváló színész is.

A szép hagyományoknak méltó folytatói életközeli „szakmájukkal” az iskola mai tanítványai is. Általában 20 százalékkuk egyetemre, főiskolára kerül, és a szakmai tanulmányi versenyek díjazottjai között majd minden évben van túri diák is.

Mind a régi, mind a mai diákság sikeres indulásához nagyban hozzájárult az *iskola 25 és félezres könyvtára*, melyből a régi anyag mintegy 12–13 ezer kötet. A legutóbbi időben igen nagy anyagi áldozattal, központi támogatással és a diákság lelkes társadalmi munkájával két hatalmas tanteremnyi nagyságú, korszerű könyvtárat alakítottak ki.

Az egyik, raktári résszel is kiegészített teremben körös-körül a falak mellett, mennyezetig érő polcokon kapott helyet a mai állomány. A középre helyezett asztalor mellett egy osztálynyi gyerek is olvashat egyszerre, vagy válogathat az év márciusa óta pontos szakrendbe szedett könyvek között. Azóta érezhetően megnőtt a tanulók érdeklődése is, ugrás-szerűen emelkedett a kölcsönzések száma. De még a szünetekben is 20–40 gyerek fordul meg a könyvtárban, amelynek állományát évi 10 000 forinttal gyarapítja az iskolavezetés, s bővítette a kollégium átleltározott könyvanyaga, valamint az egykori körmendi mezőgazdasági főiskolától átvett mintegy 2000 kötetnyi értékes műszaki könyv is.

A kitűnő munkafeltételeket teremtő *Győrfi Györgyné* igazgató és helyettese, *Horváth Józsefné* mellett a könyvtár lelke, a tanulók könyvtári munkájának irányítója a Debreceni Agrártudományi Egyetem Mezőtúri Főiskolai Karától néhány éve ide került *dr. Tolnai Gábor*. Ő a főiskola tanulmányi osztályának vezetését cserélte fel a főhivatású könyvtárosi állással. Mellette 10 órás segítő is van, a kitűnő helytörténész, *dr. Gombás István* személyében.

Így a könyvtár a hét minden napján a tanulók rendelkezésére áll. Tolnai Gábornak köszönhető az állomány teljes leltározása, szakrend szerinti elhelyezése s nem utolsósorban a könyvtári foglalkozások rendszeressé tétele. Szabályos tanmenet szerint minden tanulócsoporthoz öt könyvtári órán vesz itt részt. Így minden tanuló húszórás könyvtári stúdium után folytatja tanulmányait valamelyik

felsőfokú tanintézetben, vagy helyezkedik el a termelő munkában. A régi állománynak otthont adó szomszédos terem igazi tudományos könyvtár levegőjét árasztja bútorzatával, galériás belső terével, kiállító vitrinjeivel. A város helytörténeti kutatói sem véletlenül keresik fel szívesen ezt a könyvtárat. A fő vonzóerő természetesen maga az állomány, amelynek értékes anyagát az intézet tanárai vízhatlan zsákban elásva mentették át a második világháború viharain.

Az elhúzható üveggel védett, korszerű polcokról valóban a könyvbé foglalt történelem tekint az érdeklődőkre. Felsőrolni végképp lehetetlen, ezért csak — mint a játékbolt polcaira rácsodálkozó kisgyerek — a figyelmemet legjobban megragadó műveket említem.

Itt egy 1546-os kiadású, *Cicero*-leveleket tartalmazó mű, amott *Pietro Bembo* 1556-ban megjelent *Historia Veneta* című munkája. 1597-es kiadású, kódexlapba kötött *Arisztotelész*, majd egy 1564-es bilingvis — latin—görög nyelvű — *Odüsszeia* és egy 1607-ben Frankfurtban megjelent értelmező szótár vonzza magára a figyelő szemét. Gazdag a könyvtár első kiadású művekben is. Megtalálhatók itt például *Kazinczy*: Bács-megyeinek öszveszedett levelei 1789-ből, a Debrecenben készült és nyomtatott *Magyar Fűvészkönyv* 1807-ből, a *Contrat Social* (Társadalmi Szerződés) 1761-es, a *Kritik der Urtheilskraft* (Kant) 1792-es kiadása s *Pápay-Páriz* latin—magyar szótára (Nagyszében, 1767).

De az európai nyomdászat történetéhez is adalékot nyújtanak a polcon sorakozó könyvek. Holland, francia, német, lengyel, olasz nyomdatermékek mellett a hazai nyomdászat szinte minden emlékhelye képviselve van itt. Közülük csak a *Szenczi Molnár* által fordított és *Misztófalusi Kis Miklós* által 1701-ben nyomtatott „*Discursus de Summo Bono*” című művet említem.

Az iskola szabadabb gondolkodású légekörére utal, hogy könyvtárnokai a századelőtől kezdve rendszeresen vásárolták a baloldali szerzők műveit is. *Szabó Ervin*, *Garami Ernő*, *Weltner Jakob*, *Somogyi Béla*, *Buchinger Manó*, *Bokányi Dezső* írásait láthatjuk a polcokon, a teljes *Munkáskönyvtár* sorozat kötetei mellett. 1936-ban megvették *Marx* műveit is.

Külön említésre méltó a gazdag folyóiratállomány. A régebbiek között a *Honderú*, a *Regélő*, a *Pesti Divatlap*, a *Budapesti Szemle*, az *Egyetemes Philológiai Közlöny*, a *Nyugat* és a *Századok* 1945-ig teljes évfolyamait nézegetheti az érdeklődő olvasó. A napilapok bekötött évfolyamai is hosszú polcsorokat tölte-

nek meg. Külön értéket képviselnek a helyi kiadású napilapok kötetei. Teljes repertorizálásuk még várta magára, bár a város 700. évfordulójára megjelent helytörténeti kiadványok forrásanyagához nagy segítséget adtak ezek a régi újságok, folyóiratok.

De nem panaszkodhatnak az iskola mai diákjai sem. 98-féle folyóirat között válogathatnak. Szakmai és társadalomtudományi folyóiratok bő választéka áll az olvasók rendelkezésére.

Am bőven akad még tennivaló is addig, amíg ez a könyvtár a benne felhalmozott értékekhez méltó módon szolgálhatja a kutatás, a tudomány, az olvasás érdekeit. Bár a könyvtár szorgos kezelőinek jóvoltából valamennyi könyvet, be kötött folyóiratot beletároltak, az 1945 utáni beszerzések címléírásával és szakszavával is elkészültek, és a régi állomány darabjai is szak-, illetve betűrendben sorakoznak a polcokon; az utóbbiak címléírása és szakszavása még hiányzik. Az állomány nagyságát tekintve mindennek elvégzéséhez még óriási munkára van szükség. De a feldolgozott kötetek katalóguscédulái is sokszorosításra várnak még.

Igaz, a Szolnoki Megyei Könyvtár tetemes számú könyvet köt be évenként a

könyvtár részére, a háborús éveket a földben átszenvedett régi állomány tekintélyes hányada mégis gondos kötészeti munkára, esetenként restaurálásra vár. A régi újságok, ritkaságok mikrofilmzését már említeni is alig merem.

Az iskola könyvtára jól és eredményesen működik együtt a mezőtúri Móricz Zsigmond Városi Könyvtárral. Kézikönyveket, szótárakat esetenként kap tőle kölcsön, viszonzásként pedig nyitva áll az iskolai könyvtár a helyismereti kutatók előtt. Együttműködnek a helyismereti feltárásban is. Ezt a munkát kell továbbfolytatniuk — épp a közösség érdekében.

Közös kiállítások, író—olvasó találkozók, irodalmi estek, olvasómozgalmi kapcsolatok jelzik a folyamatos együttműködés eredményeit. De ugyanez mondható el a Debreceni Agrártudományi Egyetem Mezőtúri Főiskolai Karának könyvtáráról is, főleg a szépirodalmi kapcsolatok tekintetében.

Úgy véljük, megérett az idő arra, hogy a városban működő könyvtárak megteremtésük valamennyiük számára hasznos együttműködési körüket. Ehhez a jószándék minden érdekelten megvan.

Szurmay Ernő

IRODALOM

Óri Zoltánné: A mezőtúri Dózsa György Gimnázium és Mezőgazdasági Szakközépiskola könyvtáráról. = *Együtt*, 1972. 1—2. sz.

Tál Gizella: A túri alma mater. = Szolnok megyei Néplap, 1980. június 1.

Barta András: Az iskolának és szülőnek együtt kell nevelnie. = *Magyar Nemzet*, 1980. ápr. 13.

Sz. F.: A túri intermezzo. = *Magyar Nemzet*, 1980. ápr. 10.

Olvastuk

a VENGRIJA (Magyarország) címmel a leningrádi Szaltükov—Scsedrin Könyvtár, a Szovjet Földrajzi Társaság és a Szovjet—Magyar Baráti Társaság által közösen kiadott ajánló bibliográfiát, amely a „Sztranü i narodü mira” (A világ országai és népei) sorozatban jelent meg. A hazánkat sokoldalúan bemutató, annotált irodalomjegyzéket A. P. Raszkin állította össze, előszavát pedig A. I. Puskás írta.

A bibliográfia témák szerinti felépítésű: a marxizmus klasszikusainak Magyarországról szóló írásai után hazánk földrajzát, történelmét, kultúráját, a szocialista Magyarország fejlődését, Oroszországhoz és a Szovjetunióhoz fűződő kapcsolatát mutatja be. A könyvészetben jórészt a 60—70-es években megjelent szovjet, illetve magyarból fordított tudományos és ismeretterjesztő művek kaptak helyet. A magyar szerzők között történelmünk, társadalmi, gazdasági és kulturális életünk olyan jeles alakjai szerepelnek, mint például Bartók Béla, Kodály Zoltán, Kun Béla, Tácsics Mihály, Kádár János. Az összeállítás minden bizonnyal hasznos segítséget nyújt valamennyi szovjet olvasónak, aki érdeklődik hazánk iránt. (Raszkin, Alekszandr Petrovics: Vengrija. Rekomendatel'nüj bibliograficeszkij ukazatel'. Moszkva, Kniga, 1980. 93 l.)

(R. Á.)

Az Egri Sajtószövetkezet könyvtára (1919—1926)

Ismeretes, hogy miután a nemzetközi reakciós és intervenciós erők összefogása megdöntötte a Tanácsköztársaságot, 1919. augusztus 1-én megalakult a Peidl-féle szakszervezet, majd augusztus 8-án a Friedrich-féle kormány. Ekkor a román megszállók segítségével elkezdődött a Tanácsköztársaság szociális viszonyainak, vívmányainak a felszámolása, majd a jobboldali politikai és szellemi térhódításra és annak stabilizációjára való törekvés. Az ellenforradalmi propaganda egyik területe a közművelődés volt, ezen belül pedig fontos eszköze a könyvtár.

Heves megyében a jobboldali szellemű közművelődés kialakításában irányító szerepet vállalt a klérus. 1919 augusztusában megalakult az *Egri Keresztény Sajtószövetkezet*, amelynek feladata lett az egyház társadalompolitikai törekvéseinek támogatása a közművelődés és a sajtópropaganda eszközeivel. A helyi sajtó is hírül adta egy olyan hírlapterjesztő propagandaüzlet megnyitásának tervét, amely a „hazafias és vallásos szellemet akarja feltárni, megerősíteni, megszilárdítani”. Egyik fő feladata „... a most közösen forgó tömérdek metelyező írás kiszorítása a tisztességes magyarság házából, könyvespolcairól”.

A szövetkezetet kereskedelmi szempontból forgalmas, központi helyen, a Fő utcában, a mai tejbolt, az egykori Szolcsányi-féle könyvüzlet helyén hozták létre. Tevékenységi köre a könyveken kívül kiterjedt a sajtótermékek terjesztésére is. 1921-ben már a Líceum előtt és a Fő utca sarkán két újságarúsító pavilont is megnyitottak. A bolt könyvanyagát elsősorban a vallásos és a klasszikus irodalomból, valamint a Horthy-rezsim propagandakiadványaiból válogatták össze. Ezekon kívül nagy számban árusítottak folyóiratokat, zeneműveket, továbbá rajz- és írószereket, füzeteket, szentképeket, majd az idegenforgalom fokozódásával a várost ábrázoló térképeket is. Rendeltetésüknek megfelelően az üzletben nagy számban hoztak forgalomba keresztény jelzővel illetett, tehát jobboldali napilapokat és röpiratokat. A tömegek megnyerése és az ún. keresztényi szellemben való nevelése céljából a könyvárúsítás mellett lépéseket tettek a saját könyvtár megszervezésére is. Erre szintén még a húszas évek elején sor került. Kölcsonkönyvtárunkban olyan kiadványokat helyeztek el, mint

gróf Apponyi Albert emlékiratai, Ottlik László: A marxizmus társadalomelmélete, Szabó László: Mi okozta az összeomlást és a forradalmakat? stb. Mindenesetre a szerzőkből és a címekből is kitűnik, hogy a kölcsonkönyvtárat meghatározott politikai céllal, a szövetkezeti tagok jobboldali ideológiái nevelése érdekében hozták létre. A sajtószövetkezet kölcsonkönyvtári tevékenysége során azonban értékes műveket is adott az olvasók kezébe, például *Jókai* összes műveit, *Arany János* válogatott munkáit, *Petőfi Sándor* műveit. és az egyház által is elfogadott más magyar klasszikus költők és írók könyveit. A történelmi munkák közül pozitívista, megbízható adatközlésükkel értéket képviseltek az olyan kiadványok, mint *Fraknói Vilmos: Magyarország a mohácsi vész előtt* és *Gracza György: Az 1848—49-i magyar szabadságharc története* című, ötkötetes munkája.

A könyvtár beiratkozási díja 1922-ben 10 korona volt, a szegényebb néprétegek emiatt is alig vehették igénybe. A kispolgárság és a városi tisztviselők körében azonban népszerű lett, s ezt az is bizonyítja, hogy nem sokkal megnyitása után már 277 tag iratkozott be a könyvtárba.

A könyveladás és a könyvtári kölcsönzés mellett a sajtószövetkezet 1921-ben 99-féle napilapot is árusított. E jobboldali beállítottságú napi- és hetilapokat eszmei fegyverként kívánták felhasználni a Tanácsköztársaság továbbélő társadalompolitikai és szövetkezetpolitikai nézetei ellen. Jellemző e sajtótermékek nagy forgalmára, hogy 1922-ben 776 094 lappéldányt adtak el, ami havonta majdnem 65 ezres forgalmat jelent. Ugyancsak meghatározó szerepe volt ebben az Eger társadalmának átnevelésére indított általános offenzívában az egri *Népújságnak* is, amit 1921. március elsején vett át a Keresztény Sajtószövetkezet mint kiadó és tulajdonos, s a lapon keresztül igyekezett a város életét befolyásolni.

A sajtópropaganda a későbbi években sem csökkent, sőt, még szélesebb körűvé vált, 1926-ban már olyan pesti lapokat is árusított, mint az *Új Nemzedék*, *Új Lap*, *Esti Kurír*, a *Nemzeti Újság*, *Magyarság*, *Budapesti Hírlap*, *Pesti Hírlap*, *Újság* és *Sportlap*. Ezek egy része közel állott a keresztény kurzushoz, de voltak közöttük politikailag semleges, illetve polgári lapok is. Baloldali hangvételű újságot vagy

netán a *Népszavát* nem terjesztette az egri Keresztény Sajtószövetkezet.

Bár a szövetkezet kimondott célja nem a nyereségre való törekvés, hanem a keresztény szellemiség terjesztése volt, fennállása alatt alig szorult támogatásra, sőt rendszeresen nyereséget ért el, amely persze nem mérhető a fogyasztási szövetkezetek, elsősorban az egri Hangya gazdasági eredményeire.

Az 1922. év gazdálkodásának eredménye például 67 ezer korona nyereség, amelyből az alapszabály szerint 5 százalékos osztalékot fizettek a tagok számára, 20 százalékot pedig a tartalékalapra tettek át. A fennmaradó összeget a közgyűlés jóváhagyása szerint a kultúra támogatására fordították. Elsősorban egyházi szerzők könyveit vásárolták meg, és adták ajándékba az elemi iskolák, valamint a különféle egyletek ifjúsági könyvtárainak. A középiskoláknak ingyen juttattak diáksegélyező-egyesületi könyveket, tankönyveket, de tudományos műveket is. Olyan vallásos szellemű kulturális egyesületek, mint a Katolikus Legényegylet, meghatározott összeg erejéig számlát nyitottak. Jótékonykodási tevékenységük során Eger város összes középiskolájának adtak 3—5000 korona értékű könyvajándékot, a földműves ifjúsági egyleteket, a kereskedelmi tanonciskolát, az Egri Dalkört pedig 1000—1500 koronás könyvajándékban részesítették. 1922-ben összesen 47 ezer korona értékű könyvet ajándékoztak a különféle helyi ifjúsági szervezeteknek.

A kezdeti sikerek után a sajtószövetkezet áruforgalmi tevékenysége kibővült. A 20-as évek derekától kezdve tevékenységi köréhez tartozott az iskolai könyvek árusítása is. 1926-ban például már ők hozták forgalomba a polgári fiú- és leány kereskedelmi iskola és a tanítóképzők tankönyveit is. 1925-ben a jobboldali konszolidáció erősödésével már bizonyos fokig mérséklődött a szocializmus ellenes nyílt propaganda, s helyette inkább a kulturális nevelést emlegették a szövetkezet legfontosabb teendőjeként. Ilyen célra ebben az évben 6 millió koronát juttattak — igaz, az infláció tetőpontján levő országban ez már nem volt túl nagy összeg: 480 pengőnek felelt meg, kevesebb mint 100 dollárnak. „A Sajtószövetkezet nem nyereszkesedési vállalat, osztalékot nem fizet, csupán az üzletrész-tulajdonosok kapnak 5 százalékos kamatot. Kizárólag azért alakult, hogy jövedelmét kulturális intézmények, különösen pedig az iskolák támogatására fordíthassa. Ilyen körülmények között minden szülőnek érdeke, hogy a Sajtószövetkezet könyvkereskedését támogassa, hogy minél nagyobb összeget juttathasson jövedelméből kultúrára.” Természetesen nem hozták nyíltan a nagyközönség tudomására, hogy ez a szövetkezeti forma tulajdonképpen a politikai propaganda céljait szolgálja, az ellenforradalmi korszak szellemi stabilizálását.

Varga László

Kérdezz — felelek

Egy könyvtáros kérdezi a gyermekek után járó családi pótlékról:

„Három gyermekem van, születési évük: 1957, 1959 és 1973. A két nagyobbik felsőfokú oktatási intézmény nappali tagozatán tanul. Amikor legidősebb gyermekem a 19. életévét elérte, a három gyermek után járó családi pótlékot csökkentették, és utána már csak két gyermek után kaptam a pótlékot. Ugyanez következett be akkor is, amikor a középső gyermekem 19 éves lett. Jelenleg már csak egy gyermek után kapom a családi pótlékot. Az egyik napilapban viszont a következőket olvastam: »Az 1975. évi II. törvény 118. §-ának (2) bekezdése szerint a felsőfokú oktatási intézmény nappali tagozatán tanulmányokat folytatók családi pótlékra jogosultak.« Kérdezem, hogy valóban jogosult-e a két nagyobbik gyermekem a családi pótlékra, és ha igen, hogyan tudjuk az igényt érvényesíteni?»

Válasz:

Családi pótlékra a biztosított jogosult a háztartásában élő gyermekek után. A családi pótlékra jogosultság szempontjából a 16 évesnél idősebb gyermeket csak akkor lehet figyelembe venni, ha alsó- és középfokú oktatási intézmény nappali tagozatán tanul, de az ilyen gyermek után is csak a 19. életévének betöltéséig jár a pótlék. Szabályos eljárás volt tehát a levélíró mindkét gyermekének esetében a családi pótlék megszüntetése akkor, amikor azok a 19. életévüket elérték. A levélben hivatkozott rendelkezés ugyanis arra az esetre vonatkozik, ha felsőfokú oktatási intézmény nappali tagozatán tanulmányokat folytató személy háztartásában élnek gyermekek. Ilyenkor ugyanis a hallgató a biztosított, aki a gyermekek után kapja a családi pótlékot.

Lapozgató

● **A NÉPMŰVELÉSI PROPAGANDA IRODA KIADVÁNYAI 1979—1980** címmel rövid tartalmi ismertetésekkel ellátott katalógus jelent meg, amely az iroda által közreadott könyveket, füzetes kiadványokat és folyóiratokat kilenc csoportban mutatja be (elmélet és módszertan; felnőttoktatás; művészeti, múzeumi kiadványok; könyvtári kiadványok; színjátszás; bábjáték; táncművészet; szakköri kiadványok; zene) és a füzet végén a népművelési és könyvtári nyomtatványokat (munkanaplók) is felsorolja.

● Az **ANNALES Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae c. évkönyv-vállalkozás nyelvészeti sorozatának 9. kötetét** nagyrészt Gombocz Zoltán emlékének szentelte a kiadó intézmény. A Szathmári István dékán által szerkesztett kötetben magyar nyelvű tanulmány nincs, a németől a spanyolra keresztül a lengyelig terjedő nyelvi skálán való közlés az a célt szolgálja, hogy az Eötvös Loránd Tudományegyetem nyelvészeti tanszékei és mások a könyvtárközi csatornák révén kiadványcserére használhassák fel az évkönyvet. A sorozat kötetei azonban meg is vásárolhatók az ELTE mai magyar nyelv tanszékén (Bp. V., Pesti Barnabás u. 1. III. em. 16.), ahol a csere iránti igényeket is be lehet jelenteni.

● **JEL-KÉP** címmel negyedéves, előfizethető folyóirattá vált a rádió és a televízió tömegkommunikációs kutatóközpontjának korábban Rádió- és Televízió Szemle címmel megjelentetett, „műhely” jellegű belső tájékoztatója. A könyvkultúra különféle területeinek a tömegkommunikációs eszközökhöz és intézményekhez fűződő kapcsolatával is rendszeresen foglalkozó folyóiratot évi 60 forintért lehet előfizetni; a rádió- és a televízió közönségszolgálatá pedig számonként is árusítja a lapot — példányonként 16 Ft-ért.

● **BIBLIOGRAPHIE BILDENDE KUNST** címmel a drezdai Szász Könyvtár (Sächsische Landesbibliothek, Dresden) kiadta az 1978-ban a Német Demokratikus Köztársaságban megjelent vagy külföldön publikált, de az NDK-ra vonatkozó képzőművészeti tárgyú közlemények bibliográfiáját. Az Eberhard Stimmel és Hans-Joachim Kunz által összeállított 5833 tételes nagy bibliográfiában hazánk 48 tétellel szerepel, míg például Csehszlovákiát 81, Jugoszláviát 11, Lengyelországot 91, Romániát 35 tétel képviseli. (1979 [1980] 659 l. — soksz.)

● **PEDAGÓGIAI ÍRÁSOK '79** címmel évkönyvet adott ki a Vas megyei Pedagógus Továbbképző Kabinet. A kötetben szereplő oktatási-nevelési tárgyú tanulmányok mellett a közművelődési rovatot egyetlen írás képviseli: ebben Kuntár Lajos „Közkönyvtárügy Óriszentpéteren” címmel az Őrség központjának körzeti könyvtárával foglalkozik, kellő figyelmet szentelve a könyvtári tevékenység történelmi és társadalmi háttérének, az olvasást befolyásoló feltételek alakulásának, valamint a kívánatos fejlődési út megrajzolásának is (1979 [1980] 211 l.).

● **BORSOD MEGYE NÉPRAJZI IRODALMÁNAK** harmadik kötetét adta ki sokszorosításban, ezer példányban a miskolci Herman Ottó Múzeum. Fügedi Márta és Viga Gyula összeállítása az 1968-tól 1978-ig terjedő időszak kiadványait vette számba a néprajzi bibliográfiák szokásos elrendezésében, 26 szakcsoportban, ezeken belül szerzői betűrendben. A bibliográfiában való eligazodást szerzői és földrajzi mutató is segíti. A Borsod-Abaúj-Zemplén megye néprajzi irodalmát feltáró előző két kötetet Bogdál Ferenc publikálta húsz, illetve tíz éve (1979. 127 l.)

● **ZALA MEGYE MŰEMLEKEI** címmel második, bővített kiadásban jelentette meg a Zala megyei Múzeumok Igazgatósága Németh József kötetét, mely a megye jeles épületeit, emlékműveit városonként, illetve a községek betürendjében sorolja fel, s a rövid ismertetések előtt védettségenek jellegére (műemlék, műemlék jellegű, városképi jelentőségű) is utal. A más megyék könyvtáraiban is jól használható kötetben helynévmutató, 69 fényképpoldal és egy térkép is található. (134 l., 34 t. — 29,50 Ft)

Rédeyné Hoffmann Mária

1885—1945

A könyvtáros, irodalomtörténész, novellista és műfordító Rédeyné Hoffmann Mária sokoldalúsága és eredményei ellenére sem gyakran szerepel a szakirodalomban; a Magyar Irodalmi Lexikon pár sorban megemlékezik ugyan róla, de a Magyar Életrajzi Lexikonban már hiába keressük a nevét. A magyar tudományos könyvtárosok első női generációjához tartozott, ezért az általa elért szakmai eredményektől függetlenül is megérdemli az úttörőknek kijáró tiszteletet.

Pozsonyban született 1885-ben. Középiskoláinak elvégzése után a budapesti egyetem bölcsészkarán folytatta tanulmányait, ahol középiskolai tanári oklevelet és doktorátust szerzett. Disszertációja (Scheffel. Bp. 1910, Frits Ármin ny. 43 l.) kedvező fogadtatásra talált. *Joseph Victor Scheffel* német költő (1826—1886) nem tartozott a legnagyobbak közé, de költészetének, amelyben az érzelmes romantika és a költői realizmus ötvöződött, mégis sokan hódoltak. Nagy népszerűségnek örvendtek bor- és vándordalai is. Két munkája (a *Der Trompeter von Säckingen* és az *Ekkehard*) magyarul is megjelent. Hoffmann Mária valószínűleg magyar vonatkozásai miatt választotta témájaként, hiszen a költő az Ekkehardban a honfoglaló magyarok kalandozásait és a Sankt-Gallen-i kalandot is bemutatja.

A könyvtáros

Az egyetem elvégzése után Hoffmann Mária nem a tanári, hanem a könyvtárosi pályát választotta. 1911-ben lépett az Országos Széchényi Könyvtár jogelődjének, a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának kötelékébe mint könyvtári gyakornok, azaz fizetés nélküli munkaerő. Jellemző a kor könyvtári viszonyaira, hogy a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium még három év múltán, 1914-ben is csak fizetéstelen segédőrré nevezte ki, és csak 1916-ban jutott el odáig, hogy fizetéses segédőri státust, 1919-ben pedig őri kinevezést kapjon. A könyvtáros címet 1923-ban nyerte el.

Könyvtáros kollégájához, *Rédey Tivadar*hoz ment férjhez (1885—1953), aki az OSZK könyvtárosa, 1929-től a hírlaptár vezetője, 1935-től pedig az OSZK helyettes főigazgatója volt. Hoffmann Mária szellemi fejlődésére, érdeklődési körének kialakulására részben ő, részben pedig

húga, Hoffmann Edit (1888—1945) művészettörténész, a Szépművészeti Múzeum grafikai tárának vezetője voltak komoly hatással. Hoffmann Mária ötvenéves kora előtt, már 1934-ben megvált a könyvtártól, nyugdíjba ment. 1945-ben halt meg.

Az Országos Széchényi Könyvtárban főként a kéziratárban dolgozott, ahol a szokványos könyvtári aprómunkát végezte: kutatókat szolgált ki, naplózott, feldolgozta az újabb szerzeményeket, kéziratbecsléseket végzett, legfőképpen pedig az irodalmi levelestár rendszerezésével foglalkozott. Ennek eredményeképpen 1923-ban jelent meg *Váczy Jánossal* közösen összeállított munkája, az *Irodalmi levelestár I. kötet*e, mint a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtára címjegyzékének 9. darabja (208 l.), első ízben adván izelítőt a kéziratár irodalmi levelezésgyűjteményének hallatlanul gazdag anyagából, amely a tudományos kutatásnak mindmáig szinte kiapadhatatlan forrása. 1924-ben e vállalkozás második kötetét is sajtó alá rendezte, ez azonban a mai napig sem látott napvilágot, sőt az irodalmi levelestár közzététele is abbamaradt. Ennek a vállalkozásnak az újraélesztése a magyar könyvtárügy nagy adósságainak egyike.

Rédeyné Hoffmann Mária könyvtárosi tevékenységéhez fűződik az igen fontos kéziratok hagyatékok feldolgozása. Csak néhányat említve közülük: ő tette hozzáférhetővé *Szilágyi Sándor* levelezését (1925), a *Thallóczy*-hagyatékot, a *Csenyery*-, a *Schönherr*-, a *Zempléni*-iratanyagot (1929), a *Szinnyei*- és a *Rakodczay*-hagyatékot, *Takáts Sándor* levelezését, a *Trefort*-levelezést (1932) stb. 1927-ben a könyvtár igazgatójának közvetlen munkatársa lett, de továbbra is végezte a kéziratár új szerzeményeinek katalógizálását és az irodalmi levelestár feldolgozását.

Az Irodalmi levelestár I. kötetének közreadása mellett könyvtári szakirodalmi tevékenysége széles körű tudáson alapuló recenziók írására korlátozódott. 1916 és 1931 között a *Magyar Könyvszemlé*ben hét nagyobb könyvismertetése jelent meg, főleg könyvillusztrációval foglalkozó szakmunkákról, a XIV. századi angol miniatúráktól a XIX. századi angol, francia és német könyvillusztrációkig. Túlnyomórészt a kéziratári anyag szolgáltatott alapot az egyéb folyóiratokban megjelent

tanulmányaihoz is. Dolgozatait közölte a *Századok* (Adatok a magyar emigrációhoz), a *Protestáns Szemle* (Muzsafiak száz évvel ezelőtt), a *Magyar Nyelv* (A magyar lovasnemzet), a *Napkelet* (Ács Gedeon bujdosó évei — Ady két kiadatlana levele) és az *Ethnographia-Népélet* (Egy bujdosó naplójából) is.

Az Irodalmi levelestár I. kötetével egyidőben, 1923-ban jelent meg *Riedl Frigyesről* írt könyvecskéje (Bp. 1923, Studium. 96 l.). Különös könyv ez! Minden sorából kitetszik, hogy személyes élményeken és emlékeken alapul. Irodalomtörténet is, életrajz is — de leginkább lélekrajz. A futó vonások pillanatnyi rögzítését ugyanúgy megtaláljuk benne, mint a sötétebb árnyalatú képek gondosan fel-fűzött sorát. Ez a könyv nem befejezett arckép, hanem — mint *Tolnai Vilmos* írta — nemes értelemben vett megemlékezés.

Az írózó

Rédeyné Hoffmann Mária legértékesebb, nem könyvtártudományi munkáját a *Nyugat* adta ki 1935-ben. E könyv a *Kassainé ifjasszony*, amely a *Kassai Vidor* hagyatékában fennmaradt kiadatlana levelezés és napló alapján *Jászai Mari* és *Kassai Vidor* szerelmi regényét mutatja be. E munka révén — amelyet mai terminológiával nyugodtan nevezhetnénk dokumentumregénynek is — más képet

kapunk a nagyszerű tragikáról, mint amelyet maga rajzolt önmagáról a *Lehel István* gondozásában napvilágot látott (és erősen tompított, de mégis igen szókimondó) memoárban. *Jászai Mari* színész-lángész volt, de esendő és nem háladatos ember. Korán felismert tehetségét *Kassai Vidor* istápolta és fejlesztette ki: mellette állt művészként és emberként egyaránt, biztos kézzel irányította a névtelenségtől az országos hírnévig. Rédey Mária könyve vibráló, túlfűtött világot tár elénk, nagyszerű, kissé patetikus stílusban. A könyv, amelyet megjelenésekor nem kisebb írók, mint *Turóczi-Trostler József*, *Halász Gábor*, *Vajthó László*, *Schöpflin Aladár*, *Hevesi Sándor* stb. recenzeáltak, ma is érdekes olvasmány. A szépiró Rédeyné Hoffmann Mária novelláit Rédey Mária névvel jegyezte. Ezek közül három a *Nyugatban* jelent meg (1927—1928); itt látott napvilágot egy kis színdarabja és két kisebb, irodalomtörténeti jellegű írása (*Irodalmi kölcsönzés. Ambrus Zoltán levele Riedl Frigyeshez — Utójáték Elektrához. Jászai Mari és Gyulai Pál afférja*) is. Mivel a német nyelvet anyanyelvi fokon ismerte, nemcsak az OSZK német levelezését intézte éveken keresztül, hanem szívesen vállalkozott a magyar prózairók német átültetésére is (*Kaffka Margit* stb.). Fordításainak egy része a *Pester Lloyd* hasábjain került a német nyelvű olvasóközönség elé.

G a l a m b o s F e r e n c

Kérdezz — felelek

Egy könyvtár igazgatója a következő kérdést tette fel a fizikai dolgozók szabad napi (szabad szombati) munkájáért fizetendő bérrel kapcsolatban:

„Ha fizikai dolgozót a kéthetenkénti szabad napján (szabad szombatján) munkára igénybe vesznek, jár-e számára túlórapótlék, vagy csak a rendes munkabérének pótlék nélküli arányos része illeti meg? A 17/1979. (XII. 1.) MüM számú rendelet 29. §-ának (1) és (2) bekezdése értelmében ugyanis a túlmunka idejére a dolgozót rendes munkabére (óránként a havi személyi alapbérének 191-ed része) és ezen felül az ugyanazon a napon teljesített túlmunka első két órájára 25, a további két órájára 50, az ezt meghaladó időtartamra pedig 100 százalékos pótlék illeti meg. Ez a pótlék a költségvetési szerveknél — a 21/1979. (XII. 28.) MüM számú rendelet 6. §-ának rendelkezése következtében — csak a fizikai dolgozók számára fizethető.”

Válasz:

A 48/1979. (XII. 1.) MT számú rendelet (Mt. V.) 43. §-ának (1) bekezdése értelmében a túlmunka a dolgozó napi munkaidejét meghaladó munka. Ha tehát a dolgozót a szabad napján (szabad szombatján) munkára veszik igénybe, akkor az igénybevétel teljes ideje túlmunkának minősül, mivel az adott napon a dolgozónak egyébként nincs munkaideje. Ha pedig a teljes igénybevétel ideje túlmunka, akkor az annak tartama alatt végzett munkáért a dolgozót a rendes munkabére (óránként a havi személyi alapbérének 191-ed része) és ezen felül — a költségvetési szervnél a fizikai dolgozót — a túlmunka idejére járó pótlék (az első két órára 25, a további két órára 50, az ezt meghaladó időtartamra pedig 100 százalékos pótlék) is megilleti.

Gy. Szabó Béla

„Stephenson az oka mindennek” — írja Gy. Szabó Béla némi iróniával egyik kiállítási katalógusának előszavában, majd így folytatja: „Ha nem találja fel a vasutat, akkor szüleim nem lesznek vasutasok, és sohasem helyezik őket Gyulafehérvárra.”

A várbeli gimnázium rajztanára jó szemmel ismerte fel Szabó Béla tehetségét, de az érettségi után ez a grafikusnak született, kivételes képességű fiatalember — mozdonyvezető édesapja kívánására — mégsem a budapesti Képzőművészeti Főiskolára, hanem a Műegyetemre iratkozott be, és ott 1927-ben gépészmérnöki oklevelet szerzett.

Hazatérve Romániába, előbb katonáskodnia kellett, majd állást sehol sem találva, szülei otthonában élt, és rajzolásal, festéssel töltötte napjait. Végre 1931-ben egy kolozsvári villamossági gyárban sikerült elhelyezkednie, csak hogy az Egyesült Államokból elindult gazdasági válság elérte Európát is, és a kolozsvári gyár 1933-ban bezárta kapuit. Szerencsére Szabó Béla hamar ráébredt, hogy őt éppen a gazdasági világválság kényszeríti a mindig áhított, igazi pályára. Minden reggel hóna alá csapta mappáját, vitt magával néhány rúd préselt szentet meg színes krétát, és járt a Kolozsvár környékét, a hegyeket, erdőket és egyre gyakrabban a város peremkerületeit. Vázlatait kidolgozva fába metszette. Így született meg 50 fametszetet tartalmazó, 1935 tavaszán megjelent első kötete: a *Liber Miserorum*.

Pasztellképei és fametszetei egyre szélesebb körben tették ismertté nevét, munkájából nyugodtan megélt, rajztudásának magas fokáról pedig híven tanúskodik az a fába metszett portré, amelyet 1936 elején készített édesanyjáról. (Lapunk 624. oldalán mutatjuk be.) Mégsem volt elégedett önmagával, sőt mind határozottabban érlelődött benne az igény, hogy végre rendszeres tanulmányokat folytasson. Ezért 1936 őszén újból Budapesten találkozott harmincegy éves fejjel beiratkozott a Képzőművészeti Főiskolára, és 1939-ben végzett annak grafikai szakán. E három év alatt főlényes technikai fölkészültséget szerzett, és módja nyílt az európai grafikában akkortájt újból nagyobb teret hódító fametszők munkáinak alaposabb megismerésére is.

Közben szüntelenül dolgozott: szívesen vállalta erdélyi magyar írók munkáinak illusztrálását, és nyári utazásainak vizuális élményeit *Barangolókönyvének* a külön-

böző tájak hangulatát is finoman érzékelhető metszeteiben örököltette meg. Ezt követően — hosszabb szünet után — újból nagy sikert az 1949-ben Bukarestben kiadott 25 *fametszet* című kötet hozott számára.

Fiatalsága éveiben bejárta a görög tájakat, a dalmáciai tengerpartot, megnézte a Vezúvot és a Grossglocknert, de ezután már távolabbra vezető utak következtek: ellátogatott több nyugat-európai országba, majd a Szovjetunióba, és tanulmányutat tett Kínában. Távol-keleti élményeit 1960-ban megjelent *Kínai úti-vázlatok* című kötetében tárta elénk, méghozzá nemcsak rajzokban és pasztellképekben, hanem riportszerű leírásban is. Ugyanezt tette később *Mexikói tél* című kötetében: előbb eredeti megfigyelésekben gazdag, olvasmányos útleírást kapunk tőle, és ezt követi a pasztellképek és szénrajzok hosszú sora.

S most érkezünk el a főművekhez! Gy. Szabó Béla kiválasztott *Dante La Divina Commedia* (Isteni színjáték) című művéből húsz tercinát, és ezekhez nagy méretű, lenyűgözően szép illusztrációkat készített. Mindegyik metszet a művész egy-egy fenséges vagy borzongató vízióját jeleníti meg. Ezután a kolozsvári Dacia Kiadó felkérésére elkészítette 12 fametszetből álló sorozatát a *Hónapok* című kötet számára. E 12 lapon kibomlik előttünk Gy. Szabó Béla művészetének minden fontos jellemzője: rajongó szeretete a természet iránt, előadásmódjának sajátos festőisége és meleg líraisága, amely egyes lapjain sodró lendületbe csap át. Jelenleg az Énekek Énekének illusztrálására szánt metszeteken dolgozik. E sorok írója látta néhány dúc levonatát, s az volt a benyomása, hogy ezek a metszetelek kompozíciójuk tökéletességével még a Dante-illusztrációkat is felülmúlják.

E nagy művész fametszeteit, szénrajzait és pasztellképeit (amelyekért a román kormányzattól már 1952-ben megkapta az Állami Díjat) sok más városan kívül tárlatokon látta Bukarest, Budapest, Bécs, Liège, Brüsszel, Antwerpen, Riga, Leningrád, Moszkva, Mexico City, New York, Ottawa és Toronto műértő közönsége.

Gy. Szabó Béla idén tölti be 75. életévét. A neves kolozsvári művésztörténész, *Murádin Jenő* terjedelmes monográfiát írt róla. Türelmetlenül várjuk, hogy könyvét kézbe vehessük.

K é k i B é l a

Új segédeszköz a gyarapításhoz: az ÚJ MÉDIA

Az előrejelzések szerint a 90-es években az összes információknak csupán 50 százaléka jelenik meg könyv, folyóirat és ezekhez hasonló nyomtatott formában.

A szak-, a közművelődési, az iskolai stb. könyvtárak befogadták az új, nem hagyományos, nem nyomtatott ismerethordozókat, és rendszeresen vásárolják, illetve *vásárolnák* is őket. A rendszeres vásárlásnak azonban igen nagy akadálya az, hogy nincs egy viszonylag teljességre törekvő tájékoztató kiadvány, amely információt nyújtana a gyűjtemények kialakításához. A hazai kiadók ugyan összeállítanak jegyzékeket, de ezek csak kereskedelmi célokat szolgálnak, szűk körben terjednek, és nem jutnak el a könyvtárakhoz. A könyvtárosok gyakorlatból tudják, milyen nagy segítséget nyújt a beszerzéshez az *Új Könyvek* című állománygyarapítási tanácsadó folyóirat. Ahhoz tehát, hogy a rendszeres, tudatos állománygyarapítási politikát folytató könyvtárakban kialakulhassanak a hangos-képes gyűjtemények, az első lépés a *tájékoztató* megszervezése a kapható dokumentumokról. Az *Új Hanglemezek* című tájékoztató évek óta megjelenik (ma már a Könyvtárellátó gondozásában), de a főbb információhordozóról nincs tájékoztató folyóirat.

Ezt a hiányt érezte az *Országos Oktatástechnikai Központ* is, melynek könyvtára (eszköztára) a köznevelésben, a közművelődésben, a szakképzésben felhasználható hangos-képes dokumentumok lehető legteljesebb körű gyűjtésére törekszik. Mivel az említett központ feladatai közé tartozik a *pedagógiai technológia* elterjesztése is — és ennek egyik része az említett ismerethordozók felhasználása a nevelésben —, a központ vezetősége úgy döntött, hogy a hangos-képes dokumentumokat gyártó kiadók, intézmények segítségével megszervezi egy információs folyóirat kiadását és terjesztését.

Az Új Média című audiovizuális állománygyarapítási tanácsadó folyóirat gondozására szerkesztő bizottság alakult az Oktatástechnikai Központban működő eszköztár vezetőjének irányításával. A folyóirat tervezete elkészült, s abban évi hat szám kiadását határozták meg, úgy, hogy egy-egy szám 60—100 dokumentumról ad

információkat. A folyóirat hírt ad a diafilmek (szalagos, keretes), a filmek, a hangfelvételek, a transzparencsek, az oktatócsomagok, a video-ismerethordozók közül mindarról, ami az említett nevelési területeken felhasználható. A dokumentumokról a következő információkat közli a folyóirat: a dokumentum címeleírása (az ISBD—NBM alapján készülő magyar szabvány „szellemében”), ára, tárgyszavai, ETO szakjelzetei, tartalmi ismertetése, javasolt felhasználási területe, beszerzési vagy kölcsönzési helye.

A kiadvány áttekintő ismertetést kíván nyújtani a Magyarországon előállított, terjesztésre kerülő és a köznevelésben, közművelődésben, szakképzésben felhasználható új hangos-képes dokumentumokról, azok beszerzési lehetőségeiről (vétel, kölcsönzés). A gyűjtemények vezetői ezáltal egyetlen forrásból juthatnak hozzá azokhoz az információkhoz, melyek jelenleg csak hosszú utánjárással szerezhetőek be. Az Új Média a frissen megjelenő audiovizuális anyagokkal egyidőben, párhuzamosan feltárja a régebben készült dokumentumokat is. A folyóirat másik célja az, hogy a nem könyv jellegű dokumentumok magyar bibliográfiai szabványának megjelenéséig a benne használt címeleírasi eljárás segítségével egy-egy mintát szolgáltatson a gyűjtő intézmények katalógusainak kiépítéséhez.

Az Új Média szerkesztését és kiadását az Országos Oktatástechnikai Központ vállalta. Az érdeklődő intézmények és személyek előfizetéssel juthatnak hozzá, az évi előfizetési díj 100 Ft. Az 1980. évre szóló megrendelést az Országos Oktatástechnikai Központ „Új Média” Szerkesztősége (Veszprém, Pf. 543, Schönherz Zoltán u. 2. 8201) címére kell beküldeni, ahonnan előfizetési csekket kapnak a megrendelők. A beérkezett befizetések után a megjelenő számokat folyamatosan küldi a kiadó. Minden bővebb felvilágosítást a fenti címen vagy telefonon (06-80-11-351/60-as mellék), illetve telexen (32-310) kérhetnek az érdeklődők.

Reméljük, hogy az Új Média — a már működő tájékoztatókhoz hasonlóan — hasznos segédeszköze lesz a hangos-képes dokumentumokat gyűjtő intézményeknek.

Dr. Tóth Dezső

A KÖNYVTÁROS egyes számai — tizenkét hónapra visszamenőleg — kaphatók a Lapkiadó Vállalat Közönségszolgálatánál (1076 Budapest, Thököly út 21. Tel.: 424-543); a régebbi számok pedig szerkesztőségünkől kérhetők

Vadász Ferencné: A középfokú könyvtárosképzés története és dokumentumai. 1945—1976

A címben kitűzött feladat megoldására keresve sem találhatnánk a szerzőnél alkalmasabb személyt. Vadász Ferencné ugyanis a tárgyalt időszak nagyobbik felének egyik részese, sőt méltán mondhatjuk: a könyvtárosképzésnek — ezen belül pedig elsősorban a középfokú képzésnek — alakítója volt. Így azután a vonatkozó dokumentumokat éppúgy ismeri, mint az egyes események háttérében meghúzódó okokat. Ennek ellenére sem visszaemlékezéseinek megírására törekedett — jóllehet e műfajban kissé szokatlanul egyes szám első személyben fogalmazott —, hanem a tények: az eredmények és a gondok higgadt felsorakoztatására, s ha lehetséges volt, értékelésükre is vállalkozott.

A könyvtárügy állapota és a személyi feltételek számszerű és minőségi alakulása egymással dialektikus kapcsolatban álló tényezők. A lépéstartás hiánya, bármelyik tényező tartós lemaradása óhatatlanul a másik megtorpanásával jár, és igényli a felzárkózást. A viszonyban természetesen a könyvtárügy helyzete a meghatározó, éppen ezért — sajnos — az elmúlt 30—35 évben mindig a képzés előtt tornyosult a feladat, hogy behozza a lemaradást, vagy pótolja a mulasztást.

A középfokú képzésnél maradvány: a téma súlyát növeli — ezért a szerző okkal írhatta le munkája bevezetőjében —, hogy „a felszabadulást követő három évtizedben középfokú szakképzettségűek alkották a könyvtárosok derékhadát. A függetlenített könyvtárosok kétharmada volt ez a réteg, amely történelmi hivatást teljesített a magyar könyvtárügy fejlődésében.” Vadászné gondos adatgyűjtő munkája eredményeként meg tudhatjuk, hogy 1952 és 1978 között a különféle szaktanfolyamok, illetve 1965 és 1978 között a tanítóképzőkben együttesen 4678 könyvtáros szerzett középfokú oklevelet. (Közülük számításaink szerint 1210 végzett népművelő-könyvtár szakon.) Az Eötvös Loránd Tudományegyetem harminc év alatt 1688 könyvtáros diplomát adott ki — tudjuk *Szelle Bélának* a *Könyvtáros* 1979. júniusi számában megjelent cikkéből. S aki ebből netán hajlamos volna egyoldalú következtetéseket levonni, annak idézzük az 1952-es országos könyvtáros konferencia megállapítását: „a könyvtárosok több mint 60 százaléka csak általános iskolai

vagy még annál is alacsonyabb végzettségű”. Vagyis az 1952—54 táján induló érettségire épülő középfokú könyvtárosképzést — minden buktatója és hibája ellenére is — mennyiségi és minőségi szempontból igen is nagyon nagy eredményként és előrelépésként kell értékelnünk. Mint ahogy szintén az egész könyvtárügy fejlődéséből következik az, hogy harminc év múltán kimondhattuk és ki is kellett mondanunk, hogy „a könyvtáros hivatás felsőfokú szakképzettséget követel.”

A szerző a fontosabb dátumokhoz kapcsolva és lehetőség szerint a mindenkori könyvtárügyi állapotok tükrében tárgyalja a középfokú könyvtárosképzés történetét, s helyesen hangsúlyozza, hogy az iskolarendszeren kívül rekedt képzési formák milyen nehézségeket és igazságtalanságokat eredményeztek; továbbá, hogy a képesítési utasítások inkább mindig késve „legalizáltak”, mintsem előre tisztázták volna az egyes formák célját és feladatát; végül pedig, hogy a képzés sínylette meg a vitákat arról, vajon egy vagy két szakmának számít-e a könyvtárosé, illetve a dokumentátoré stb.

A szöveges bemutatást és értékelést követően a kötet második felében lényeges dokumentumokat és adatokat találunk. A két és fél éves egység, illetve szakosított, majd az 1964-es és 1971-es hároméves népművelő-könyvtáros, végül a két és fél éves szakkönyvtáros szaktanfolyamok óra-, vizsga- és tantervét közli a szerző. (Az elsőről jegyezzük meg: kivételesen és dicséretesen az egyes tantárgyak esetében a gyakorlati követelményeket is tartalmazza, vagyis azt, hogy mit kell tudnia a hallgatónak.) Ezután a középfokú képzéshez megjelölt jegyzetek és segédletek elismerést érdemlő szorgalommal összegyűjtött bibliográfiáját találjuk. Ebből említésre méltó, hogy az összesen mintegy 60—70 szerző a négyhónapos minimumvizsga számára 5 jegyzetet írt és szerkesztett 353 lap terjedelemben, a különféle szaktanfolyamokhoz 95 segédletet 9054 lapnyi (az idegen nyelvi szakszövegek nélkül 82, illetve 8205) és végül a népművelő-könyvtár szakhoz 7 jegyzetet 2632 lapnyi terjedelemben. (Az utóbbival kapcsolatban megemlítjük, hogy a négykötetes tájékoztatói jegyzet voltaképpen már a főiskolai képzést szolgálja.)

Örvendetes, hogy Vadász Ferencné megörökítette könyvtárügyünk e metszetének történetét. Dicséretes a gyorsaság is, ezért most tekintsünk el attól, hogy a periódus-jelző évszámokon lehet vitakozni (hiszen 1952-ben indult meg az öt-hónapos könyvtárosiskola és nem 1954-ben; vagy 1978-ban szereztek diplomát az utolsók, ezért a korszakhatár inkább ez lehetne), vagy hogy bizonyos helyeken

túl soknak érezzük a szövegben az idézeteket stb.

Valószínű, hogy ha valaki megírja majd a felszabadulás utáni 30–35 év könyvtárügyének történetét, esetleg más-ként és elemzőbben értékeli; de az is bizonyos, hogy munkáját képtelen lesz elvégezni e kötet nélkül. (OSZK KMK, 1980, *Népművelési Propaganda Iroda*, 128 l. 18 Ft) *Tóth Gyula*

bibliográfiák

Reguli Ernő: Fábry Zoltán bibliográfia

Fábry Zoltán, „aki félelem és gáncs nélkül vetette magát bele az utolsó fél évszázad Európájának szellemi küzdelmeibe, aki fenéig őrítette mindazt a keserűséget, amelyet Közép-Európa oly bőven kínált fiainak” — hősiességével, életművével, erkölcsi magatartásával sajátosan egyéni helyet vívott ki magának a korszak magyar irodalmában. A stószai „remetelak” az idők során olyan őrhelyé vált, amelynek jelzéseire magyarok és nem magyarok egyaránt felfigyeltek, és amelyet még a teljesen más szellemi-esztétikai-ideológiai emlékhelyek nevelkedtek is az emberi nagyságnak, az erköcsi tisztaságnak és bölcsességnek kijáró tisztelettel és elismeréssel fogadtak.

Elkötelező örökségként ránk hagyott műveit egyértelműen elismeri a kritikai értékelés. Ez azonban önmagában kevés. Amint Fábry írta végrendeletében: „Az író legigazibb öröksége a mű: könyveinek, írásainak összessége, hatása, továbbélése.” A kritikai elismerés mellett tehát azt is meg kell valósítanunk, hogy művei eleven hatóerőként éljenek tovább. Ennek érdekében még bőven van tennivalónk, elsősorban írásai összességének, teljes életművének a számbavétele és feltárása. Jelentek meg ugyan már kisebb-nagyobb — jórészt válogató jellegű — bibliográfiák Fábryról, ezekből azonban nem kapunk teljes képet életművéről; főként sokrétű publicisztikai munkásságának a feltárása hiányos. Éppen ezért tekinthetjük az életmű számbavételében mérőföldkőnek *Reguli Ernő* bibliográfiáját, amely a Csehszlovákiában és Magyarországon (részben Erdélyben) megjelent magyar nyelvű műveknek és a Fábryról szóló írásoknak az első teljességre törekvő összeállítása.

Az előszóban Reguli Ernő azt írja, hogy a kitűzött célt korántsem sikerült elérnie, s ebben igaza lehet; ez azonban nem csökkenti érdemét és bibliográfiájának értékét, amely a feltételezhető

hiányok ellenére is nagy előrelépés a teljes életmű feltáráshoz vezető úton. Ez az előrelépés a bibliográfiai anyaggyűjtés szokásos módszerétől eltérő s azt lényegesen meghaladó feladatok elé állította az összeállítót. Olyan sajtótermékekben kellett kutatnia, amelyek hazai könyvtárainkban alig, sőt egyáltalán nem és Csehszlovákiában is nehezen vagy csak hiányosan találhatók meg.

Reguli Ernő a legjobb megoldást választotta: Hosszabb időt töltött az emlékmúzeummal átalakított stószai szülőházban, és az ott őrzött kéziratokat, leveleket, valamint Fábrynak a címetek és megjelenési adatokat nem mindig vagy

sokszor hiányosan, pontatlanul feltüntető feljegyzései, cikk-kivágatai alapján próbálta a gyakran névtelenül, álnevekkel vagy különböző szignókkal megjelent írásokat kikeresni és azonosítani. Ezt a — szerzői tiszteletdíjjal nehezen honorálható — munkát csak az tudja igazán értékelni, aki a pontos adatokat nem tartalmazó kivágatok alapján már megpróbálkozott azzal, hogy a nyomdai betűtípus, a papírminőség, a hátlapon szereplő hírek stb. segítségével a címet és a megjelenési időt megállapítsa. Ennek az időt rabló, sokszor sziszifuszi munkának az elvégzése csak emeli az összeállító érdemét és a bibliográfia értékét, s egyben mentség, magyarázat a feltételezhető hiányokra.

A bibliográfia szerkezeti felépítése a jól bevált hagyományokat követi. Az anyaggyűjtés és a feldolgozás fontosabb kérdéseit ismertető bevezető után három fő fejezet következik, ezeken belül pedig az anyag jellegéhez igazodó alcsoportok könnyítik meg a keresést és az áttekintést. Az első fejezet Fábry írásait sorolja fel, külön-külön alcímek alatt. Ezek: 1. Önálló művei, 2. Publicisztikája, 3. Fordításai, 4. Levelezése. A második fejezet a Fábryról szóló írásokat tartalmazza a következő tagolásban: 1. Önálló művek, 2. Bibliográfiák, 3. Cikkek, tanulmányok, 4. Hozzá írt versek. A harmadik fejezetben a mutatók találhatók.

Az első és a második fejezet felépítése az időrendet követi. Az időrendbe soroláskor azonban az összeállító eltér a megjelenési időpont mechanikus alkalmazásától; egyes esetekben nem az első megjelenés, hanem a megírás idejét tekinti mérvadónak. Fábrynak azokról az írásairól van szó, amelyek megírásuk idején politikai okokból, az író némaságra ítéltsége stb. miatt nem jelenhettek meg, és csak évekkel később láttak napvilágot. Egyértelműen helyeseltető, hogy ezek nem a megjelenés, hanem a megírás időpontjánál szerepelnek, tehát ahhoz a korhoz kapcsolódnak, amelynek eseményei születésüket kiváltották, s amelyhez mondanivalójuk kapcsolódik. A címleírás jegyzetében Reguli Ernő mindig tájékoztat az időrendi besorolás ilyen eseteiről.

A bibliográfia címleírásai az általánosan elfogadott elveket követik. Ahol azonban az összeállító szükségesnek

tartja — és mindig jól megérzi, hol van rá szükség —, a leírások végén kiegészítésekkel, megjegyzésekkel, utalásokkal segíti a bibliográfia használóját. Tájékoztat róla, ha az írás névtelenül vagy álneven jelent meg; közli az egyes kötetek tematikai csoportosítását jelző fejezetcímeket, a többször és gyakran más címmel és némi tartalmi változással megjelent címváltozatait — ezek a mutatóban is szerepelnek — stb.

A sokrétű tájékoztatásra való törekvés sem teszi bőbeszédűvé a leírásokat, ezek gazdaságos tömörséggel tájékoztatnak. Csupán egy-két olyan példa említhető, amikor feleslegesnek tűnik a részletezés. A Kassai Napló tíz egymást követő számában, folytatásokban megjelent „Elfelejtett élet. (Embertelenség tíz-éves napjai)” című írást például tíz tétel (157—162, 164—166) helyett — öszszevont leírással — egy tételben is lehetett volna említeni. Azokban az esetekben viszont, amikor az egyes folytatásoknak a főcímen kívül a tartalmat közelebbről meghatározó alcímük is van — például A mérték (200—205. tétel); Írók és irodalom Szlovenszón (266., 269—70., 274., 280. t.); A könyv védelme (608., 611., 613., 615. t.) vagy A halottak élén (739—743. tétel) — indokolt és szükséges a részletezés.

Külön elismeréssel kell szólni a bibliográfia mutatóiról. Címmutató, Ismeretések, kritikák mutatója, Ikonográfia, Fábry álnevei és szignói. A feldolgozott újságok, folyóiratok, Névmutató — a felsorolás már önmagában is érzékelteti a mutatórendszer sokoldalúságát. Ennél is nagyobb érdem azonban a mutatók megbízhatósága, pontossága. Legfeljebb egyet sajnálhatunk: ha már felkutatatta Reguli Ernő a nehezen hozzáférhető újságokat, nagy szolgálatot tett volna a kutatóknak, ha lelőhelyüket közli — még akkor is, ha ez általában nem szokás.

Végül még egy észrevétel: bosszantóak az üresen maradt oldalak. Reguli tudományos igényességgel végzett, gondos munkája a sokszorosított üzemtől több figyelmet érdemelt volna. Vagy csupán egyetlen példányban ásítoznak üres oldalak, s a véletlen szeszélyeként éppen ez lett volna a recenzensé?... (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1980. 243 l. 32 Ft)

K ö n c z ö l I m r e

Olvasóink figyelmébe! A Könyvtáros jubileumi pályázatra szánt írásokat 1981. február végéig lehet megküldeni a szerkesztőségnek. A pályázati felhívást és feltételeket a folyóirat 1980. júniusi (6.) számának 331. oldalán találhatják meg az érdeklődők.

SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK

Az OSZK HÍRADÓnak, az Országos Széchényi Könyvtár folyóiratának 1980/3—4-es, összevont számában több olyan közlemény olvasható, amely az ország első könyvtáráról szól ugyan, de általános tájékozódás, illetve összehasonlítás céljából más könyvtárak vezetői és munkatársai számára is fontos lehet. Megtudjuk például e híradószámból, hogy a Kulturális Minisztérium májusban célvizsgálatot kezdett el az OSZK-ban az intézmény működéséről, szervezetről — különös tekintettel az 1983-ra várható várbeli költözködés előkészületeire, a felkészülés tennivalóira. Érdekes beszámolót olvashatunk továbbá egy eléggé kényes területen, a könyvtárak által végzett szerződéses (kölségvetésen kívüli = „KK”) munkák terén a Széchényi Könyvtárban lefolytatott belső vizsgálat megállapításairól. E szerint az OSZK-ban (a vizsgálódás nem terjedt ki a Könyvtártudományi és Módszertani Központra) a helyzet megnyugtató: a szerződéses munkák megfelelnek a nemzeti könyvtári funkcióknak, és messzemenően támogatják az ország könyvtárait, levéltárait és múzeumait is. A KK-munkákra fordított idő az intézmény éves munkaidőalapjának csupán 5—6 százalékát teszi ki, a szerződéses tevékenységből eredő személyi jövedelmek — a 30 forintos órabért véve alapul — ritkán haladják meg az évi 5000—6500 forintot, s a KK-munkák, valamint a hivatali munkák szétválasztását mind nyilvántartási, mind egyéb szempontból sikerült kellőképpen megoldani. — Újból foglalkozik az OSZK Híradó a kutatónapokkal, a könyvtárakban folyó kutatásokkal, mégpedig mind az intézmény, mind az ország egyéb könyvtáraiban tervezett, illetve végzett kutatómunka szempontjából. A Széchényi Könyvtárban 1980-ra 76 munkatárs összesen 84 témára kapott kutatónapot. Negyvenen könyvtártudományi, harminchatan egyéb területen kutatnak, a 44 könyvtári témával szemben az egyéb témák száma 40. (1979-ben ez az arány 46:32 volt.) Az eltolódás mögött az a tény rejlik, hogy a doktori disszertáció megírására az idén kutatónapot kapott öt fiatal közül csak egy választott kifejezetten könyvtártudományi témát. Érdekes viszont, hogy az idei év első hónapjaiban az OSZK-ból eltávozott könyvtárosok mind az „egyéb” kutatási területeket mintelték, tehát a témák aránya ismét erősebben kezd módosulni a könyvtáriak javára. Az értékelés felhívja a figyelmet egy kedvezőtlen jelenségre is: a vezető beosztásban levők

közül hivatali túlterheltségük miatt mind többen kényszerülnek a kutatómunkáról való lemondásra. — A Könyvtártudományi és Módszertani Központ által e híradószámban közzétett országos áttekintés szerint 1973-tól 1978-ig összesen 361 könyvtári témájú kutatást jelentettek be a KMK-nak, mégpedig 159-et a szak- és felsőoktatási, 95-öt a közművelődési könyvtárak, 107-et pedig (fele-fele arányban) az OSZK és a KMK. A témák közül a történetiek vezetnek (83), majd a könyvtár társadalmi környezetével és az olvasással foglalkozók következnek (47, illetve 43); a gépesítéssel (gépi adatfeldolgozással), a dokumentumbázissal, valamint az információtároló és -vissza-kereső módszerekkel 93 kutatás foglalkozik (megoszlásuk: 36—30—27), a szakirodalmi igényekkel 23, a forrásfeltárással pedig 14. Néhány fontos terület meglehetősen elhanyagoltnak tekinthető: a könyvtári rendszer fejlesztését 23, a helyismeretet 12, a gazdaságosságot 10, a könyvtárpépítést 3(!), a prognosztikát pedig szintén csupán 3 kutatás vette programba. Hét kutatás tárgya a kéziratfeldolgozás elmélete — e téma mibenléte számunkra nem teljesen világos. Érdekes a bejelentett kutatási témák sorsa is: Egyötödükből jelenik meg tanulmány, cikk vagy monográfia, ugyancsak egyötödük nyomtalanul elenyésszik, abbamarad; háromötödük pedig évről évre bejelentett, ismétlődő, áthúzódó téma. — Az OSZK Híradó „Múltunk, örökségünk” című rovatára 150 éve született *id. Szinnyei József* életét, munkásságát tekinti át.

A MŰSZAKI EGYETEMI KÖNYVTÁROS idejének első számának vezércikkében *Frey Tamásné* a lenini évforduló kapcsán a teoretikus Leninnek a tudományos munkaszervezésről tett megállapításaira hívja fel a figyelmet, ennek tanulságait alkalmazza könyvtárügyünkre, a könyvtárak munkájára. Elsőként a tudományos alapozású munkaszervezést emeli ki, mint olyan tényezőt, amely kulcsot ad a saját tartalékok feltáráshoz, s elvi alapja lehet a hazai könyvtárügy egységének, szervezetségének és rendszerszerű működésének. Az általános és a szakmai-politikai műveltség folyamatos fejlesztésének lenini követelményével kapcsolatban pedig a szakszerűsége, a szak-képzettség fokozására és az elméleti kutatások fontosságára figyelmeztet, de hangsúlyozza a társadalmi megbecsülés ösztönző hatását is a könyvtárosok aktivitására: a közvéleménynek nem mint „adminisztratív dolgozót” kellene számon

tartania a könyvtárost, hanem a szakmai-politikai munkatárs megbecsült rangjára kellene emelnie, mint ezt egykor Lenin tette. A cikkíró követendő példaként utal Lenin munkamódszerére is: ő a döntéshozatal előtt nemcsak munkatársaitól követte meg a szakirodalom széles körű tanulmányozását, de maga is így készült fel döntéseire. — A híradó az 1976 végén elhunyt, Állami-díjas *Pogány Frigyes* építésznek, a városi terrek, utcák, köztéri szobrok művészi összhangjáról írt nagy sikerű könyvek szerzőjének munkásságát 137 tételes, alapos bibliográfiában tárja fel, melyhez tömör életrajzi bevezetést és méltatást is ad az összeállító, *Türmer Ildikó*. Egy NDK-ban tett tanulmányútról szóló beszámoló — berlini, potsdami, rostocki, weimari és drezdai egyetemi könyvtárakat, szakkönyvtárakat, illetve nagy közművelődési könyvtárakat keresett fel *Gáspárné Demeter Judit* —, valamint gazdag könyvszemle, hírvonat és folyóiratszemle található még a Műszaki Egyetemi Könyvtáros új számában.

A KÖNYVTÁRI HÍRADÓnak, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár lapjának 1980/2-es jelzésű számában olvasható sok mozaikközlés sorából érdemes kiemelni néhány tágabb horizontú, nagyobb kör figyelmére méltó írást. Ilyen például a kiadók és a könyvtárosok könyvheti találkozájáról beszámoló cikk, amely a könyvtári igények felvetésén kívül a kiadói állásfoglalásokról, több új kiadói vállalkozásról — könyvsorozatról és egyes könyvekről — jelleg, illetve cím szerint is tájékoztatást nyújt. A híradóban fontossága miatt előbbre kívánkozott volna az az elemzés, amelyet *Zimáné Lengyel Vera* készített magáról a folyóiratról, annak utolsó öt évfolyamáról. Ez az értékelés programnak sem rossz, a lap tartalmára és szerkezetére vonatkozó megjegyzései, javaslatai pedig jó szívvel elfogadhatók. Könyvtárközi jelentősége következtében jobb „tálatást” érdemelt volna az a beszámoló, amely a szociológiában érdekelt 11 budapesti könyvtárnak a külföldi folyóiratok 1981. évi megrendelését egyeztető májusi értekezletéről szól, és amely egyebek között arról is hírt ad, hogy a tanácskozás fő munkaeszköze az akkor frissen megjelent „Kurrens külföldi szociológiai és általános társadalomtudományi folyóiratok Magyarországon 1976—78” című, az FSZEK által kiadott jegyzék volt. Az értekezlet jelentőségét bizonyítja, hogy a résztvevő 11 intézmény 1500 társadalomtudományi folyóiratot járat. — A módszertani jellegű írások közül kiemeljük az ötven értékes, de kevésbé olvasott szépirodalmi alkotás népszerűsítésére tíz

könyvtárban végzett kísérlet tapasztalatait ismertető cikket (e könyvek forgási sebessége az 1977. évi 2,1-ről 1979-ben 4,8-ra nőtt, míg a „kontroll-könyvtárakban” 1,9-ről csupán 2,1-re emelkedett); a VIII. kerületi általános iskolák és gyermekkönyvtárak 1974 és 1979 közötti együttműködésével foglalkozó pályázati dolgozatot és a zenei könyvtári részlegek munkájának különféle területeiről összeállított cikksokrot. — A szakszervezeti könyvtárügyet e számban a KPVDSZ új szervezetű központi könyvtárát és a Ganz Villamosági Művek könyvtárának munkáját bemutató írások képviselik.

A HAJDÚ-BIHAR MEGYEI KÖNYVTÁRI TÉKA legújabb száma nagy késséssel jelent meg: 1979-es évjelzésű füzetét tartjuk kezünkben. A megyei közművelődési és iskolai könyvtárosok tájékoztatójának szerepét betöltő orgánium már az előző években is késett, s 1977-ben, valamint 1978-ban is csak egy-egy száma jelent meg. A szerkesztőség bejelentése szerint a különféle akadályok okozta késés miatt a jövőben évenként csupán egy szám fog megjelenni. Mivel az 1978-as, sőt az 1979-es összefoglaló megyei és városi adatokat a *Könyvtáros* már közölte, a mostani, csak éves — 1978. évi — beszámolókat tartalmazó híradószám ismertetése felesleges volna, ha az egyes hálózatok szöveges jelentéseiben és statisztikai táblázataiban nem találhatnánk az évszámtól nem függő, ma is érvényes megállapításokat. Így például a tanácsi könyvtárakról szóló beszámolóban azt, hogy 1978-ban új könyvtár nem épült Hajdú-Biharban, s a könyvtári alapterület mindössze 160 m²-es bővülését tekintve nyolcvan év kellené a szakmai irányelvek szerint kívánatos állapot eléréséhez. Mivel nem volt új építkezés, a megyei könyvtár költségvetésében a hálózat támogatására évek óta előirányzott félmillió forintos összeg túlnyomó részét *nem fejlesztésre*, hanem a meglévő eszközök korszerűsítésére, írógépek és bútorok beszerzésére fordították. Mégis szinte minden esetben ez a támogatás inspirálta a fenntartókat, hogy jobban figyelemmel kísérjék könyvtárunk működését. E központi keret nélkül az intézmények többsége nem tudná tartani a könyvtárbeltszövegek azt az esztétikai színvonalát, ami jogosan elvárható a kulturaközvetítő, nevelési feladatokat végző intézményektől. Az összefoglalás arra is felhívja a figyelmet, hogy az állománygyarapítási összegek csökkentésének idején különösképpen megengedhetetlen hanyagság a falvakban a költségvetési maradvány, ki nem merített beszerzési keret. Figyelmeztető jelenség a főfoglalkozású könyvtárosok iskolai végzettségi

helyzetének romlása is: a főhivatású könyvtárosok csoportjában a csak általános iskolai végzettséggel rendelkezők számának növekedése, a megbízási díjak között pedig az egyetemi és a főiskolai diplomások arányának csökkenése egyformán „a falvak... szellemi elszegényedését jelzi, amit személyi változások esetén egyre gyakrabban tapasztalunk”. — Először tartalmaz a tanácsi statisztika olyan alapadatokat is, amelyek lehetővé teszik a viszonyítást a különféle népességcsoportokba tartozók száma és könyvtári jelenlétük, az olvasótáborban való részvételük számadatai között. Ezekből kiderül például, hogy a korábbi számításokkal ellentétben az ipari fizikai dolgozók részaránya a tanácsi könyvtárhálózat olvasótáborában nem nagyobb, hanem kisebb a mezőgazdasági dolgozókéval. — A debreceni városi könyvtárhálózat évi beszámolója meglehetősen komor képet fest a hálózat működési feltételeiről: a csaknem 200 ezres lakosságból csak 77 ezer él a fiókkönyvtárak vonzáskörzetében. Az iskolai könyvtári jelentés jobb fejlesztési körülményekről számol be: például éppen Debrecenben egy év alatt öt könyvtár kapott önálló, tanteremnyi nagyságú helyiséget, és nőtt a függetlenített, valamint a tiszteletdíjas iskolai könyvtárosok száma is a megyében.

A PEST MEGYEI KÖNYVTÁROS idei 1—2. összevont száma is tanúskodik arról az éber figyelemről, amellyel a megye vezetői kísérik az MSZMP Pest megyei VB 1977. szeptember 20-i könyvtárfejlesztési határozatának végrehajtását. Legutóbb most, május 8-án a Pest megyei Közművelődési Bizottság tárgyalta meg a határozat megvalósításának tapasztalatait, s az ülésre készített előterjesztést — amelyet a tanácsi, illetve a szakszervezeti könyvtárhálózat megyei igazgatója közösen nyújtott be — teljes terjedelmében közli a híradó. Az előterjesztésről, valamint a mellékleteként közreadott statisztikai táblázatokból a megye könyvtárügyének az országos fejlődésnél jóval dinamikusabb üteme világlik ki. Például a tanácsi könyvtárak alapterülete az 1975. évi 12 620 négyzetméterről 1979-re 15 094 négyzetméterre nőtt (az 1976—1978-as fejlődési ütem 14,1 százalékkal, az országos 11,4 százalékkal szemben), a főhivatású könyvtárosok száma 151-ről 206-ra emelkedett (1976 és 1978 között 25,1 százalékkal, az országos 15,8 százalékkal szemben), a könyvbeszerzésre fordított összeg 5,6 millió forintból 7,1 millióra növekedett, s az olvasók be-

iratkozási százalékaránya is javult, pedig 1977-től kezdve magasabb lélekszám alapján számol a statisztika. Ugyanebben az időszakban a szakszervezeti könyvtárak könyvbeszerzési kerete is rendkívüli mértékben bővült — 1 millió forintból 1,8 millióra emelkedett —, a főfoglalkozású könyvtárosok száma pedig 22-ről 32-re nőtt. Az előterjesztés nem hallgatja el a nehézségeket, megoldatlan kérdéseket sem: azt például, hogy a működési feltételek javulása a főváros körüli településgyűrűben elmarad a szükséglettől; továbbra is súlyos helyiség gondokkal küszködik — a megoldás reménye nélkül — Gyál, Vecsés, Szigetszentmiklós, Dunaharaszti nagyközség könyvtára, a Ceglédi Városi-Járási Könyvtár építésének ügye pedig több éve megrekedt a tanulmányterv elkészítésének stádiumánál; 23 olyan községben, ahol 3500-nál több lakos él, még nincs főfoglalkozású könyvtáros; 35 tanácsi könyvtárban rendkívül gyenge a könyvtár hatékonysága. Az előterjesztés vizsgálja a könyvterjesztés helyzetét is, és ajánlásai szorgalmazzák a két terület még jobb együttműködését, különösen az úgynevezett „Könyvesház”-akció kiterjesztését. — Az információkban gazdag híradószám egyéb publikációi közül a pilisi „Könyvesház” könyvtári részét bemutató írásra és a módszertani munkáról folytatódó vitára hívjuk fel a figyelmet. Ez utóbbitól kiderül, hogy a klubkönyvtári modell belső ellentmondásai miatt a könyvtári hálózati-módszertani munkatársak még mindig nem tudnak mit kezdeni ezzel az intézménytípussal, s úgy érzik, hogy a helyi könyvtárosok a teljesíthetetlen követelmények két oldalról rájuk zúduló tüze közé szorultak. Foglalkozik a Pest megyei Híradó az 1978 őszén indított 250 órás könyvtárkezelői tanfolyam tanulságaival, a megye nemzetiségi lakosságának könyvellátásával, a könyvtári hangos-képes eszközökkel összefüggő műszaki tudnivalókkal, szerződésmentát ad az ugyanazon üzemben dolgozó szakszervezeti és műszaki könyvtár együttműködésének megkönnyítésére, és neves magyar könyvtárosoknak a Magyar Könyvtárosok Egyesülete által összeállított jegyzékét is közli abból a célból, hogy utcák, terek, könyvtárak elnevezésére tehessenek javaslatot a könyvtárak. (A jegyzékben szereplő *Gyulai Farkas* neve helyesen *Gyalui Farkas* — a híradó e számában a nyomtatott szövegekben újabban tapasztalt sorcsapásszerű sajtóhiba-özönnél is több a rosszul szedett szó vagy név.)

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

HÁLÓZATI ÚTMUTATÓT adott ki a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár azoknak a változásoknak a tükröztetésére, melyek az elmúlt években a főváros 75 éves tanácsi könyvtárhálózatának életében végbementek. A hálózati munkaszervezet keresztmetszetét nyújtó, 500 példányban sokszorosított kötet a könyvtárak címjegyzékével kezdődik (ebben az állományadatokról és — az ügyes stilizált ábrák, piktogrammok segítségével — a szolgáltatásokról is tájékoztatást kap a kiadvány forgatója), majd a fejlesztési tervekről szóló írás következik (eredetileg a *Könyvtári Figyelő* 1978. évi 4. számában jelent meg), utána pedig a szabályzatokat, leírásokat tartalmazó részben a gyűjtőkori szabályzatot, az időszaki sajtótermékek jegyzékét, a kerületi könyvtárak kiegészítő katalógusainak felsorolását, a könyvtárközi kölcsönzési útmutatót, a hálózatba tartozó könyvtárak munkaköri leírásainak mintáját, a hálózati és módszertani osztály munkaszervezetének közlését, valamint a hálózat részletes kezelési és ügyviteli szabályzatát találja meg az érintett könyvtáros vagy az érdeklődő olvasó. (1979 [1980] 164 l.)

FOLYÓIRATOK A **KÖNYVTÁRBAN** címmel a *periodikák megrendeléséhez adott ki ajánló jegyzéket a Pest megyei Könyvtár.* A „Könyvtári füzetek” sorozatban megjelent, 500 példányban sokszorosított jegyzék a „B”-típusú könyvtárak részére 152 magyar és 15 idegen nyelvű lap beszerzését javasolja, évi 30 481 Ft értékben (ha ebből az ajánlott franciaországi és NSZK-beli két lap árát levonjuk, a szükséges előfizetési díj 26 341 Ft); a háromezres lélekszámúnál

nagyobb községek „C”-típusú könyvtárai számára javasolt 93 magyar lap évi előfizetési ára 14 741 Ft, a kisebb „C”-típusú könyvtárak 41 periodikumáé 8411 Ft; a „D”-típusúak számára ajánlott 16 lapé pedig 2810 Ft. (Meg kell azonban jegyezni, hogy a „Könyvtáros” évi előfizetési díja nem 94, hanem 96 Ft.)

A MAGYAR ÁLLATORVOSI BIBLIOGRÁFIA 1976. és 1977. évi kötetét adta ki sokszorosításban az **Állatorvostudományi Egyetem** könyvtára. Mindkét év könyvészetét **Bakonyi Ferencné** és **Szabó Sándor** állította össze. A vonatkozó évek anyagát 22 szakcsoportban — ezeken belül betűrendben — feltáró, folyamatos tételszámozású bibliográfia figyelme a könyvekre és a folyóiratokra egyaránt kiterjed. A kötetek végén a tételszámokra utaló szerzői betűrendes mutató és igen részletes

tárgymutató van; az utóbbirot külön, angol nyelvű fordítás is készült (1980. 145, illetve 181 l.)

Az ÚJ NEMZETKÖZI SZABVÁNYOS BIBLIOGRÁFIAI LEÍRÁS (ISBD) különféle területeinek megismertetésére, illetve hazai alkalmazásának megtanítására és elterjesztésére több útmutatót adott ki az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ. A **KÖNYVEK BIBLIOGRÁFIAI LEÍRÁSA**val *Kovács Ilona* foglalkozik, aki segédletében az új, MSZ 3424/1—78 jelzésű szabvány célját, jellemzőit, legfontosabb szerkezeti elveit és használatának kérdéseit foglalja össze, a könyvtárosképzés különféle formáiban részt vevők és a saját magukat képezők számára. Az útmutató feltételezi a szabvány ismeretét, ezért az új szabályokból csak a legjellemzőbbeket tárgyalja. (54 l. — 12,50 Ft) Az ISBD/NBM. A **NEM-KÖNYV ANYAGOK NEMZETKÖZI SZABVÁNYOS BIBLIOGRÁFIAI LEÍRÁSA** című kiadvány, az IFLA 1977-ben Londonban megjelent szabályzatának magyar fordítása — *Faragó Lászlóné* munkája —, azért különösen fontos, mivel a könyvtárakba az elmúlt évek során bekerült nem hagyományos dokumentumok száma megsokszorozódott, és korszerű feldolgozásuk mind több gondot okozott a velük foglalkozó könyvtárosoknak, miközben az új címléírás megtanulásával és alkalmazásával összefüggő problémák súlya is rájuk nehezedett. (99 l. — 14 Ft) A **HANGFELVÉTELEK BIBLIOGRÁFIAI LEÍRÁS**áról szóló útmutatót az a *Varga Ildikó* állította össze, aki az előbb említett, az ISBD-NBM-et tartalmazó kiadványt gondozta, s

akinek a *Könyvtáros* augusztusi számában is jelent meg írása a hangfelvételek címleírásáról. Az útmutató a leírás részletes szabályain kívül néhány példát is közöl, függelékben pedig magyar és idegen nyelvű zenei kifejezések rövidítésjegyzéke található. (29 l. — 3,50 Ft) — Mindhárom kiadvány 2000 példányban, házi sokszorosításban jelent meg.

„... ÉN, JÓZSEF ATTILA, ITT VAGYOK!” címmel érdekes segédletet adtak közre a Pest megyei Könyvtár gyermekkönyvtárosai a költő születésének 75. évfordulója alkalmából. Az 500 példányban sokszorosított, gyermek- és iskolai könyvtárosok, népművelők és pedagógusok használatára szánt összeállítás a könyvtári kiscsoportos foglalkozásokon, rendhagyó irodalmi órákon és az olvasótáborokban jól népszerűsítheti József Attila életművét. A versek, versrészletek az életrajz időrendi fonalára vannak fűzve; az összekötő sorok is a költőtől származnak. A füzet nagy részét alkotó forgatókönyv után negyven kérdés, illetve feladat következik a gyermekek számára, majd forrásjegyzék és a József Attiláról szóló, több mint száz magyar vers jegyzéke zárja az összeállítást. (46 l.)

A MAGYAR BAUXIT-FÖLDTANI IRODALOM JEGYZÉKE címmel háromnegyed évszázadot átfogó repertóriumot adott ki az Alumíniumipari Tervező és Kutatóintézet. A nagy területre kiterjedt anyaggyűjtés eredménye azért jelenhetett meg egyetlen, sokszorosítással előállított kötetben, mivel a bibliográfus, dr. Fosgay Károly a címleírásokban sok rövidítést alkalmaz, még a szerzők keresztnévét is csak a kezdőbetűvel jelzi, ami a magyar könyvészetekben szokatlan eljárás. A kiadvány előbb az 1903-tól 1975-

ig terjedő időszakban a bauxittal kapcsolatban napvilágot látott tanulmányokat, cikkeket, értekezéseket, írásos szakvéleményeket, kutatási jelentéseket, kongresszusi előadásokat veszi számba, majd függelékben közli 1976 és 1977 szakirodalmának jegyzékét is. A feltárás három, „katalógus”-nak nevezett csoportban történt: az első a szerzők, a második a szakterületek szerint közli a címleírásokat, a harmadik csoport pedig magyar szerzőknek a külföldi bauxit-előfordulásokról írt tanulmányait sorolja fel. A szakterületi rész („szakmai katalógus”) 13 fejezete nemcsak valóságos tárgyi csoportokat tartalmaz, ha-

nem külön műfaji kategóriákat (jelentések, szakdolgozatok, előadások stb.) is.

MŰVÉSZETI ALKOTÁSOK DUNAÚJVÁROSBAN a címe a Dunaújvárosi Munkás Művelődési Központ Könyvtárának helyismereti kiadványsorozatában megjelent 2. sz. füzetnek. Tóth Jánosné és Veszprém Béla 800 példányban, sokszorosításban kiadott összeállítását először a város közterületein és közintézményeiben levő, bárki által megtekinthető 109 műalkotást (szobor, plasztika, festmény, grafikai alkotás stb.) veszi számba az alkotók nevének betűrendjében, majd ugyanezek címmutatóját közli. A „Városunk a képzőművészetben” c. részben az Intercisa Múzeum tulajdonában levő 48 festmény és rajz, valamint két, egyéb közintézményénél található képzőművészeti alkotás leírása olvasható, végül pedig Penetei Molnár János (1878—1924) festőművésznék a városban levő öt műalkotását sorolja fel a kiadvány. (33 l.)

MIT IRNAK VÁLLALATUNKRÓL? címmel az 1975—1979-es évkör vonatkozó sajtóközleményeit számba vevő cikkbibliográfiát adott ki 500 példányban, sokszorosításban a Veszprém megyei Állami Építőipari Vállalat művelődési háza, valamint közös fenntartású műszaki és közművelődési könyvtára az 1980. évi szakszervezeti választások tiszteletére. A Répásy Zoltánné által összeállított 1378 tételes, jó repertórium a megyei újság — a *Napló* —, a *Népszava*, *Népszabadság*, valamint az üzemi lap, az *Építők* cikkeinek leírásait négy nagy fejezetben, ezeken belül pedig sok szakcsoportban közli, a visszakeresést pedig összevont szerzői és címmutatóval, helynév-, valamint a tételszámokra utaló tárgymutatóval könnyíti meg. (1980. 137 l.)

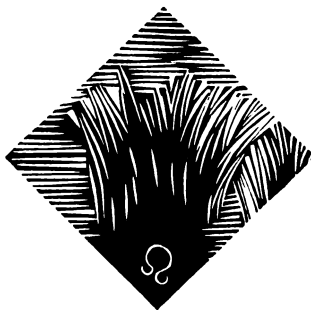

EGY ÉVAD HORDALÉKAI címmel ismét kiadta a szolnoki Szigligeti Színház és a Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár a színház krónikáját. A „Szigligeti Színház Műhelye 1979—80” sorozatmegjelöléssel kibocsátott, 300 példányban sokszorosított, illusztrált kötet fontos adattár: a társulati névsoron és a működésről szóló igazgatói jelentésen kívül közli az évad valamennyi bemutatójának szereposztását, csokorba gyűjti az előadásokkal kapcsolatos kritikákat, sajtó- és rádióvisszhangokat, interjúkat, az előadásokról és a társulati életéről szóló híradásokat, hasonlóan publikálja a színház levelezésének néhány érdekes darabját, végül közzéteszi a színház 1979—80-as évadáról összeállított bibliográfiát is. (210 l.)

HIBAFELTÁRÓ DIAGNOSZTIKAI MODSZEREK a címe és tárgya az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ „A tudomány és technika újdonságai magyar nyelven” nevű ajánló bibliográfiai sorozatában 102-es sorszámjelzéssel kiadott összeállításnak, melynek előszavát és annotációit Szabó Bendegúz gépészmérnök készítette. A gyártmányok és elemeik hibamegismerésének módszereivel foglalkozó műszaki diagnosztika friss, legfeljebb öt éves szakirodalmát feltáró, 96 tételes bibliográfia anyaga tíz szakcsoportban van elrendezve, ezeken belül a címleírások a megjelenés fordított időrendje szerint követték egymást. (53 l. — soksz.)

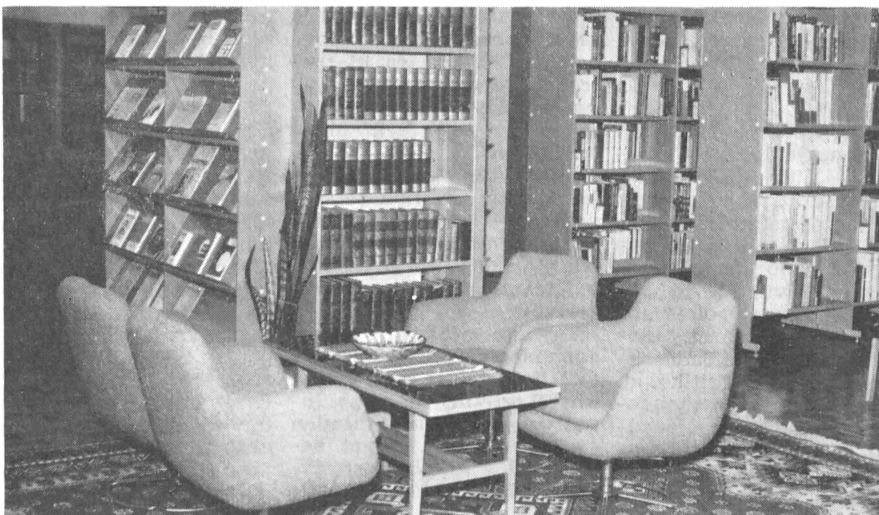
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK 1979 címmel az idén is jegyzékben összesítette a Hajdú-Bihar megyei Könyvtár azoknak a kiadványoknak a címadatait, amelyeket a közművelődési könyvtárak az elmúlt év folyamán kötelees szolgálta-

tásként küldtek meg a nyilvántartást vállaló és végző debreceni intézménynek. Az 1980. márc. 31-ével lezárt jegyzék a kiadványokat kibocsátó könyvtárakat a települések betűrendjében, a helységekben belül pedig intézményenként veszi számba, összevont név- és tárgymutatója pedig mind személyi, mind tárgyi, tartalmi szempontból lehetővé teszi a visszakeresést. A kiadványok számának (145) és a közreadó könyvtárak számának (33) összevetése arra enged következtetni, hogy az intézmények nem minden esetben tesznek eleget bejelentési kötelezettségüknek. (47 l. soksz., 200 példány.)

SZEPTEMBER 1-IG A SZERKESZTŐSÉGBE ÉRKEZETT PERIODIKUS KIADVÁNYOK; MUNKABESZÁMOLÓK: ECSSID Bulletin. Vol. 2. Nr. 2. (3.) 1980. (Library of the Hungarian Academy of Sciences — European Coordination Centre for Research and Documentation in Social Sciences [Bécs]); **Gazdaságpolitikai Tájékoztató** 48. [1980] június (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); **Gyarapodási jegyzék 1980/1.** (Állami Gorkij Könyvtár); **Gyarapodási jegyzék az 1980. első félév bányászati, vegyipari és kohászati szakirodalmából** (József Attila Megyei Könyvtár, Tatabánya); **Információ a könyvtári és információs munka**

eszközéről és berendezéséről (1980/1. sz.) 2. **Audiovizuális technika.** Tartalma: Philips kazettás tape-deck N2543 típus, Philips lemezjátszó AF877 típus, Philips erősítő AH576 típus, szalagos magnetofon N4515 típus, Philips hangfal AH 468 típus (Könyvtártudományi és Módszertani Központ); **Könyvtár és Művelődés. Könyvtárügyi információk vezetőknél.** 1980/1. sz. (Könyvtártudományi és Módszertani Központ); **Könyvtári Tájékoztató 1980/8. sz. (augusztus)** (Nagyközségi-Járásai Könyvtár, Edelény); **Közművelődési cikkek jegyzéke (1980. jan. 1-től jún. 31-ig [!]) megjelent folyóiratokból** (Nyíregyházi Megyei Könyvtár); **Külföldön megjelent fontosabb legújabbkori történelmi és politikai művek jegyzéke. 1980. első negyedév** (Országgyűlési Könyvtár); **A magyar könyvtári szakirodalom bibliográfiája 1980/1.** (M 24580 — M 24906) (Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ); **OMKDK Híradó 1980/7—8. sz.** (Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ); **Szabolcs-Szatmár megye irodalma. A megyei könyvtár helyismereti tájékoztatója. 1980/4.** (Móricz Zsigmond Megyei Könyvtár, Nyíregyháza); **Tájékoztató a Vas megyéről szóló irodalomból 1980. július** (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); **Tájékoztató jegyzék vezetők számára 1980/7. sz., július** (Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, Debrecen); **Újabb külföldi szerzemények (tudományos és ismeretterjesztő művek) 1979.3. sz. júl.—szept., 1979/4. sz. okt.—dec.** (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár). — [A] **Közművelődési könyvtárak távlati fejlesztési tervének végrehajtása.** Tatabánya 1980. (Kormányom m. Tanács — József Attila Megyei Könyvtár).

***A Mezőgépipari Szövetkezeti Közös Vállalat
legújabb terméke a
TÉKA
könyvtári bútorcsalád***

Tartóoszlop: bútortlap; laminált tölgy

Polc: lemezpolc; rilzánózott vagy festett felületkezeléssel,
a kívánt színben

**I. és II. jelű változatban, a megrendelő által meghatározott
polcosztással készül**

Polcállítási lehetőség: 5 cm-enként

Magasság az I. jelűnél: 150 cm, 180 cm, 210 cm, 270 cm,
a II. jelűnél: 150 cm, 180 cm, 210 cm

Díjtalan tanácsadás

Gyártja és forgalmazza:

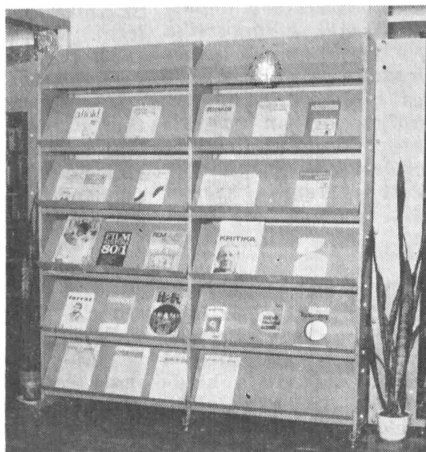
Mezőgépipari Szövetkezeti

Közös Vállalat, Szany

Ügyintéző: Németh László

Postacím: TÖVÁLL

Szany, Ady E. u. 9317

GY. SZABÓ BÉLA grafikáiból
(Cikkünket lásd a 621. oldalon)

Ára: 8,- Ft

HU ISSN 0450-7886